

**kwiteit
forensische
zorg**

2020

Effectieve werkwijzen in reclasseringstoezicht

Een systematisch literatuuroverzicht

Jacqueline Bosker, Jolein Monnee-van Doornmalen, Renée Henskens, Denise van der Plaats

Datum van publicatie: juni 2020

Auteur(s)

Jacqueline Bosker, Jolein Monnee-van Doornmalen, Renée Henskens, Denise van der Plaats

Met medewerking van

Simone Oostendorp en Dorien Korsten

Jaar van uitgave

2020

Contact en adres

Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht

Lectoraat Werken in Justitieel kader

Postbus 85397, 3508 AJ Utrecht

Padualaan 101 – 3584 CS Utrecht

Telefoon secretariaat: 088 4819222

Email: socialeinnovatie@hu.nl

www.socialeinnovatie.hu.nl/www.hu.nl

Colofon

Deze publicatie/ dit project is tot stand gekomen met financiële ondersteuning van het Programma KFZ. Het Programma KFZ heeft daarnaast zorg gedragen voor de inhoudelijke projectbegeleiding waarbij is gestuurd op kwaliteit, voorgangsbewaking en budgetbeheer. Het Expertisecentrum Forensische Psychiatrie voert namens het programma KFZ het projectmanagement.

© KFZ: Het intellectuele eigendom ligt bij de auteur(s). De auteur(s) stemt er mee in dat deze uitgave onvoorwaardelijk en zonder kosten gebruikt kan worden door alle instellingen binnen het forensische zorgveld

Inhoudsopgave

1. Samenvatting/Abstract	4
2. Inleiding	6
2.1 Reclasseringstoezicht	6
2.1.1 Begeleiding en monitoring in een justitieel kader.....	6
2.1.2 Toezichtsstijlen	7
2.1.3 Wat kenmerkt reclasseringstoezicht in Nederland?	7
2.2 Achtergrond en aanleiding voor dit onderzoek	9
2.3 Doelstelling	10
2.4 Vraagstelling	10
2.5 Leeswijzer.....	10
3. Methode	11
3.1 Waar zijn we naar op zoek	11
3.2 Zoekstrategie	11
3.3 Selectie	12
3.4 Aard en kwaliteit van gevonden studies	15
3.5 Analyse	16
4. Werkzaamheid van benaderingen van het reclasseringstoezicht	18
4.1 Combineren van monitoren en begeleiden (hybride werken).....	18
4.2 RNR principes	20
4.2.1 Risicoprincipe	21
4.2.2 Behoeftepincipe	23
4.2.3 Responsiviteitsprincipe	24
4.3 Core Correctional Practices.....	25
4.4 Nazorg	28
4.5 Day Reporting Center	30
5. Specifieke activiteiten in het reclasseringstoezicht.....	32
5.1 Basis van het contact	32
5.1.1 Planmatig werken	32
5.1.2 Continuïteit in het contact	33
5.1.3 Werken aan de relatie, werkalliantie	34
5.1.4 Motivational Interviewing	37
5.1.5 Effectief gebruik autoriteit	39
5.2 Verandering gedrag en omstandigheden	40
5.2.1 Prosociaal modelleren	40
5.2.2 Cognitief gedragsmatige technieken	41
5.2.3 Probleemoplossend vermogen versterken.....	42

5.2.4 Praktische hulp	43
5.2.5 Sociale bindingen	44
5.2.6 Straffen en belonen	46
5.3 Monitoren	47
5.3.1 Direct sanctioneren van overtredingen	47
5.3.2 Elektronische monitoring	48
5.4 Samenwerking tussen instellingen	51
5.5 Overig	53
6. Aanvullende bevindingen voor specifieke cliënten	55
6.1 Vrouwelijke cliënten	55
6.2 Jongvolwassenen	58
6.3 Laag en hoog risico	61
6.4 Zedendelinquenten	63
6.5 Gewelddelinquenten	66
6.6 Cliënten met verslavingsproblematiek	69
6.7 Cliënten met psychiatrische problematiek	72
7. Conclusie	74
7.1 Werkzaamheid van werkwijzen in het reclasseringstoezicht	75
7.1.1 Werkwijzen in reclasseringstoezicht waarvan de werkzaamheid goed is onderbouwd	75
7.1.2 Werkwijzen in reclasseringstoezicht die minder goed zijn onderbouwd	76
7.1.3 Werkwijzen in reclasseringstoezicht waarvan is aangetoond dat deze niet werkzaam zijn	77
7.2 Reclasseringstoezicht voor specifieke cliënten	78
7.3 Inzetten van werkwijzen in de praktijk	78
7.4 Aanbevelingen voor de reclasseringspraktijk	80
7.5 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	80
8. Literatuurlijst	83
9. Bijlagen	92
Bijlage 1. Formats voor het samenvatten van de artikelen	92
Bijlage 2. Kwaliteitsbeoordeling artikelen en rapporten	94
Bijlage 3. Gebruikte afkortingen	95
Bijlage 4. Begeleidingscommissie	96

1. Samenvatting/Abstract

In dit systematische literatuuronderzoek is kennis uit empirisch onderzoek in kaart gebracht over de werkzaamheid van werkwijzen voor reclasseringstoezicht. Werkzaamheid is daarbij gedefinieerd als: bijdragen aan recidivevermindering, beter functioneren van cliënten op verschillende gebieden of voorkomen van overtreding van voorwaarden en uitval. Op grond van een systematische verkenning van de (inter)nationale literatuur zijn 141 artikelen en rapporten geselecteerd en geanalyseerd.

Van de volgende werkwijzen is voldoende empirische onderbouwing om te stellen dat deze werkzaam zijn in reclasseringstoezicht:

- Hybride werken: combinatie van monitoring en begeleiding.
- Inzetten van de zogenoemde RNR-principes als basis voor reclasseringstoezicht:
 - Intensiviteit van de aanpak sluit aan bij het recidiverisico;
 - Focus op dynamische criminogene factoren;
 - Een cognitief-gedragmatige aanpak, die is afgestemd op de krachten, motivatie, mogelijkheden, beperkingen en situatie van de cliënt.
- Continuïteit in de relatie tussen reclasseringswerker en cliënt.
- Een goede relatie / werkalliantie tussen reclasseringswerker en cliënt.
- Prosociaal modelleren: voorbeeldgedrag laten zien, positief waarderen van prosociale uitingen en gedragingen door de cliënt, en afkeuren van procriminele uitingen en gedragingen.
- Inzetten van cognitief gedragmatige technieken.
- Cliënten ondersteunen bij het versterken van hun vermogen om problemen op te lossen.
- Ondersteunen bij het aangaan en onderhouden van prosociale bindingen en het doorbreken van sociale contacten die delictgedrag bevorderen.

Er zijn ook werkwijzen gevonden die mogelijk werkzaam zijn, maar waarvan de onderbouwing minder stevig is vanwege het beperkte aantal of beperkte kwaliteit van de studies:

- Planmatig werken.
- Motiverende gespreksvoering.
- Praktische hulp op verschillende gebied zoals huisvesting, financiën, werk en zorg.
- Effectief inzetten van autoriteit, dat zich kenmerkt als 'firm but fair'.
- Een combinatie van belonen van gewenst gedrag en bestraffen van ongewenst gedrag, mits de nadruk ligt op belonen.
- Effectief samenwerken met andere instellingen zoals justitiële partners, zorginstellingen en verschillende gemeentelijke instellingen.
- Elektronische monitoring ondersteunt naleving van de bijzondere voorwaarden en kan een bijdrage leveren aan begeleidingsdoelen.

Tenslotte is een aantal werkwijzen gevonden waarvan is aangetoond dat deze niet werkzaam zijn:

- Reclasseringstoezicht dat enkel bestaat uit monitoren of cliënten zich aan de bijzondere voorwaarden houden.
- Nadruk op direct bestraffen bij overtreding van voorwaarden.
- Day Reporting Centers (DRC): een zeer intensieve vorm van toezicht met een dagprogramma op maat van vijf dagen per week.

Effectief reclasseringstoezicht bestaat uit een combinatie van bovenstaande (mogelijk) werkzame werkwijzen, afgestemd op de individuele cliënt. Een belangrijk punt van aandacht blijkt een goede implementatie van deze werkwijzen. Op grond van de bevindingen geven de onderzoekers enkele aanbevelingen voor de reclasseringspraktijk en voor mogelijk vervolgonderzoek.

Abstract

This systematic literature review describes what is known about the effectiveness of offender supervision. Effectiveness is defined as: contributing to a reduction in recidivism, better functioning of clients in various areas, or prevention of noncompliance and dropout. Based on a systematic research of the (inter) national literature, 141 articles and reports were selected and analysed.

The following methods are sufficiently empirically substantiated to state that they work in offender supervision:

- Combining monitoring and support.
- Using the so-called RNR principles as a basis for probation supervision:
 - Intensity of the approach is in line with the risk of recidivism;
 - Focus on dynamic criminogenic factors.
 - A cognitive behavioural approach, and adapting service to the strengths, motivation, possibilities, limitations and situation of the client.
- Continuity in contact between probation worker and client.
- A good relationship / working alliance between probation worker and client.
- Prosocial modelling: show exemplary behaviour, reinforcing client's prosocial expressions and behaviours, and confronting procriminal expressions and behaviours.
- Using cognitive behavioural techniques.
- Support clients in strengthening their ability to solve problems.
- Support in establishing and maintaining prosocial bonds and breaking through social contacts that promote recidivism.

In addition, methods have also been found that may be effective, but the substantiation of which is less robust due to the limited number or quality of studies:

- Working according to a plan.
- Motivational interviewing.
- Practical help in various areas such as housing, finances, work, or care.
- Effective use of authority that is characterized as "firm but fair".
- A combination of rewarding desired behaviour and punishing unwanted behaviour, provided that the emphasis is on reward.
- Collaborate effectively with other institutions such as judicial partners, healthcare and various municipal institutions.
- Electronic Monitoring supports compliance with the special conditions and can contribute to support goals.

Finally, a number of methods have also been found to be ineffective:

- Probation supervision that only focusses on monitoring.
- Emphasis on immediate sanctions in case of violations.
- Day Reporting Centres (DRC): a very intensive form of supervision with a customized day program of five days a week.

Effective offender supervision consists of a combination of the above (possibly) effective working methods, tailored to the individual client. An important point of attention appears to be a good implementation of these working methods. Based on the findings, the researchers make some recommendations for probation practice and for future research.

2. Inleiding

De reclassering werkt met mensen die verdacht worden van of veroordeeld zijn voor het plegen van een delict. Het algemene doel van het reclasseringswerk is om de kans op recidive te beperken en resocialisatie van haar cliënten te bevorderen (3RO, 2018). Daartoe werkt de reclassering met cliënten aan risicobeheersing, gedragsverandering en verbetering van leefomstandigheden. Vaak zijn daar andere organisaties bij betrokken, zoals de forensische (verslavings)zorg en verschillende gemeentelijke instellingen.

In deze studie beschrijven we de resultaten van een systematisch literatuuronderzoek naar werkzame elementen van reclasseringstoezicht. Daarbij is gezocht naar werkwijzen waarvan is aangetoond dat deze werkzaam zijn of waarvan we op grond van onderzoek kunnen concluderen dat deze mogelijk werkzaam zijn. Tevens levert de studie aanwijzingen op voor werkwijzen die niet werkzaam zijn gebleken.

In dit hoofdstuk beschrijven we eerst wat reclasseringstoezicht is, en hoe dit in Nederland vorm krijgt. Vervolgens beschrijven we de achtergrond, doelstelling en vraagstelling van het onderzoek. We eindigen met een leeswijzer waarin de opbouw van de rest van dit rapport staat toegelicht.

2.1 Reclasseringstoezicht

2.1.1 Begeleiding en monitoring in een justitieel kader

Reclasseringstoezicht wordt uitgevoerd in een justitieel kader. Bij een schorsing van de voorlopige hechtenis en bij verschillende sanctiemodaliteiten kunnen bijzondere voorwaarden worden opgelegd. De reclassering heeft als taak om te monitoren of een verdachte of veroordeelde deze voorwaarden naleeft en hem of haar daartoe te motiveren.¹ Tevens biedt de reclassering begeleiding bij het toewerken naar een delictvrij bestaan.

Er zijn verschillende justitiële kaders waarin reclasseringstoezicht kan worden opgelegd en uitgevoerd (Balfoort et al., 2016):

- Schorsing van de voorlopige hechtenis, in de fase voor de rechtszitting;
- Voorwaardelijk sepot;
- Geheel of gedeeltelijk voorwaardelijke veroordeling;
- Voorwaardelijke invrijheidstelling;
- Penitentiair programma, veelal gecombineerd met elektronische monitoring;
- In het kader van tbs: tbs proefverlof, voorwaardelijke beëindiging van de tbs-dwangverpleging, of tbs met voorwaarden;
- In de extramurale fase van een ISD-maatregel²;
- In het kader jeugddetentie of een PIJ-maatregel³: Scholings- en Trainingsprogramma, Proefverlof PIJ (de volwassenenreclassering kan als toezichthouder worden aangewezen, met name als de jongeren meerderjarig zijn op het moment dat zij de justitiële jeugdinrichting (JJI) verlaten).

In alle gevallen geldt dat er bijzondere voorwaarden kunnen worden verbonden aan het justitiële kader. Deze voorwaarden kunnen bedoeld zijn om gedragsverandering te ondersteunen, zoals opname in een zorginstelling, ambulante behandeling, begeleid wonen of deelname aan een gedragstraining. Er zijn ook vrijheidsbeperkende voorwaarden die met name gericht zijn op het beheersen van actuele risico's van (ernstige) recidive: contactverbod, locatieverbod of locatiegebod. Aan de vrijheidsbeperkende voorwaarden kan elektronische monitoring (EM) worden verbonden En

¹ www.reclassering.nl

² ISD = Inrichting voor Stelselmatige Daders

³ PIJ = Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen

er is een mogelijkheid 'overige voorwaarden' die de optie biedt voor maatwerk in een specifieke casus, bijvoorbeeld meewerken aan schuldhulpverlening, volgen van een opleiding of vermijden van kinderporno. Daarnaast zijn er herstellende voorwaarden gericht op herstel van de schade die door het delict is aangebracht, maar daar wordt geen toezicht op gehouden door de reclassering (Balfort et al., 2016).

In het traject van opleggen, uitvoeren en afronden van voorwaardelijke sancties is naast de reclassering ook de rechterlijke macht een belangrijke actor. De rechterlijke macht stelt bij vonnis de voorwaarden vast, en beslist over de gevolgen als cliënten zich niet aan de voorwaarden houden. Mede als gevolg van invoering van de Wet voorwaardelijke sancties in 2012 is in de afgelopen jaren het aantal voorwaardelijke sancties en toezichtopdrachten in Nederland relatief toegenomen (Smit et al., 2018). Deze wet beoogt bij te dragen aan recidivebeperking door een meer persoonsgerichte aanpak van delinquent gedrag. Naast verruiming van het aantal voorwaardelijke sancties werd met de wet ook beoogd om de handhaving te versterken door meer mogelijkheden te bieden voor onmiddellijke aanhouding en dadelijke tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf bij overtreding van de opgelegde voorwaarden. Uit evaluatie van de wet blijkt echter dat deze relatief weinig worden ingezet. Ook blijkt dat bij een advies van de reclassering om de vrijheidsstraf ten uitvoer te leggen omdat een cliënt zich niet aan de voorwaarden houdt, dit in slechts een derde van de gevallen wordt opgelegd. In de overige zaken wordt besloten het toezicht voort te zetten, eventueel met aanpassingen in de duur van de proeftijd of opgelegde voorwaarden (Smit et al., 2018).

2.1.2 Toezichtsstijlen

Door de tijd heen en in verschillende landen kent reclasseringstoezicht verschillende verschijningsvormen. Al in 1972 heeft Klockars verschillende reclasseringstijlen in beeld gebracht, waar in de loop der jaren steeds naar gerefereerd is in publicaties over reclasseringstoezicht (zie bijvoorbeeld Skeem & Manchak, 2008). Deze stijlen hangen samen met de opvattingen van reclasseringswerkers over de doelen van het reclasseringswerk. Klockars (1972) beschreef op grond van observaties vier typen reclasseringswerkers:

- De reclasseringswerker die de nadruk legt op naleving van opgelegde voorwaarden en die primair is gericht op veiligheid van de samenleving (*law enforcer*);
- De reclasseringswerker die weinig betrokken is bij het werk en met name gericht op het uitvoeren van taken en naleven van de regels (*time server*);
- De reclasseringswerker die vooral gericht is op het helpen en begeleiden van delinquenten bij gedragsverandering, gericht op het ondersteunen van een beter leven voor de cliënt (*therapeutic agent*);
- De reclasseringswerker die de rol van monitoren en begeleiden combineert, en voor zichzelf een dubbele opdracht ziet: bijdragen aan veiligheid van de samenleving en ondersteunen van de cliënt richting een beter leven (*synthetic officer*).

Het onderzoek van Klockars is zo'n 40 jaar oud, maar we zien de verschillende stijlen ook nu nog voorkomen. Reclasseringstoezicht met een sterke nadruk op monitoring zien we bijvoorbeeld in de Verenigde Staten (VS) (zie hoofdstuk 3). In veel Europese landen zijn reclasseringswerkers geschoold als sociaal werker, en meer of zelfs met name gericht op het bieden van praktische en emotionele steun. Toch is er ook toenemende consensus dat een combinatie van monitoren en begeleiden de meest wenselijke invulling is van het reclasseringstoezicht (Skeem & Manchak, 2008; Taxman, 2002).

2.1.3 Wat kenmerkt reclasseringstoezicht in Nederland?

In Nederland voeren drie organisaties reclasseringstaken uit: Reclassering Nederland (RN), Stichting Verslavingsreclassering GGZ (SVG) en Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering (LJ&R). De werkwijze van deze organisaties is op hoofdlijnen vergelijkbaar, al geven de verschillende organisaties op grond van hun visie en de aard van hun cliënten eigen kleur en invulling aan gezamenlijk geformuleerd beleid en werkwijzen. De grootste verschillen betreffen de cliënten waarop zij zich richten. De SVG richt zich primair op cliënten met verslavings- en psychiatrische

problematiek, LJ&R op dak- en thuislozen en cliënten met ernstige meervoudige problematiek, en RN richt zich op een brede cliëntengroep waaronder daders van huiselijk geweld, zedendelicten en terrorisme gerelateerde delicten. Alle drie reclasseringsorganisaties (3RO) voeren de hoofdtaken van de reclassering uit:

- Adviseren van rechterlijke macht en Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) ten behoeve van het opleggen of ten uitvoerleggen van sancties;
- Uitvoeren van reclasseringstoezicht;
- Uitvoeren van werkstraffen;
- Aanbieden van gedragstrainingen, tijdens het reclasseringstoezicht of in detentie.⁴

In termen van Klockars ligt in Nederland de nadruk op de *synthetic officer*. De reclasseringsorganisaties beschouwen toezicht als een combinatie van monitoring en begeleiding (3RO, 2018). Monitoring heeft betrekking op het controleren of cliënten zich aan de bijzondere voorwaarden houden, signaleren of er sprake is van oplopend risico op terugval in delinquent gedrag of overtreding van voorwaarden, en daar tijdig en adequaat op sanctioneren. Begeleiding heeft betrekking op een diversiteit van activiteiten (zie hoofdstukken 4 en 5 van dit rapport) die worden ondernomen om cliënten te helpen niet terug te vallen in delinquent gedrag en op prosociale wijze deel te nemen aan de samenleving.

Er worden drie niveaus onderscheiden in het toezicht die oplopen in intensiviteit. Daarbij wordt als uitgangspunt gehanteerd dat de intensiviteit aansluit bij het risico in termen van kans op een nieuw delict, ernst daarvan en/of risico's voor de cliënt zelf. De intensiviteit is een combinatie van de contactfrequentie met de cliënt en de overige activiteiten die aan het toezicht verbonden zijn. In sommige toezichten zijn reclasseringswerkers bijvoorbeeld veel tijd kwijt met het regelen van begeleiding of zorg om een cliënt heen, en ook dat kan een toezicht intensief maken. Er zijn geen strikte normen over de contactfrequentie, maar als globale richtlijn wordt aangehouden:

- Toezichtniveau 1: laag intensief, 3x per 90 dagen;
- Toezichtniveau 2: matig intensief, 6x per 90 dagen;
- Toezichtniveau 3: intensief, 12x per 90 dagen.

De cliëntenpopulatie van de reclassering is divers, wat betekent dat reclasseringswerkers cliënten met grote variëteit aan problematiek en leefsituaties moeten kunnen begeleiden. De werkwijze is in de basis gelijk voor de verschillende cliënten. Wel zijn er reclasseringswerkers die zich specialiseren in het werken met bepaalde cliënten zoals jongvolwassenen, cliënten die een tbs- of PIJ-maatregel opgelegd kregen, zedendelinquenten of daders van terrorisme gerelateerde delicten.

Sinds 2006 is het toezicht gescheiden van de adviestaak en worden toezichttaken uitgevoerd door gespecialiseerde reclasseringswerkers (Poort & Eppink, 2009). Het Ministerie van Justitie & Veiligheid wilde op die manier de advisering onafhankelijker maken van de uitvoering en daarmee voorkomen dat reclasseringswerkers teveel adviseren richting eigen aanbod. Taakscheiding kan echter resulteren in een gebrekkige aansluiting tussen de adviesfase en toezichtfase (Bosker, 2015). Recent wordt veel nadruk gelegd op het versterken van een trajectgerichte benadering waarin continuïteit van begeleiding en zorg, en eigen verantwoordelijkheid van cliënten belangrijke aandachtspunten zijn. Dit betekent onder andere een naadloze aansluiting tussen de verschillende fases in een reclasseringstraject en consistentie en samenhang tussen de activiteiten in dat traject (3RO, 2019). De strikte scheiding tussen advies en toezicht wordt losgelaten, soms door deze taken weer te verenigen in één reclasseringswerker, maar ook door in het werkproces te borgen dat adviseurs en toezichthouders beter samenwerken.

Meer aandacht voor continuïteit in het traject betekent ook een betere afstemming met andere professionals die bij de cliënt zijn betrokken waaronder het gevangeniswezen, zorgaanbieders en professionals en/of vrijwilligers die in de directe omgeving van de cliënt ondersteuning kunnen bieden. Tevens wordt samengewerkt met het sociale netwerk van cliënten, vanuit de wetenschap dat reclasseringsbemoedienis tijdelijk is en blijvende ondersteuning in de eigen sociale omgeving voor veel cliënten belangrijk is (3RO, 2019).

⁴ www.reclassering.nl

Inhoudelijk is het reclasseringstoezicht sinds het begin van de jaren '00 beïnvloed door onderzoek over wat werkt in het terugdringen van recidive en het RNR-model (zie hoofdstuk 4 voor een toelichting daarover). In Nederland resulteerde dit in de introductie van gestructureerde risicotaxatie⁵ en justitiële interventies⁶. Maar ook voor de invulling van het reclasseringstoezicht biedt deze onderzoekstroming inzichten (zie verder hoofdstuk 3).

Daarnaast is voor het reclasseringstoezicht onderzoek relevant dat zich richt op de samenwerking tussen reclasseringswerker en cliënt, en de specifieke dynamiek van het gedwongen kader. Rooney (1992) beschreef de natuurlijke reactie van mensen die in hun vrijheid beperkt worden, ook wel *reactance* genoemd. Trotter (2015) beschreef op grond van onderzoek in reclassering en jeugdbescherming methodische handvatten voor het werken met cliënten in een context van dwang. In Nederland is dit werk toegankelijk gemaakt voor de reclasseringspraktijk door Menger en Krechtig (2004) in het methodieboek voor de reclassering 'Delict als Maatstaf'. In de afgelopen jaren is er in de wetenschappelijke literatuur veel aandacht voor *desistance*, een term die wordt gebruikt voor het proces van afbouw van delinquent gedrag. Geconcludeerd wordt dat dit proces wordt beïnvloed door een combinatie van persoonlijke ontwikkeling (volwassen worden), sociale steun en inbedding en identiteitsontwikkeling, en mede wordt beïnvloed door de maatschappelijke context (Maruna, 2017; McNeill, 2009). Inzichten uit genoemde onderzoekstromingen zijn gebundeld en vertaald naar methoden en handreikingen voor het handelen van forensisch sociale professionals in het methodieboek 'Werken in Gedwongen Kader' (Menger, Krechtig & Bosker, 2016). Dit boek wordt zowel door de reclasseringsorganisaties als het hoger beroepsonderwijs (hbo) gebruikt voor de scholing van (toekomstige) reclasseringswerkers, en is een belangrijke leidraad voor het reclasseringswerk in Nederland.

2.2 Achtergrond en aanleiding voor dit onderzoek

Het reclasseringswerk en specifiek toezicht is de afgelopen jaren steeds in ontwikkeling geweest. Versterken van het methodisch handelen van reclasseringswerkers die uitvoering geven aan toezicht is een belangrijk speerpunt van de drie reclasseringsorganisaties. Het is een noodzakelijke voorwaarde om integrale en duurzame trajecten voor reclasseringscliënten vorm te kunnen geven, en voor een effectieve samenwerking met de verschillende partners binnen het justitiedomein, zorgdomein en sociale domein.

De wijze waarop het toezicht wordt uitgevoerd dient bij te dragen aan het voorkomen van schending van de bijzondere voorwaarden en terugvallen in delinquent gedrag door reclasseringscliënten. Gebruik maken van actuele wetenschappelijke bevindingen over effectief reclasseringstoezicht is daarbij essentieel. Dit draagt bij aan een *evidence based* reclasseringspraktijk waarin een optimale verbinding gemaakt wordt tussen wetenschappelijke kennis, praktijkinzichten van reclasseringswerkers en wensen en mogelijkheden van cliënten.

Buyse (2018) inventariseerde in opdracht van het programma Kwaliteit Forensische Zorg (KFZ) de behoefte aan handreikingen, protocollen, instrumenten en onderzoek bij de drie reclasseringsorganisaties. Daarin kwam onder andere naar voren dat de reclasseringsorganisaties een actueel overzicht willen van werkzame elementen van reclasseringstoezicht, om daarmee de kwaliteit van het reclasseringswerk te versterken. Via het programma KFZ is vervolgens een vraag uitgezet voor een systematisch literatuuronderzoek naar effectief methodisch handelen in reclasseringstoezicht. Een systematisch literatuuronderzoek is een literatuuroverzicht dat op een gestructureerde wijze wordt uitgevoerd om een zo volledig en objectief mogelijk beeld te krijgen over de actuele kennis over een bepaald onderwerp (Booth et al., 2016). Naast werkzame elementen voor de populatie als geheel moet ook gezocht worden naar werkzame elementen voor

⁵ In eerste instantie werd het risicotaxatie-instrument RISC ontwikkeld (Adviesbureau van Montfoort en Reclassering Nederland, 2004). Deze is inmiddels doorontwikkeld tot RISC, en er zijn verschillende risicotaxatie-instrumenten aan toegevoegd voor specifieke cliëntgroepen.

⁶ Zie www.justitieinterventies.nl

specifieke cliënten: jongvolwassenen, cliënten met een laag en hoog recidiverisico, vrouwelijk cliënten en enkele delict groepen (geweld, zeden, vermogen).

2.3 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om een systematisch overzicht te geven van werkzame elementen voor reclasseringstoezicht op grond van wetenschappelijk onderzoek. Met dat overzicht kunnen reclasseringsorganisaties beoordelen welke werkzame elementen al zijn opgenomen in de huidige reclasseringspraktijk, en welke elementen nog toegevoegd zouden kunnen worden ter versterking daarvan.

2.4 Vraagstelling

De centrale onderzoeksvraag luidt:

Wat is er vanuit de (inter)nationale literatuur bekend over effectief methodisch werken van reclasseringswerkers gericht op risicobeheersing, gedagsverandering en verbetering van omstandigheden van reclasseringscliënten?

Deze vraag is geconcretiseerd in de volgende deelvragen:

1. Welke elementen in het methodisch handelen van reclasseringswerkers dragen aantoonbaar bij aan de effectiviteit van reclasseringstoezicht?
2. Wat is bekend over de werkzaamheid van deze elementen?
3. Zijn er specifieke aandachtspunten voor effectief reclasseringstoezicht voor cliënten met verschillende risiconiveaus (laag – hoog), verschillende delicttypen (vermogensdelicten – geweldsdelicten - zedendelicten), verschillen in gender (man – vrouw) en leeftijd (18 t/m 23 jaar - 24 jaar en ouder)?

2.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 3 lichten we toe hoe het onderzoek is uitgevoerd, en geven we een globaal overzicht van wat dit heeft opgeleverd. In hoofdstukken 4 en 5 beschrijven we de empirische bevindingen over werkwijzen in reclasseringstoezicht en de werkzaamheid in termen van effectiviteit daarvan. In hoofdstuk 4 gaan we in op globale benaderingen en invullingen van het toezicht, en in hoofdstuk 5 op specifieke werkwijzen die in toezicht ingezet en gecombineerd kunnen worden. Per werkwijze starten we met een conclusie over de werkzaamheid daarvan. Vervolgens beschrijven we wat de werkwijze inhoudt en voor zover daar informatie over is gevonden, de achtergrond ervan. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van de empirische bevindingen over de effectiviteit van de betreffende werkwijze.

In hoofdstuk 6 worden bevindingen beschreven over specifieke cliënten. Een groot deel van de bevindingen voor specifieke cliënten overlappen met de algemene conclusies over werkwijzen voor de reclasseringspopulatie als geheel. In dat geval wordt dit in hoofdstuk 6 kort beschreven met een verwijzing naar hoofdstuk 4 of 5 waarin conclusies over die werkwijze staan beschreven. Bevindingen die alleen de specifieke cliënten betreffen worden in hoofdstuk 6 uitvoeriger beschreven.

In hoofdstuk 7 geven we een overzicht van werkwijzen voor het reclasseringstoezicht, onderverdeeld in werkzaam, mogelijk werkzaam en niet werkzaam. Tevens geven we op grond van de bevindingen aanbevelingen voor de praktijk en voor vervolgonderzoek.

3. Methode

3.1 Waar zijn we naar op zoek

In dit onderzoek zijn we op zoek naar werkzame elementen voor reclasseringstoezicht. Daarvoor hebben we gezocht naar studies waarin conclusies worden getrokken over de werkzaamheid (oftewel de effectiviteit) van werkwijzen en methoden die worden ingezet in reclasseringstoezicht. De werkwijzen kunnen betrekking hebben op verschillende aspecten van het reclasseringswerk:

- Begeleiding van cliënten bij verandering van gedrag of verbetering van omstandigheden;
- Manieren van monitoring;
- Gesprekstechnieken;
- Manieren om samen te werken met andere professionals die bij cliënten betrokken zijn.

Omdat bevindingen zowel betrekking hebben op toezicht als geheel, als op elementen die in het toezicht worden ingezet, hanteren we in het vervolg van dit rapport de term werkwijze.

We hebben een ruime definitie van effectiviteit gehanteerd. Meegenomen zijn studies waarin de volgende uitkomstmaten zijn gehanteerd:

- Recidive, waarbij het zowel kan gaan om strafrechtelijke recidive als om overtreding van bijzondere voorwaarden;
- Studies waarin het functioneren van cliënten als effectmaat is genomen (bijvoorbeeld motivatie voor verandering, positieve veranderingen in gedrag cliënt, verbeteren leefomstandigheden cliënt);
- Studies waarin reclasseringscliënten aangeven hoe zij het reclasseringstoezicht hebben ervaren en wat voor hen werkzaam was.

3.2 Zoekstrategie

Er is gezocht in de databanken Web of Science, Psycinfo, Academic Search Premier en Sage Premier.⁷ In eerste instantie is een specificatie van zoektermen gemaakt aan de hand van de PICOC⁸ systematiek (Booth et al., 2016). Na overleg met informatiespecialisten is besloten de zoekstring te vereenvoudigen tot populatie (reclassering(cliënt)) en interventie (toezicht). Toevoegen van de andere componenten maakt de string complex en zorgt er ook voor dat we relevante titels missen (bij gebruik AND), of een enorme hoeveelheid treffers krijgen die niet gaan over toezicht (bij gebruik OR). Dat in het artikel ook relevante uitkomstmaten aan de orde moeten komen, nemen we mee als selectie criterium (zie paragraaf 2.3).

De volgende zoektermen zijn gebruikt:

Probation* OR Parole* OR Correction* officer* OR Correction* personel OR Correction* manager OR Correction* institution OR Correction* agenc* OR Supervision* officer* OR Supervision* personel OR Supervision* manager OR Supervision* institution OR Supervision* agenc* OR Offend* officer* OR Offend* personel OR Offend* manager OR Offend* institution OR Offend* agenc*

AND

Offend* supervision OR Communit* supervision OR Supervision skill* OR Probation* supervision* OR Parole* supervision* OR Profession* supervision OR correction* supervision* OR correction* communit* OR correction* treatment* OR correction* program* OR correction* process OR ("social work" AND ("criminal justice" OR forensic)) OR Aftercare OR

⁷ In overleg met de begeleidingscommissie is niet gezocht in WorldCat waarmee vooral boeken gevonden kunnen worden. De reden daarvoor is dat deze lastiger zijn te verkrijgen, dat in boeken veelal geen unieke empirische studies staan beschreven maar hoofdstukken naar aanleiding van studies die al in artikelen zijn gepubliceerd, en dat hoofdstukken in boeken veelal niet peer-reviewed zijn.

⁸ population, intervention, comparison, outcome, context

"case management" OR Monitoring OR Electronic* monitor* OR Managing offend* OR Management offend* OR "Reentry program"

Met als aanvullende criteria: vanaf het jaar 2000⁹, en peer-reviewed. Met deze termen zijn zoekstrings gemaakt voor de verschillende databases. Daarbij hebben we gezocht via descriptortermen die bij de betreffende database passen, en woorden in titel en abstract.

Bij database SAGE levert deze string een zeer groot aantal treffers (ruim 100.000). Daarom is de string verfijnd met 'uit tijdschriften' met de meeste resultaten bij de eerste 100. Dat betrof de volgende tijdschriften: Criminal Justice and Behavior, Probation Journal, Crime & Delinquency, International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, The Prison Journal, European Journal of Probation, Australian & New Zealand Journal of Criminology en Criminology & Criminal Justice. De zoekstring is ingevoerd op 19/11/2019.

Aanvullende search

In aanvulling op bovenstaande hebben we van enkele tijdschriften de inhoudsopgaven van alle jaargangen vanaf 2000 gescreend op relevante titels, namelijk: Tijdschrift voor Criminologie, Proces, Justitiële Verkenningen, Journal of Offender Rehabilitation. Tevens is via enkele websites gezocht naar relevante publicaties (bijvoorbeeld rapporten) die niet via de databanken worden gevonden. Het betrof de websites van EFP, KFZ, WODC, CEP (Confederation of European Probation), NSCR, COST, Campbell Collaboration, databank effectieve jeugdinterventies (NJI), databank effectieve justitiële interventies, Inspectie Veiligheid en Justitie, RSJ, website Engelse reclassering¹⁰, russellwebster.com en website Canadese reclassering^{11,12}. Tevens hebben betrokken onderzoekers enkele relevante publicaties die reeds in hun bezit waren toegevoegd aan de geselecteerde artikelen en rapporten.

3.3 Selectie

Voorwaarden die we hebben gesteld voor het includeren van studies waren:

1. Populatie. In het onderzoek worden reclasseringscliënten of onder toezicht gestelden betrokken, waarbij het zowel kan gaan over de generieke populatie als specifieke cliënten.
2. Interventie. Het onderzoek gaat over reclasseringstoezicht of onderdelen daarvan. Het gaat om werkwijzen en methoden die door een reclasseringswerker worden uitgevoerd om uitvoering te geven aan het toezicht. Justitiële interventies, als onderdeel van toezicht, vallen buiten de scope van dit onderzoek. Nazorg na detentie is meegenomen indien dit wordt uitgevoerd door de reclassering, maar bijvoorbeeld geen vormen van begeleiding van delinquenten of ex-gedetineerden uitgevoerd door andere instellingen of professionals, of door vrijwilligers, zonder dat de reclassering daarbij is betrokken. Tevens moet het onderzoek enige informatie geven over de wijze waarop invulling wordt gegeven aan het toezicht. Dat wat reclasseringswerkers moeten doen om te kunnen samenwerken met andere organisaties of professionals die bij een cliënt zijn betrokken, hoort daar ook bij.
3. Outcome. Het onderzoek moet empirisch onderbouwde aanwijzing geven van de effectiviteit van toezicht in termen van recidive, functioneren van de cliënt op leefgebieden of voorkomen van uitval. Daarbij kan het gaan om zowel kwantitatieve als kwalitatieve studies. We hebben geen specifieke eisen gesteld aan de (statistische) uitkomstmaten of follow-up periode.
4. Bewijskracht. Op grond van ERBO-systematiek¹³ (KFZ, 2018) zijn meegenomen:
 - Studies die voldoen aan criterium A: meta-analyse, systematic review of gerandomiseerd dubbelblind onderzoek;

⁹ Er is gekozen voor het jaar 2000 als ondergrens omdat in die periode evidence-based werken bij de Nederlandse reclassering een vlucht nam. Met deze ondergrens bestrijkt dit onderzoek een periode van 20 jaar, wat gezien de beschikbare onderzoekstijd het maximaal haalbare was.

¹⁰ <https://www.justiceinspectorates.gov.uk/hmiprobation/research/academic-insights/>

¹¹ <https://www.publicsafety.gc.ca/>

¹² Voor een toelichting over gebruikte afkortingen zie bijlage 3.

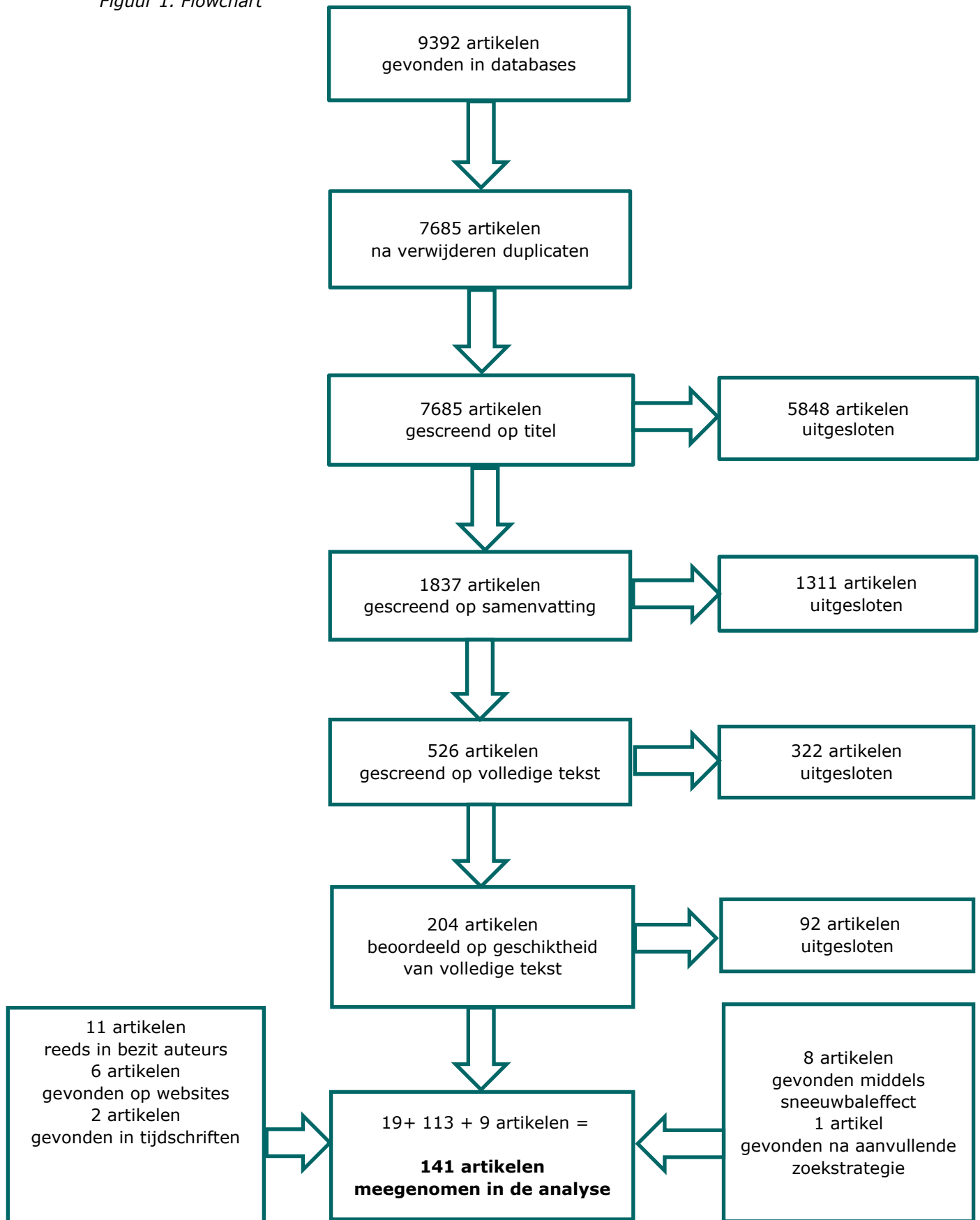
¹³ Evidence Medicine Richtlijn Ontwikkeling

- Studies die voldoen aan criterium B: vergelijkend onderzoek waaronder onderzoek met controlegroep (niet aselekt);
- Studies die voldoen aan criterium C: niet vergelijkend onderzoek.

Niet meegenomen werden artikelen of bronnen waarin meningen van auteurs staan beschreven, die geen empirisch onderzoek bevatten. Literatuurreviews zijn alleen geïncludeerd als het een systematische review of meta-analyse betrof.

Veel voorkomende redenen om gevonden artikelen te excluderen waren: geen empirische studie of systematische review, gericht op detentie, over behandelingen/therapieën, te algemeen (politiek, samenleving), over minderjarigen, over risicotaxatie, over factoren die in verband staan met recidive, conclusies enkel gebaseerd op interviews met medewerkers reclassering (dergelijke studies alleen meegenomen als het de evaluatie van een samenwerkingsverband betrof), aspecten met betrekking tot professionals (bijvoorbeeld deskundigheidsbevordering). Het resultaat van de selectie staat beschreven in de onderstaande flow chart.

Figuur 1. Flowchart

3.4 Aard en kwaliteit van gevonden studies

Bijna de helft van alle studies (69) is afkomstig uit de V.S en een relatief groot deel van de studies komt uit het Verenigd Koninkrijk (25). Daarnaast zijn er studies uit: Nederland (8); Canada (6); Denemarken (4); Australië (2); China (2); Zweden (1); Duitsland (1); Israël (1); en Ierland (1). De overige studies (21) zijn systematic reviews en meta-analyses, waarin verschillende internationale studies meegenomen zijn.

De gevonden studies kennen een grote variatie aan onderzoeksmethoden.

- Systematic review en meta-analyse (21).
- Randomized Control Trials (RCT) (36). Dit zijn vergelijkende onderzoeken, waarbij de experimentele groep en de controlegroep aselekt zijn ingedeeld.
- Onderzoeken waarin is gewerkt met een controlegroep die zodanig is samengesteld dat deze op een aantal belangrijke kenmerken, zoals delictgedrag of sekse, overeenkomt met de cliënten die deelnemen aan de experimentele groep (33).
- Niet vergelijkend (kwantitatief) onderzoek (22).
- Kwalitatieve onderzoeken (29) waarin cliënten zijn geïnterviewd (18), reclasseringswerkers (2) of beiden (9).

Bewijskracht, op grond van ERBO-systematiek (zie 3.3):

- 57 studies die voldoen aan criterium A;
- 33 studies die voldoen aan criterium B ;
- 51 studies die voldoen aan criterium C.

De kwaliteit van de gebruikte studies is wisselend. Een deel van de studies kent een RCT design of een quasi-experimenteel design waarin de experimentele en controlegroep op een groot aantal variabelen vergelijkbaar zijn. In studies met dergelijke designs kan met meer zekerheid worden verondersteld dat waargenomen verschillen in uitkomst van het toezicht is toe te schrijven aan de wijze waarop het toezicht invulling kreeg. In een deel van de studies is niet gewerkt met een controlegroep, en is dat lastiger te zeggen. Ook ontbrak in een deel van de studies relevante informatie. Zo werden bijvoorbeeld kenmerken van de doelgroep of uitkomstmaten niet duidelijk beschreven, werd niet duidelijk in hoeverre mogelijke verstoringen (kenmerken van de cliënt of context) werden meegenomen in de analyses, of werd niet beschreven of cliënten gedurende het toezicht uitvielen en wat het effect daarvan was op de resultaten.

Niet in alle studies is concreet uitgewerkt hoe er werd gewerkt in het toezicht. In de meeste studies is de (experimentele) werkwijze waarop het onderzoek betrekking had vrij goed toegelicht. De werkwijze in het toezicht voor de controlegroep vaak niet of summier. Daardoor wordt in een studie onvoldoende helder wat precies het verschil was tussen de experimentele en controlegroep, waardoor het lastig was om de al dan niet werkzame werkwijzen te benoemen. Bovendien betrof een deel van de studies een algemene aanpak waarin verschillende werkwijzen werden gecombineerd. Bijvoorbeeld in studies over nazorg na detentie, over intensief reclasseringstoezicht of over zogenaamde DRC (zie 4.5.). Omdat de effectiviteit van deze werkwijzen als geheel werd geëvalueerd, leverden deze studies maar beperkt aanknopingspunten op voor werkzame werkwijzen van het toezicht. Voor zover mogelijk hebben we geprobeerd om deze uit de studies te destilleren. Daarnaast hebben we ook de werkzaamheid van werkwijzen als geheel beschreven, waarbij mede op grond van conclusies van onderzoekers, aanwijzingen zijn benoemd voor de onderdelen daarin die al dan niet werkzaam zijn.

De wijze waarop relevante kenmerken van respondenten werden gemeten was over het algemeen vrij goed door het gebruik van bestaande en gevalideerde meetinstrumenten. Een kanttekening betreft de bepaling van het risiconiveau. In een aanzienlijk aantal studies wordt het risiconiveau van cliënten beschreven, veelal in termen van laag, gemiddeld en hoog (soms enkel laag en hoog). Niet in alle studies staat toegelicht hoe dit risiconiveau is bepaald, en voor zover het staat uitgelegd blijkt men per studie verschillende taxatie-instrumenten te hanteren wat de vergelijkbaarheid tussen studies beperkt.

Een ander aandachtspunt betreft de representativiteit van de studies voor de Nederlandse reclasseringspraktijk. Het grootste deel van de onderzoeken die in deze studie worden besproken zijn afkomstig uit het buitenland. Het reclasseringswerk in sommige van deze landen verschilt duidelijk van de Nederlandse context. Dat geldt met name voor het reclasseringswerk in de VS, hoewel ook binnen de VS praktijken aanzienlijk verschillen. Over het algemeen zijn de caseloads in de VS hoger dan in Nederland (in sommige artikelen worden caseloads van 100 tot 300 cliënten per reclasseringswerker genoemd). Veel vaker dan in Nederland blijft het toezicht beperkt tot het monitoren of cliënten de bijzondere voorwaarden naleven. De contactfrequentie is over het algemeen lager in de VS en in veel onderzoeken bleek het toezicht van kortere duur dan in Nederland. Als in die context een nieuwe werkwijze wordt ingevoerd, waarin er intensiever contact is tussen reclasseringswerker en cliënt en er naast monitoring ook begeleiding en hulp wordt geboden, dan kan vrij gemakkelijk een significante verbetering worden gevonden in het effect van toezicht. Maar dat wil niet zeggen dat een dergelijke werkwijze in Nederland hetzelfde effect zou hebben omdat een dergelijke werkwijze in Nederland al meer de standaard is.

We hebben dit systematische literatuuronderzoek beperkt tot empirisch onderzoek over werkwijzen en methodieken voor reclasseringstoezicht. Wat we niet hebben meegenomen, maar wat wel relevante input kan opleveren voor de invulling van reclasseringstoezicht, zijn studies over ontwikkeling of kenmerken van delinquent gedrag, studies over afbouw van delinquent gedrag waarin niet wordt ingegaan op de rol van reclasseringstoezicht daarin, of studies over gedragstrainingen of behandeling van delinquenten. Dergelijk onderzoek kan aanwijzingen opleveren over werkwijzen die mogelijk werkbaar kunnen zijn in toezicht, en is dan ook relevant voor het innoveren van reclasseringstoezicht. De reikwijdte van deze studie betrof empirisch onderzoek over werkwijzen die al zijn uitgetoetst in reclasseringstoezicht.

Ondanks genoemde kanttekeningen en beperkingen levert deze studie waardevolle aanwijzingen op over de werkzaamheid van verschillende werkwijzen in het reclasseringstoezicht die ook voor Nederland relevant zijn.

3.5 Analyse

De analyse is uitgevoerd in een aantal stappen. Eerst zijn alle gevonden titels samengevat (zie format bijlage 1). Daarbij is door de onderzoekers aangegeven welke werkwijzen in de artikelen naar voren komen, waarover conclusies getrokken kunnen worden ten aanzien van effectiviteit.

Tevens is bij het samenvatten een beoordeling gemaakt van de kwaliteit van het onderzoek. Er bestaat een groot aantal instrumenten voor het uitvoeren van een kwaliteitscontrole of 'risk of bias', maar veel daarvan zijn gericht op RCT designs met gekwantificeerde uitkomstmaten, en erg uitgebreid. Vanwege de beperkte tijd en middelen voor dit onderzoek, omdat we verwachtten nauwelijks RCT onderzoeken te vinden over dit onderwerp, en omdat we ook kwalitatieve studies mee wilden nemen, kozen we voor een eenvoudige risk of bias checklist. Als basis gebruikten we een checklist voor gerandomiseerde en niet-gerandomiseerde studies in de gezondheidszorg van Downs en Black (1998). Deze checklist is ontwikkeld voor het beoordelen van de kwaliteit van medische interventies. De onderdelen die niet bruikbaar waren voor de literatuur over reclasseringstoezicht hebben we verwijderd. Voor het beoordelen van kwalitatieve studies is gebruik gemaakt van een checklist ontwikkeld door Dixon-Woods et al. (2004). De gebruikte checklist is opgenomen in bijlage 2. De kwaliteitscheck leidde niet tot extra uitval van artikelen, maar wordt meegenomen in de onderbouwing van de bewijsvoering van het effect van bepaalde werkwijzen in toezicht.

Vervolgens zijn de artikelen op grond van deze samenvattingen geclusterd. Daarbij zijn grofweg drie hoofdgroepen te onderscheiden die tevens de inhoudsopgave van dit rapport vormen:

- Artikelen waarin een werkwijze of insteek wordt onderzocht die het reclasseringstoezicht als geheel beschrijft (hoofdstuk 4);
- Artikelen waarin de werkzaamheid van één of meer specifieke werkwijzen die onderdeel kunnen zijn van het reclasseringstoezicht worden beschreven (hoofdstuk 5);
- Artikelen over specifieke cliënten (hoofdstuk 6).

Binnen deze hoofdgroepen is een verdere clustering aangebracht naar onderwerpen, die de deelparagrafen in hoofdstukken 4 tot en met 6 vormen. Een groot aantal artikelen liet zich goed indelen, in een enkel geval was minder duidelijk waar een artikel ondergebracht kon worden en hebben we daarin een keuze gemaakt. Een aanzienlijk aantal artikelen komt in het rapport meerdere keren terug, bijvoorbeeld omdat er empirische onderbouwing voor de werkzaamheid van meerdere werkwijzen wordt beschreven.

Na clustering op werkwijze zijn de artikelen daarover vergeleken, en op grond daarvan is geanalyseerd welke conclusies getrokken kunnen worden over de werkzaamheid van een bepaalde werkwijze in reclasseringstoezicht. Daarbij is ook gekeken welke empirische onderbouwing daaraan ten grondslag ligt. Per werkwijze is dit vervolgens samengevat.

In de brede zoekstrategie naar literatuur over reclasseringstoezicht werden ook titels gevonden die over specifieke cliënten gaan. Voor een analyse over werkzame werkwijzen voor specifieke cliënten (deelvraag 3) hebben we de artikelen die specifiek ingingen op vrouwelijke cliënten, jongvolwassenen, cliënten met een laag of hoog risico, zedendelinquenten, geweldsdelinquenten, cliënten met verslavingsproblematiek en cliënten met psychiatrische problematiek geclusterd en apart geanalyseerd. Hoewel de laatste twee groepen niet tot de opdracht behoorden, vonden we voldoende specifieke artikelen over beide groepen om daar een aparte analyse over te maken. Onderzoek specifiek over reclasseringstoezicht voor vermogensdelinquenten is niet gevonden. Vermogensdelinquenten maken onderdeel uit van de cliëntenpopulatie in de generieke onderzoeken over reclasseringstoezicht.

4. Werkzaamheid van benaderingen van het reclasseringstoezicht

In dit hoofdstuk beschrijven we de werkzaamheid van een aantal algemene benaderingen voor reclasseringstoezicht als geheel. Dat betreft achtereenvolgens het inzetten op monitoring of begeleiding of een combinatie daarvan (hybride werken), het toepassen van het RNR model, zogenaamde *Core Correctional Practices*, nazorg en Day Reporting Centers (een specifieke invulling van reclasseringstoezicht). Per benadering / werkwijze starten we met een conclusie over de werkzaamheid daarvan (in een kader). Vervolgens schetsen we de achtergrond en de empirische onderbouwing bij de werkwijze.

4.1 Combineren van monitoren en begeleiden (hybride werken)

Toezicht dat bestaat uit een combinatie van monitoren van risicosignalen en overtreding van de bijzondere voorwaarden, en begeleiden van cliënten bij het opbouwen van een delictvrij bestaan is werkzamer dan een focus enkel op monitoren of enkel op begeleiden.

Toezicht dat enkel bestaat uit monitoren of cliënten zich aan de bijzondere voorwaarden houden is niet werkzaam.

Achtergrond

Hybride werken wordt onderbouwd vanuit onderzoek naar verschillende werkstijlen van reclasseringswerkers, als eerste beschreven in een theorie over reclasseringstoezicht door Klockars (1972). Het reclasseringswerk kent twee doelen die beide vragen om een andere aanpak: beschermen van de samenleving tegen criminaliteit vraagt om een begrenzend en controlerend aanpak, terwijl re-integratie van cliënten vraagt om een begeleidend aanpak. Begeleiding kan op verschillende manieren worden ingevuld (zie hoofdstukken 4 en 5), maar heeft in algemene zin betrekking op werkwijzen waarin cliënten worden ondersteund bij het realiseren van een beter, delictvrij leven.

De hybride reclasseringswerker weet beide rollen te combineren en op elkaar af te stemmen. Deze reclasseringswerkers zijn bij de start van het toezicht duidelijk over de eisen en kaders van het toezicht, maar weten in de uitvoering van het toezicht meer nadruk te leggen op ondersteuning, hulp en begeleiding. Zij gaan terughoudend om met het rapporteren van overtreding van bijzondere voorwaarden en maken daarbij de afweging tussen veiligheid (van de samenleving en cliënt) en de re-integratiedoelstelling (Skeem & Manchak, 2008).

De hybride werkstijl sluit aan bij het principe van procedurele rechtvaardigheid: cliënten ervaren het proces en de werkwijze van de reclasseringswerker als rechtvaardig. Zowel een reclasseringswerker die de nadruk legt op monitoren als een hybride reclasseringswerker controleert of cliënten zich aan de bijzondere voorwaarden houden, en reageert als dat niet het geval is. Een reclasseringswerker die de nadruk legt op monitoren is daarbij gericht op regelnaleving, een hybride reclasseringswerker gaat in gesprek met de cliënt om zijn kant van het verhaal te horen en geeft cliënten de ruimte om samen naar oplossingen te zoeken. Cliënten ervaren een hybride werkstijl sneller als rechtvaardig en respectvol, waardoor ze minder in verzet gaan (Skeem & Manchak, 2008).

Empirische onderbouwing

Er zijn verschillende studies waaruit blijkt dat een eenzijdige focus op monitoring niet effectief is. In de VS wordt veel gebruik gemaakt van intensief reclasseringstoezicht (Intensive Probation Supervision (IPS)) als alternatief voor detentie. Deze vorm van toezicht kent meerdere verschijningsvormen, maar in het algemeen gaat het om een combinatie van een relatief hoge

contactfrequentie (wekelijks of tweewekelijks), frequent testen op middelengebruik, een avondklok en direct ingrijpen bij overtreding van opgelegde voorwaarden (Hyatt & Barnes, 2017). In verschillende onderzoeken, uitgevoerd in verschillende staten van de VS, is aangetoond dat deze vorm van toezicht niet resulteert in minder strafrechtelijke recidive ten opzichte van regulier reclasseringstoezicht (gekenmerkt door lagere contactfrequentie en minder controles). Lowenkamp et al. (2010) vinden in een vergelijking van 58 IPS programma's in verschillende staten in de VS dat de programma's die zich enkel richten op monitoring recidive-verhogend werken. Ook voor cliënten met een hoog recidiverisico blijkt deze aanpak niet werkzaam. Uit een RCT studie van Hyatt en Barnes (2017) onder 832 mannelijke delinquenten met een hoog recidiverisico blijkt dat de cliënten die deelnemen aan IPS even vaak recidiveren (binnen 12 maanden) als de cliënten in regulier toezicht.

Verschiedende onderzoeken laten zien dat deze werkwijze kan resulteren in aanzienlijk meer arrestaties en veroordelingen voor het overtreden van bijzondere voorwaarden (Grattet et al., 2011). De verklaring daarvoor is dat intensief toezicht in de VS vooral inhoudt dat er intensiever wordt gemonitord of de cliënt zich aan de bijzondere voorwaarden houdt. Bijvoorbeeld door meer middelencontroles, intensiever monitoren of de cliënt de opgelegde behandeling volgt, intensiveren van de meldplichtcontacten en strikter vastleggen of de cliënt deze nakomt. Een nadruk op monitoren en direct ingrijpen bij overtreding van bijzondere voorwaarden leidt er vooral toe dat er meer cliënten alsnog gedetineerd raken.

Intensief toezicht waarin naast monitoring ook ruimte is voor begeleiding blijkt wel effectief. Paparozzi en Gendreau (2005) keken in een onderzoek naar intensief toezicht in New Jersey (VS) voor cliënten met een gemiddeld en hoog recidiverisico onder andere naar de toezichtstijl van reclasseringswerkers en onderscheidde daarbij drie stijlen: focus op monitoren van naleving van de bijzondere voorwaarden, focus op hulp en steun, of een gecombineerde stijl. De toezichtstijl werd vastgesteld met behulp van een vragenlijst.¹⁴ In het onderzoek participeerden 480 cliënten (240 intensief toezicht, 240 regulier toezicht). Zij concluderen dat intensief toezicht dat enkel is gericht op monitoren of bijzondere voorwaarden worden nageleefd niet effectief is. De gecombineerde stijl blijkt het meest effectief in termen van recidivereductie (gemeten tot 12 maanden na de start van het toezicht). Zowel cliënten van reclasseringswerkers die vooral monitoren als cliënten van reclasseringswerkers die de nadruk leggen op hulp en steun blijken significant vaker te recidiveren dan cliënten van reclasseringswerkers met een gecombineerde stijl.

Empirische ondersteuning voor de werkzaamheid van een hybride werkstijl wordt ook gevonden in studies over een effectieve werkrelatie tussen reclasseringswerker en cliënt. In een studie van Kennealy et al. (2012) waarin bij 109 cliënten vragenlijsten werden afgenomen, bleek dat een duale rolrelatie die wordt gekenmerkt door een combinatie van een strenge, rechtvaardige en zorgzame aanpak bijdraagt aan het verlagen van de recidive, ook als daarbij wordt gecontroleerd voor persoonskenmerken en risicoprofiel van cliënten. In een eerder onderzoek onder 90 cliënten met psychiatrische problematiek werd geconcludeerd dat een duale rolrelatie samenhangt met betere naleving van regels (Skeem et al., 2007).

Reclasseringscliënten blijken een voorkeur te hebben voor toezicht waarin de nadruk ligt op begeleiden. In een onderzoek onder 23 Nederlandse ex-gedetineerden die onder toezicht staan van de reclassering bleek dat de perceptie van reclasseringswerkers en cliënten over de benadering in het toezicht verschilt. Reclasseringswerkers beschrijven in de cliëntdossiers vooral een begeleidende stijl. Nadrukkelijk monitoren wordt ingezet als cliënten niet goed meewerken aan het toezicht. Een meerderheid van de cliënten (14 van de 23) daarentegen ervaart dat in het toezicht de nadruk ligt op monitoren. Enkeligen geven daarbij aan dat de opgelegde voorwaarden belemmerend zijn voor het weer oppakken van hun leven, bijvoorbeeld als afspraken met de reclassering niet afgestemd zijn op werktijden. Een minderheid (9 van de 23 cliënten) ervaart het toezicht als ondersteunend. Deze

¹⁴ Parole Officer Punishment and Reintegrative Orientation Questionnaire.

cliënten beschrijven dat reclasseringswerkers praktische steun en een luisterend oor bieden, confronteren als dit nodig is en flexibel omgaan met overtredingen van bijzondere voorwaarden. In dit onderzoek wordt geconstateerd dat de groep die het toezicht als begeleidend ervaart minder recidiveert binnen het eerste jaar van het toezicht dan de groep die een nadruk op monitoren ervaart (Doekhie et al., 2018).

4.2 RNR principes

Reclasseringstoezicht waarin de RNR principes worden ingezet is effectiever dan toezicht waarin dit niet gebeurt. Specifiek gaat het om een combinatie van het risicoprincipe, behoefteprincipe en responsiviteitsprincipe.

Achtergrond

Geprikkeld door een destijds dominante visie in de VS en Canada dat “niets werkt” begonnen een aantal (Canadese) onderzoekers op een rij te zetten wat er op grond van empirisch onderzoek bekend is over werkwijzen en interventies die wél werken om recidive te beperken. Dit resulteerde onder andere in het zogenoemde Risk Needs Responsivity (RNR)-model. In de eerste publicaties daarover stonden slechts enkele principes centraal (Andrews et al., 1990). Op grond van de zich steeds ontwikkelende kennisbasis over effectief terugdringen van recidive zijn de principes aangescherpt en uitgebreid tot 15 principes in recente publicaties (Bonta & Andrews, 2017). Deze onderzoekstraditie is van grote invloed geweest op de inrichting van programmatische (groeps)interventies en behandelingen van delinquenten in verschillende landen. Het RNR-model wordt wereldwijd als een belangrijke basis beschouwd voor het werk van reclassering, gevangeniswezen en forensische psychiatrie. Het kent een stevige empirische onderbouwing, en wordt zowel gebruikt als basis voor behandelingen en gedragstrainingen als voor reclasseringstoezicht. Het RNR-model beschrijft een groot aantal principes met als basis de drie principes waar het model zijn naam aan ontleent:

- Risicoprincipe (risk): aansluiten intensiviteit van de aanpak op de hoogte van het recidiverisico.
- Behoefteprincipe (needs): aansluiten van de inhoud van de aanpak op de aanwezige dynamische criminogene factoren.
- Responsiviteitsprincipe (responsivity): een cognitief-gedragsmatige aanpak hanteren (algemeen responsiviteitsprincipe), en de aanpak per cliënt afstemmen op zijn of haar krachten, motivatie, mogelijkheden en beperkingen (specifiek responsiviteitsprincipe).

Empirische onderbouwing

In een vergelijkende studie van 66 toezichtprogramma's concluderen Lowenkamp, Pealer, Smith en Latessa (2006) dat cliënten in toezicht waarin de RNR principes worden toegepast minder recidiveren dan cliënten in toezicht waarin deze principes niet worden ingezet. De recidive, gemeten 2 jaar na de start van het toezicht, is hoger als programma's niet aan de RNR principes voldoen, en gemiddeld 15% lager als toezichtprogramma's er wel aan voldoen. Daarbij is vooral gekeken naar een combinatie van het risico- en behoefteprincipe, oftewel toezichten waarin de intensiviteit was afgestemd op het recidiverisico en waarin cliënten begeleiding en interventies kregen aangeboden die aansloten bij de voor hen relevante dynamische risicofactoren.

Hieronder werken we onderzoek dat is gevonden over deze drie principes uit.

4.2.1 Risicoprincipe

Toepassing van het risicoprincipe in toezicht, oftewel de intensiviteit van de aanpak afstemmen op de hoogte van het recidiverisico, blijkt een klein effect te hebben op recidive. Het risicoprincipe blijkt vooral werkzaam in combinatie met andere RNR-principes.

Achtergrond

Volgens het risicoprincipe moet intensief aanbod gegeven worden aan delinquenten met een hoog recidiverisico, terwijl bij cliënten met een laag recidiverisico een laag intensief aanbod of geen aanbod volstaat. Het gaat er daarbij wel van uit dat het aanbod kwalitatief goed is (Andrews & Dowden, 2006; Bonta & Andrews, 2017).

Het risicoprincipe is ontwikkeld op grond van empirische bevindingen. Er zijn wel enkele theoretische verklaringen voor deze bevinding (Barnes et al., 2012). Ten eerste het voorkomen van negatieve beïnvloeding door andere cliënten. Als laag risico cliënten minder vaak op het reclasseringskantoor verschijnen is er minder kans dat ze in contact komen met hoog risico cliënten en door hen negatief beïnvloed worden. Een tweede verklaring kan gevonden worden in de 'defiance theory' van Sherman (1993, als geciteerd in Barnes et al., 2012): als cliënten ervaren dat ze oneerlijk of niet respectvol worden behandeld dan is de kans aanwezig dat ze zich gaan verzetten, bijvoorbeeld in de vorm van delinquent gedrag.

Empirische onderbouwing

Twee afzonderlijke meta-analyses tonen aan dat het risicoprincipe weliswaar werkzaam is, maar vooral in combinatie met andere principes. In een meta-analyse van 230 studies¹⁵, voornamelijk uitgevoerd in de VS en Canada, vergeleken Andrews en Dowden (2006) het recidiverisico van de cliënten en de intensiviteit van het aanbod. De studies betroffen zowel toezichtprogramma's als andere interventies zoals trainingen of behandeling. Enkel het risicoprincipe bleek nauwelijks effect te hebben (effectgrootte 0,03 voor cliënten met laag recidiverisico en 0,10 voor cliënten met hoog recidiverisico¹⁶). Het principe is vooral werkzaam in combinatie met het behoeften- en responsiviteitsprincipe. Een tweede meta-analyse over het risicoprincipe is uitgevoerd door Lowenkamp, Latessa en Holsinger (2006). Zij vergeleken 97 programma's waaronder verschillende toezichtprogramma's¹⁷. Een deel daarvan bestond met name uit een werkwijze waarin monitoring centraal stond, en in een ander deel werden ook cognitief-gedragsmatige interventies of maatschappelijke diensten aangeboden. Er blijkt een kleine maar significante samenhang tussen toepassen van het risicoprincipe en recidive. De effectiviteit van de programma's neemt toe als naast het afstemmen van de intensiviteit op het recidiverisico ook een cognitief-gedragsmatige aanpak wordt gehanteerd.

Hanley (2006) onderzocht de werkzaamheid van het risicoprincipe voor reclasseringstoezicht. In een studie onder 1.814 cliënten uit verschillende staten in de VS werd geconcludeerd dat de cliënten bij wie de intensiviteit van het toezicht aansloot bij de hoogte van het recidiverisico (laag recidiverisico – laag intensief toezicht, hoog recidiverisico – hoog intensief toezicht) significant minder vaak opnieuw werden gearresteerd dan de cliënten bij wie dat niet zo was. Van de hoog risicogroep werd 33% opnieuw gearresteerd (binnen 12 maanden) als zij een intensief aanbod kregen, tegenover 47%

¹⁵ Welke studies het precies betroffen staat in het onderzoeksartikel niet beschreven.

¹⁶ Omdat in de verschillende studies het recidiverisico verschillend wordt gerapporteerd, is hoog risico in deze meta-analyse gedefinieerd als het hebben van een strafblad.

¹⁷ Welke studies het precies betrof is ook in deze meta-analyse niet toegelicht.

bij een niet intensief aanbod. Van de laag risico groep die een intensief aanbod kreeg recidiveerde 25% tegenover 19% bij een laag intensief aanbod (Hanley, 2006).

Een onderzoek van Brusman et al. (2007) laat zien dat het risicoprincipe ook werkzaam is bij vrouwelijke delinquenten. Op grond van onderzoek onder 1.340 vrouwelijke cliënten concludeerden zij dat vrouwen bij wie een laag recidiverisico was vastgesteld en die deelnamen aan een intensieve aanpak vaker recidiveerden dan vrouwen met een laag recidiverisico die minder intensief toezicht kregen (recidive 19% versus 6%). Vrouwen met een hoog recidiverisico daarentegen recidiveerden minder vaak als zij deelnamen aan een intensieve aanpak in vergelijking met vrouwen met een hoog risico die een laag intensieve aanpak kregen (recidive respectievelijk 52% versus 66%). Het is in deze studie niet duidelijk welke interventies de vrouwen volgden en hoe dat van invloed was op de geconstateerde recidiveverschillen.

Het risicoprincipe blijkt werkzaam in toezicht voor cliënten met verslavingsproblematiek. Taxman en Thanner (2006) onderzochten een intensief toezichtprogramma voor cliënten met verslavingsproblematiek, en vergeleken dit met minder intensief regulier toezicht voor een vergelijkbare groep cliënten. 272 cliënten werden willekeurig toegewezen aan de experimentele of controlegroep. Op grond van recidivecijfers (nieuwe arrestaties) 1 jaar na de start van het toezicht concluderen zij onder andere dat cliënten met een hoog risico minder recidiveren als zij de intensievere vorm van toezicht volgden, terwijl cliënten met een laag recidiverisico juist vaker recidiveerden in vergelijking met de controlegroep na het volgen van de intensieve toezichtvorm.

Intensiviteit van het toezicht

In veel van de studies gaat het vooral om de verhouding recidiverisico – intensiviteit en staat niet specifiek beschreven hoe intensief het toezicht bij cliënten met een hoog of laag recidiverisico moet zijn. Enige aanwijzingen vinden we in studies over het verlagen of verhogen van de caseload.

In de VS is onderzoek gedaan onder laag risico delinquenten naar het effect van het verlagen van de contactfrequentie. Reclaseringscliënten ($n = 1.558$) werden willekeurig toegewezen aan een experimentele of controlegroep. De cliënten in de experimentele groep hadden gemiddeld 4 contacten per jaar met hun reclaseringswerker, waarvan 1 keer per half jaar *face to face*. De controlegroep in dit onderzoek, ook laag risico, had ongeveer maandelijks contact met de reclaseringswerker en vaak ook verplichte middelencontrole. Men vond geen verschil in recidive tussen beide groepen, wat laat zien dat het voor laag risico cliënten mogelijk is om de contactfrequentie te verlagen naar enkele contacten per jaar, zonder dat dit van invloed is op recidive (Barnes et al., 2012).

Jalbert et al. (2010) onderzochten het effect van het verlagen van de caseload, en dus intensiveren van de contactfrequentie, op recidive voor ruim 3.000 cliënten met een hoog recidiverisico in de VS. In deze studie werden twee vormen van toezicht vergeleken: intensief toezicht met een gemiddelde contactfrequentie van 24 *face to face* contacten per jaar aangevuld met telefonische contact en huisbezoek, en regulier toezicht met een gemiddelde contactfrequentie van 17 *face to face* contacten per jaar. Beide groepen namen even vaak deel aan behandeling of vaardigheidstrainingen. Het gemiddelde recidiverisico van de cliënten die intensief toezicht kregen was iets hoger, desondanks recidiveerden zij significant minder. Dit impliceert dat voor cliënten met een relatief hoog recidiverisico een hogere contactfrequentie met hun reclaseringswerker bij kan dragen aan de effectiviteit van het toezicht. In een andere staat in de VS onderzochten Jalbert en Rhodes (2012) het effect van halvering van de caseload van alle cliënten van gemiddeld 106 naar gemiddeld 54 cliënten per reclaseringswerker. Zij vonden dat met de lagere caseloads niet alleen de contactfrequentie voor begeleidingsgesprekken omhoog ging, maar dat deze cliënten ook meer interventies als verslavingsbehandeling volgden. De recidive in de experimentele groep bleek significant lager dan in de controlegroep.

4.2.2 Behoeftepincipe

Reclasseringstoezicht waarin de aandacht is gericht op dynamische criminogene factoren is effectiever, dan reclasseringstoezicht waarin er geen aandacht is voor dynamisch criminogene factoren of waarin niet-criminogene factoren meer centraal staan in de begeleiding.

Voor cliënten waarbij sprake is van meerdere dynamische criminogene factoren is het van belang om de aanpak op een combinatie van de aanwezige criminogene factoren te richten.

Achtergrond

Het behoeftepincipe schrijft voor dat de aanpak gericht moet zijn op problemen van cliënten die samenhangen met het delinquent gedrag, de zogenaamde criminogene factoren. Niet alle problematiek die ten grondslag ligt aan delinquent gedrag is veranderbaar (bijvoorbeeld verwaarlozing in de kindertijd). Interventies moeten gericht worden op problematiek die veranderbaar is, oftewel dynamische criminogene factoren. Mensen die delicten plegen kennen vaak meerdere problemen. Van sommige problemen is gebleken dat deze over het algemeen niet samenhangen met delinquentie, bijvoorbeeld zelfvertrouwen of een depressie, zogenaamde niet-criminogene factoren (Bonta & Andrews, 2017). De aanpak moet niet primair op dergelijke factoren zijn gericht, al kan het wel noodzakelijk zijn om er aandacht aan te besteden, bijvoorbeeld om de ontvankelijkheid voor interventies gericht op criminogene factoren te verbeteren.

Factoren waarvan uit onderzoek is gebleken dat deze samenhangen met delinquent gedrag zijn: antisociale gedragingen, antisociale attitudes, antisociale persoonlijkheidskenmerken, antisociale relaties, middelengebruik, problematische gezinssituatie, slecht functioneren op school of werk, gebrek aan (prosociale) vrijetijdsbesteding, financieel wanbeheer en problematische woonsituatie (Bonta & Andrews, 2017; Van Horn et al., 2016). Bij veel reclasseringscliënten is een combinatie van dynamische criminogene factoren aanwezig, en zal het onvoldoende zijn om de aanpak op slechts één daarvan te richten. In het RNR model is daarom het principe 'multimodaal' toegevoegd: voor cliënten waarbij sprake is van meerdere criminogene factoren is het van belang om de aanpak op een combinatie van de aanwezige criminogene factoren te richten (Bonta & Andrews, 2017).

Empirische onderbouwing

In een Canadees onderzoek naar de werkwijze van reclasseringswerkers in toezicht waarin data over 154 cliënten werden gebruikt, bleek de mate waarin dynamische criminogene factoren van cliënten centraal stonden te variëren. Lang niet alle criminogene factoren kwamen in het toezicht aan de orde. Met name criminele attitude, problemen op het gebied van financiën en problemen met vrienden werden relatief weinig besproken. Op grond van recidivecijfers (gemiddeld ruim 3 jaar na de start van het toezicht) concludeerden de onderzoekers dat cliënten bij wie in het toezicht meer tijd werd besteed aan het bespreken van verschillende criminogene factoren minder vaak recidiveren dan cliënten bij wie in het toezicht relatief veel aandacht werd besteed aan naleving van de bijzondere voorwaarden (Bonta et al., 2008).

Dat het van belang is om aan een combinatie van criminogene factoren te werken en het toezicht niet te richten op één daarvan blijkt uit de volgende studies. In een toezichtprogramma voor cliënten met een hoog recidiverisico die na hun detentie geen woonplek hadden (VS) is een gecombineerde aanpak ontwikkeld waarin naast ondersteuning op het gebied van huisvesting ook aandacht was voor ondersteuning op andere dynamische criminogene factoren. Daarbij werd voor elke cliënt een plan op maat gemaakt en werd samengewerkt met verschillende instellingen zoals welzijnsorganisaties, zorg en politie, om invulling te kunnen geven aan het plan. In een evaluatie werden 208 cliënten die het programma volgden vergeleken met 208 cliënten die regulier toezicht kregen. Daaruit bleek dat de experimentele groep minder recidiveerde in termen van overtreding van bijzondere voorwaarden

(40% versus 47%), nieuwe veroordelingen (22% versus 36%) en nieuwe detentie (37% versus 56%) (Lutze et al., 2013).

Er zijn enkele studies waarin een aanpak staat beschreven die is gericht op één specifieke dynamische criminogene factor. Zo zijn er verschillende studies over programma's gericht op scholing en werk voor gedetineerden. Deze programma's starten veelal met een scholingsprogramma in detentie, gevolgd door aanvullende training, begeleiding naar gesubsidieerd werk en uiteindelijk een reguliere baan tijdens het reclasseringstoezicht. Op grond van een vergelijking van 18 studies concluderen Bouffard et al. (2000) dat het effect van dergelijke programma's beperkt is. In de meeste studies worden geen effecten gevonden, of een beperkt maar niet significant effect in het voordeel van de experimentele groep. In enkele studies worden significante effecten gevonden voor oudere delinquenten en cliënten met een hoog recidiverisico.

Meer recent is een nieuw systematisch literatuuronderzoek gedaan naar het effect van scholing en training op recidive, waarin 12 studies over 7 verschillende projecten in de VS werden meegenomen (Newton et al., 2018). Ook in dit onderzoek werden wisselende resultaten gevonden, en is geen overtuigende onderbouwing gevonden voor de werkzaamheid van dergelijke werkwijzen. In enkele studies is een klein effect gevonden, in andere niet. Ook blijken effecten tijdelijk en weer weg te vallen zo gauw gesubsidieerd werk weg valt. Wel blijkt uit deze studie dat de effecten groter zijn als de aanpak al in detentie start, en als de werkwijze wordt gecombineerd met ondersteuning op andere gebieden zoals verslaving, wonen of cognitieve vaardigheden. Op scholing en werk gerichte programma's blijken minder effectief voor jongvolwassenen dan voor oudere delinquenten, en minder effectief voor cliënten met een medium of laag recidiverisico dan met een hoog recidiverisico.

4.2.3 Responsiviteitsprincipe

Reclasseringstoezicht is het meest effectief als een cognitief gedragsmatige aanpak wordt gehanteerd.

Daarnaast is het van belang om de aanpak zo goed mogelijk af te stemmen op de krachten, motivatie, mogelijkheden, beperkingen en situatie van een individuele cliënt.

Achtergrond

Het responsiviteitsprincipe bestaat uit twee principes (Bonta & Andrews, 2017):

- Algemeen responsiviteitsprincipe: werkwijzen en interventies gebaseerd op de sociale leertheorie en een cognitief gedragsmatige aanpak zijn het meest effectief.
- Specifiek responsiviteitsprincipe: de werkwijzen en interventies moeten aansluiten bij de krachten, motivatie, mogelijkheden en beperkingen van een individuele cliënt.

Het algemene responsiviteitsprincipe zegt iets over de benadering die in algemene zin gevolgd zou moeten worden. In veel onderzoeken waarin het responsiviteitsprincipe is onderzocht betreft het dit algemene principe. Het specifieke responsiviteitsprincipe stelt dat interventies en werkwijzen zo goed mogelijk moeten aansluiten bij de individuele cliënt. Hier gaat het om maatwerk. Over dit principe is minder onderzoek beschikbaar. Aanknopingspunten zijn vooral te vinden in studies naar specifieke cliënten, zoals vrouwelijke cliënten of cliënten met psychiatrische problematiek (zie hoofdstuk 6).

Empirische onderbouwing

Onderbouwing van het algemene responsiviteitsbeginsel wordt gevonden in een studie van Bourgon en Gutierrez (2012). Gebruik makend van de data van het zogenaamde STICS project (zie paragraaf 4.3) waarin geluidsopnamen van gesprekken met 143 cliënten werden geanalyseerd, keken zij naar het toepassen van cognitief gedragsmatige werkwijzen. Maar een deel van de reclasseringswerkers bleek dergelijke werkwijzen te hanteren. Cliënten bij wie deze werkwijzen werden ingezet gedurende

het toezicht bleken significant minder te recidiveren dan cliënten bij wie dat niet was gebeurd (dit verschil bleek niet te worden veroorzaakt door verschillen in delictgeschiedenis of leeftijd van cliënten).

Aanwijzingen voor het specifieke responsiviteitsprincipe worden bijvoorbeeld gevonden in studies over vrouwelijke cliënten. McIvor et al. (2009) volgden 139 vrouwen in Australië na verblijf in detentie. Roddy et al. (2019) volgden 402 vrouwelijke cliënten die onder toezicht stonden in de VS. In beide studies wordt onder andere geconcludeerd dat de aanpak in toezicht moet aansluiten bij de specifieke behoeften en situatie van vrouwen: rekening houden met zorg voor kinderen, specifieke aandacht voor veilige huisvesting als vrouwen uit een gewelddadige relatie komen, en een ondersteunende werkstijl waarin naast praktische steun ook veel ruimte is voor emotionele steun.

4.3 Core Correctional Practices

Inzetten van *Core Correctional Practices* in combinatie met de RNR principes draagt bij aan de effectiviteit van reclasseringstoezicht. Specifiek gaat het daarbij om: effectief gebruik van autoriteit, prosociaal modelleren en bekrachtigen, probleemoplossing, gebruik van bronnen in de samenleving, motivational interviewing, cognitieve technieken en kwaliteit van interpersoonlijke relaties tussen reclasseringswerker en cliënt.

Achtergrond

Andrews en Kiessling introduceerden in 1980 vijf *Core Correctional Practices* (CCP) oftewel kernactiviteiten voor professionals die met cliënten werken aan afbouw van delinquent gedrag. Dowden en Andrews (2004) beschrijven deze als volgt:

- Effectief gebruik van autoriteit: 'firm but fair', duidelijkheid over de regels maar tevens ondersteunen van cliënten om deze regels na te leven op een vriendelijke, niet dominante wijze;
- Prosociaal modelleren en bekrachtigen: gewenst gedrag voordoen en cliënten belonen als zij zelf dergelijk gedrag laten zien, ongewenst gedrag afkeuren en cliënten helpen om dit om te buigen naar gewenst gedrag;
- Probleemoplossing: cliënten leren om op een prosociale wijze hun problemen op te lossen;
- Gebruik van bronnen in de samenleving: met of namens de cliënt inschakelen van noodzakelijke hulp van instanties (bijvoorbeeld schuldhelpverlening);
- Kwaliteit van interpersoonlijke relaties tussen reclasseringswerker en cliënt: een open, warme, enthousiasmerende en oplossingsgerichte communicatiestijl.

In latere studies zijn daar nog cognitieve technieken en motivational interviewing aan toegevoegd (Bonta et al., 2011; Pearson et al., 2011). De CCP zijn met name gebaseerd op de sociale leertheorie. Hieronder beschrijven we de empirische onderbouwing voor het gecombineerd inzetten van de CCP. In hoofdstuk 5 komen deze per werkwijze aan de orde.

Empirische onderbouwing

In een studie uit Denemarken werd geconcludeerd dat de reclasseringswerker mede de effectiviteit van het toezicht bepaalt. In deze studie werden data geanalyseerd van 19.534 cliënten en 371 reclasseringswerkers. In een deel van de studie werden cliënten willekeurig toegewezen aan reclasseringswerkers. Men vond kleine maar significante verschillen in recidive (een jaar na afronding van het toezicht) bij cliënten van verschillende reclasseringswerkers, op grond waarvan de onderzoekers concluderen dat het er toe doet welke reclasseringswerker het toezicht uitvoert (Andersen & Wildeman, 2015). Deze studie geeft geen zicht op de vraag wat dan dat verschil bepaalt, daarvoor geven studies over de inzet van RNR en CCP aanwijzingen.

In een meta-analyse van 273 studies is gekeken of CCP in verschillende programmabeschrijvingen worden genoemd en zo ja, of deze programma's leiden tot vermindering van recidive. Vier van de vijf werkwijzen blijken significant samen te hangen met recidivevermindering. Alleen gebruik van bronnen in de samenleving bleek op zichzelf niet samen te hangen met minder recidive. Het inzetten van CCP blijkt met name effectief in combinatie met de RNR-principes (Dowden & Andrews, 2004).

Verscheidende onderzoeken beschrijven initiatieven in zowel het Verenigd Koninkrijk, de VS als Canada waarin reclasseringstoezicht wordt ingevuld door een combinatie van het RNR model, aangevuld met CCP. In de verschillende studies worden enigszins verschillende definities van de CCP gehanteerd, maar in hoofdlijn komen deze overeen. In veel van deze projecten volgen reclasseringswerkers een training van 3 of 3,5 dag waarin het toepassen van CCP centraal staat, gevolgd door terugkombijeenkomsten. Tevens wordt gestimuleerd dat men onderlinge intervisiebijeenkomsten organiseert over de nieuwe werkwijze, en krijgen reclasseringswerkers individuele feedback van onderzoekers op grond van geluidsopnames van gesprekken met cliënten. Chadwick et al. (2015) voerden een meta-analyse uit waarin 10 studies over een dergelijke aanpak zijn meegenomen.¹⁸ Zij vonden een klein maar significant effect van deze werkwijze op recidive door cliënten (effectgrootte uitgedrukt in Cohen's d gemiddeld 0,22).¹⁹ Uitgedrukt in recidivepercentages: van getrainde reclasseringswerkers recidiveren gemiddeld 36% van de cliënten, van niet-getrainde reclasseringswerkers 50%.

In dit onderzoek vonden we 10 studies waarvan er 6 in de meta-analyse van Chadwick et al. (2010) zijn meegenomen. Omdat enkele meer recente studies relevante aanvullende resultaten geven, vatten we deze hieronder kort samen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van deze projecten en studies.

Tabel 1: overzicht studies naar effectiviteit inzetten RNR en CCP

Project	Land	Studie	Omvang	Core correctional practices	Resultaat
STICS (Strategic Training Initiative in Community Supervision)	Canada: British Columbia, Saskatchewan, Prince Edward Island	Bonta et al. 2011	Experimentele groep: 33 reclasseringswerkers (rw). Controlegroep 19 rw. ²⁰ Analyse opnamen gesprekken met 143 cliënten	- structureren - relatie - gedragstechnieken (prosociaal modelleren, probleemoplossing) - cognitieve technieken	Experimentele groep na training lagere recidive onder cliënten: 25% versus 47%. Controlegroep geen verschil in recidive.
STICS (Strategic Training Initiative in Community Supervision)	Canada: Alberta	Bonta et al. 2019	Experimentele groep: 15 rw. Controlegroep 12 rw. Analyse opnamen gesprekken met 81 cliënten	- structureren - relatie - gedragstechnieken (prosociaal modelleren, probleemoplossing) - cognitieve technieken	Geen significante verschillen experimentele en controlegroep. Wel verschillen gevonden voor inzetten cognitieve technieken (zie 5.2.2).
STARR (Staff Training Aimed at Reducing Re-arrest)	VS, 10 districten	Robinson et al. 2012	Experimentele groep 38 rw. Controlegroep 21 rw. ²¹ Analyse opnamen	- actief luisteren - effectief gebruiken autoriteit - sociaal modelleren - probleemoplossing	Minder uitval cliënten experimentele groep in vergelijking met controlegroep: 26% versus 34%.

¹⁸ Zes studies uit de meta-analyse van Chadwick et al. worden ook in deze paragraaf beschreven. Dat zijn: Bonta et al., 2011; Pearson et al., 2011; Latessa et al., 2013; Raynor et al., 2014; Taxman, 2008; Lowenkamp et al., 2014.

¹⁹ Cohen's d kan elke waarde aannemen, maar schommelt veelal tussen -2,0 en +2,0, een effectgrootte van 0,22 staat voor een klein effect.

²⁰ Er waren meer reclasseringswerkers opgeleid, maar 28 stuurden geen gespreksopname in en maakten geen deel uit van de studie.

²¹ In eerste instantie werden 88 reclasseringswerkers geworven voor het onderzoek, daarvan trokken zich 21 terug, en 8 reclasseringswerkers vielen later alsnog uit.

			gesprekken met 462 cliënten.	- cognitieve technieken	
STARR (Staff Training Aimed at Reducing Re-arrest)	VS, 10 districten	Lowenkamp et al. 2014	Experimentele groep: 26 rw en 595 cliënten. Controlegroep 15 rw en 404 cliënten.	- actief luisteren - effectief gebruiken autoriteit - prosociaal modelleren - probleemoplossing - cognitieve technieken	Geen significant verschil uitval en recidive (na 24 maanden). Hoog risico cliënten recidiveren significant minder als STARR gecombineerd met MI.
Maryland Proactieve Community Supervision	VS: Maryland	Taxman, 2008	Experimentele groep: 274 cliënten. Controlegroep 274 vergelijkbare cliënten uit andere locaties.	- motivational interviewing - cognitief gedragsmatige werkwijzen	Significant minder criminele recidive in experimentele groep dan in controlegroep: 30% versus 42%.
Citizenship	Verenigd Koninkrijk: County Durham	Pearson et al., 2011	Experimentele groep: 3.819 cliënten. Controlegroep 2.110 cliënten.	- motivational interviewing - prosociaal modelleren - samenwerking lokale instellingen	Significant verschil recidive 2 jaar na start toezicht (41% versus 50%). Meeste effect voor cliënten met laag en gemiddeld risico, minst voor hoog risico.
Citizenship	Verenigd Koninkrijk: Teesside (Noord-Oost Engeland)	Pearson et al., 2016	1.091 cliënten	- motivational interviewing - prosociaal modelleren - samenwerking lokale instellingen	Geen significant verschil tussen experimentele en controlegroep. Hoog risico cliënten significant lagere recidive experimentele groep.
SEED (Skills for Effective Engagement and Development)	Verenigd Koninkrijk, 3 regio's	Sorsby et al., 2017	Experimentele groep 581 cliënten, controlegroep 350 cliënten.	- structureren - relatie - prosociaal modelleren - motivational interviewing - cognitieve technieken	Cliënten in experimentele groep minder overtreding voorwaarden en minder criminele recidive tijdens toezicht.
Jersey Supervision Skills Study	Verenigd Koninkrijk: Jersey	Raynor et al., 2014	10 rw, 75 cliënten.	- structureren - communicatie - gebruik autoriteit - prosociaal modelleren - motivational interviewing - probleemoplossing - cognitieve technieken	Cliënten van rw die veel CCP inzetten recidiveren minder dan cliënten van rw die weinig CCP inzetten: 26% versus 58%.
EPICS (Effective Practices in Community Supervision)	VS: Ohio	Latessa et al., 2013	Experimentele groep 21 rw, controlegroep 20 rw. Data van 272 cliënten.	- gebruik autoriteit - relatie - prosociaal modelleren - probleemoplossing - cognitieve technieken	Geen significant verschil recidive tussen cliënten experimentele en controlegroep.

In verschillende studies werd gevonden dat de reclasseringswerkers na de training meer aandacht besteden in het toezicht aan dynamische criminogene factoren, vaker CCP inzetten en ook een breder pallet aan CCP (Bonta et al., 2011; Raynor, Ugwu-dike, & Vanstone, 2014; Robinson et al., 2012). De bevindingen uit deze studies laten zien dat het inzetten van een combinatie van RNR en CCP in reclasseringstoezicht een bescheiden maar positief effect heeft op recidivereductie, zowel in de VS, Canada als het Verenigd Koninkrijk. Hoewel de effecten niet groot zijn wijzen ze wel allemaal in dezelfde richting. Wel valt op dat resultaten beter zijn in de eerste studies. Bij een herhaling van STICS in een andere provincie werden geen significante verschillen gevonden tussen de experimentele en controlegroep voor de aanpak als geheel (wel voor een onderdeel daarvan) (Bonta, Rugge, Bourgon, & Wanamaker, 2019). Herhaalde effectmetingen bij de projecten STARR (VS) en Citizenship (Verenigd Koninkrijk) leverden in tegenstelling tot eerdere resultaten ook geen significante verschillen meer op (Lowenkamp et al., 2014; Pearson et al., 2016). Als mogelijke verklaring voor deze minder positieve bevindingen geven de auteurs van alle drie de studies aan dat er implementatieproblemen waren: geen gebruik maken van extra begeleiding en feedback na de

training om de werkwijze goed te laten beklijven (Bonta et al., 2019), of geen aanvullend aanbod na de training waardoor onduidelijk is in hoeverre reclasseringswerkers de geleerde vaardigheden daadwerkelijk in praktijk brachten (Lowenkamp et al., 2014). Daarnaast wordt als verklaring gegeven: kleine aantallen waardoor het lastiger is om statistisch significante resultaten te vinden (Bonta et al., 2019) en een sterker onderzoeksdesign in de herhaalde studie (RCT) waarvan bekend is dat met een dergelijk design vaak minder goede resultaten worden gevonden (Pearson et al., 2016).

In een kleine studie van Raynor et al. (2014) is een andere aanpak gevolgd. De CCP zijn onderverdeeld in relationele vaardigheden (vormgeven gesprek, verbale en non-verbale communicatie, effectief gebruik van autoriteit) en structurerende vaardigheden (motivational interviewing, prosociaal modelleren, probleemoplossend vermogen stimuleren, cognitieve herstructurering). Op grond van een analyse van gespreksopnames van 10 verschillende reclasseringswerkers met 75 verschillende cliënten zijn deze onderverdeeld in twee groepen: hoog en laag scorend in het gebruik van vaardigheden. Raynor et al. vonden dat hoog scorende reclasseringswerkers zowel relationele vaardigheden als structurerende vaardigheden gebruiken, terwijl laag scorende reclasseringswerkers vooral relationele vaardigheden gebruiken. Hoog scorende reclasseringswerkers maken ook consistent gebruik van beide vaardigheden over verschillende gesprekken. Cliënten die door hoog scorende reclasseringswerkers worden begeleid, recidiveren minder dan cliënten die door laag scorende reclasseringswerkers worden begeleid (26 versus 58%). De auteurs concluderen dat vooral de combinatie van relationele en structurerende vaardigheden van belang is: relationele vaardigheden vormen waarschijnlijk een basis om structurerende vaardigheden te kunnen toepassen (Raynor et al., 2014).

4.4 Nazorg

De effectiviteit van programma's voor nazorg na detentie blijkt gemiddeld genomen beperkt. Wel laten onderzoeken zien dat nazorg het meest effectief blijkt als het voldoet aan de volgende kenmerken:

- **Goede samenwerking gevangeniswezen en reclassering die al start in laatste fase detentie.**
- **De aanpak moet gericht zijn op de combinatie van aanwezige dynamische risicofactoren.**
- **Continuïteit in de aanpak binnen en buiten.**
- **Voldoende aandacht voor praktische hulp op gebied van huisvesting, scholing, werk.**
- **Geïntegreerde en op de cliënt afgestemde zorg (medisch, psychiatrisch en verslaving).**

Achtergrond

De term nazorg wordt in de literatuur gebruikt voor toezicht aan gedetineerden nadat zij de penitentiaire inrichting (PI) verlaten. In Nederland komt maar een relatief klein deel van de gedetineerden na hun detentie in reclasseringstoezicht. Voor de overige gedetineerden die uitstromen is nazorg een gedeelde verantwoordelijkheid voor de casemanagers in de PI en gemeentelijke nazorgcoördinatoren. Gezien de focus van dit onderzoek gaat het hier om reclasseringstoezicht dat volgt op een detentieperiode.

Empirische onderbouwing

In een recente meta-analyse over nazorg wordt geconcludeerd dat de effectiviteit van dergelijke programma's voor mannelijke gedetineerden over het algemeen beperkt is. In deze studie zijn enkel RCT onderzoeken meegenomen. Van de in totaal 9 geïncludeerde studies hadden er 5 betrekking op een aanpak waarin een specifieke factor centraal stond (zogenaamde unimodale studies, veelal

gericht op scholing of werk), en 4 studies waarin een multimodale aanpak gericht op meerdere criminogene factoren centraal stond. Alle studies waren afkomstig uit de VS (Berghuis, 2018).

Een van de door Berghuis beschreven studies waarin wel significante effecten werden gevonden betreft een programma uit Minnesota (VS). In dit programma werd intensief samengewerkt tussen casemanagers uit de PI en reclasseringswerkers. Zij startten ruim voor vertrek van de gedetineerde samen met het ontwikkelen van een plan van aanpak, gebaseerd op een taxatie van dynamische criminogene factoren. In de PI werden interventieprogramma's aangeboden (bijvoorbeeld drugsbehandeling) en de reclasseringsbegeleiding werd al in de PI opgestart om continuïteit in de begeleiding in en buiten de PI te borgen. Er werd samengewerkt met gemeentelijke diensten gericht op huisvesting, scholing en werk na detentie. In een eerste studie onder 269 cliënten werden positieve resultaten gevonden: na gemiddeld 16 maanden waren er 37% minder arrestaties, 43% minder nieuwe veroordelingen en 57% minder detenties voor een nieuw delict (Duwe, 2012). In een vervolgstudie onder 689 cliënten met een langere meetperiode van gemiddeld 35 maanden waren de verschillen kleiner en werd geen significante verbetering meer gevonden voor het aantal nieuwe detenties (Duwe, 2014).

In een Engelse studie werden zeven nazorgprogramma's voor kortgestraften (gevangenisstraffen van maximaal een jaar) geëvalueerd. Vier projecten werden uitgevoerd door de reclassering, drie door de vrijwilligerssector. In de projecten geleid door de reclassering bleek dat er meer continuïteit was in de begeleiding van binnen naar buiten dan in de projecten van de vrijwilligersorganisaties. Ook lieten gedetineerden in de door de reclassering geleide projecten meer verandering zien ten aanzien van procriminele attitudes en in door de gedetineerden ervaren problemen. Er zijn geen significante verschillen gevonden in recidive tussen reclasserings- en vrijwilligersprojecten (gemeten na een jaar). Wel recidiveren deelnemers die ook na detentie begeleid werden (door reclassering of vrijwilligers) significant minder. In de projecten bleken de volgende componenten van belang (Lewis et al., 2007):

- Identificeren van de aanwezige criminogene factoren en daar het plan van aanpak op afstemmen;
- Continuïteit in de begeleiding binnen en buiten;
- Ondersteunen van cliënten bij praktische problemen, aangevuld met interventies gericht op het versterken van cognitieve vaardigheden en emotionele ondersteuning;
- Een goede samenwerking tussen de PI, reclassering/mentoren en gemeentelijke instellingen;
- Motivational interviewing;
- En in enkele projecten het aanbieden van de interventie FOR a Change²².

In een systematisch literatuuronderzoek (89 studies) over nazorg voor vrouwelijke delinquenten met verslavingsproblematiek worden vergelijkbare conclusies getrokken. Nazorg is het meest effectief als:

- al tijdens de detentie een gezamenlijk plan wordt gemaakt,
- als dit plan is gericht op meerdere criminogene factoren,
- als er voldoende en op de cliënt afgestemde zorg beschikbaar is,
- als er naast behandeling ook praktische hulp wordt geboden, gericht op opleiding, werk en huisvesting, opvoedondersteuning en het opbouwen van prosociale netwerken.

Wat betreft de zorg wordt benadrukt dat een goede integratie van medische-, psychiatrische- en verslavingszorg van belang is (Grace, 2017).

James deed onderzoek naar nazorg voor jongvolwassen delinquenten. Uit een systematisch literatuuronderzoek bleek dat nazorg een klein effect heeft op vermindering van recidive en het meest effectief is als het goed geïmplementeerd is, bestaat uit individuele behandeling (en dus geen groepsinterventies), aangevuld met systeemgerichte interventies. Nazorg bleek het meest effectief voor de oudere jeugd met een hoog risico op recidive en veroordeeld voor geweldsgerelateerde delicten. Verder is de duur van het programma van minder belang dan de intensiviteit. De studie toont ook aan dat er geen verschil is in effect op basis van het moment wanneer een

²² For a Change is een cognitieve gedragsinterventie.

nazorgprogramma start (tijdens of na detentie). Een verklaring hiervoor kan zijn dat er maar een paar studies zijn meegenomen waarbij nazorg al tijdens detentie werd geleverd. Een andere mogelijke verklaring kan zijn dat jeugd nazorg negatief gaat associëren met de tijd in detentie. Tot slot toont deze meta-analyse aan dat nazorg een sterk korte termijneffect heeft, het effect vervaagt over tijd (James et al., 2013).

Het Boston Reentry Initiative (BRI) is een nazorgprogramma voor mannen tussen de 18 en 32 jaar uit Boston (VS) met een hoog risico op recidive van geweldsmisdrijven. Vaak is er ook sprake van betrokkenheid bij bendes. Verschillende instanties werken in dit programma samen om te helpen bij de transitie van detentie naar de maatschappij. Tijdens detentie wordt er al gewerkt aan een individueel re-integratieplan aansluitend bij de specifieke individuele behoeften, zoals behandeling en werk, maar ook het regelen van een identiteitsbewijs. Organisaties en cliënt trekken hierin samen op. Naast een casemanager is er voor cliënten ook een mentor beschikbaar. Dit is vaak iemand vanuit een godsdienstige organisatie die zelf ook gedetineerd heeft gezeten. Tijdens panelsessies worden door verschillende instanties de gevolgen van overtreden van voorwaarden en recidive besproken. Zij hebben een collectieve boodschap en herinneren de gedetineerde eraan dat de instellingen samenwerken en informatie delen. De onderzoekers veronderstellen dat cliënten deze manier van samenwerking en coördinatie vaak nog niet eerder hebben meegemaakt. Op de dag van vrijlating wordt er altijd gezorgd dat de mentor of een familielid aanwezig is. Mentors blijven gemiddeld 12 tot 18 maanden na vrijlating betrokken. Als er reclasseringstoezicht is wordt hierin samen opgetreden. Deelnemers aan BRI werden significant minder vaak gearresteerd voor nieuwe delicten of geweldsdelicten dan een vergelijkbare groep zonder BRI. Een belangrijke kanttekening bij dit onderzoek is wel dat het niet duidelijk is wat voor zorg er voor de controlegroep was. Toch biedt dit onderzoek wel enig bewijs voor de effectiviteit van nazorgprogramma's voor jonge gewelddadige delinquenten met een hoog risico op recidive. De auteurs concluderen dat het voor nazorg belangrijk is dat organisaties samen optrekken. Publieke veiligheid is de verantwoordelijkheid van een integraal sociaal systeem in plaats van één organisatie (Braga et al., 2009).

4.5 Day Reporting Center

Er zijn onvoldoende aanwijzingen dat deelname aan een Day Reporting Center, een zeer intensieve vorm van toezicht met een dagprogramma op maat van vijf dagen per week, effectiever is dan regulier toezicht.

Achtergrond

DRC zijn in de late jaren '60 geïntroduceerd in het Verenigd Koninkrijk en vanaf de jaren '80 ook in de VS opgericht. Het is een zeer intensieve invulling van het toezicht waarin cliënten zich gedurende enkele maanden vijf dagen per week melden voor een dagprogramma op maat dat kan bestaan uit verschillende onderdelen: begeleidingsgesprekken, school, werk, behandeling of vaardigheidstrainingen. Vaak is er sprake van de fasering waarbij de intensiviteit gedurende het toezicht afneemt. DRC wordt zowel ingezet als alternatief voor detentie, als in de periode na detentie (Boyle et al., 2013; Wong et al., 2019).

Empirische onderbouwing

In een recente meta-analyse zijn 9 studies over het effect van DRC's gecombineerd. Alle studies waren afkomstig uit de VS, kenden een RCT of quasi-experimenteel design en waren uitgevoerd in de periode 1996 tot en met 2017. Uit deze studie bleek dat in vergelijking met regulier toezicht²³ een DRC niet resulteert in significant minder recidive in termen van nieuwe arrestaties,

²³ In de studie wordt niet beschreven wat regulier toezicht inhoudt.

veroordelingen of detentie. Deze zeer intensieve vorm van toezicht blijkt dus geen meerwaarde te hebben. De auteurs geven als mogelijke verklaringen dat door het intensieve toezicht overtredingen van voorwaarden vaker worden waargenomen (welke meetellen in de recidivemeting) en negatieve beïnvloeding door andere deelnemers. Deelname aan een DRC kan ertoe leiden dat cliënten hun delinquente netwerk uitbreiden of door anderen gestimuleerd worden tot antisociaal gedrag (Wong et al., 2019).

Carr et al. (2016)²⁴ onderzochten een DRC voor cliënten met een psychiatrische stoornis. Het verblijf in de DRC bedroeg gemiddeld 180 dagen, waarna veelal nog regulier toezicht volgde. Het weekschema voor cliënten werd afgestemd op hun klinische en criminogene behoeften, en er werd samengewerkt met de geestelijke gezondheidszorg. Op grond van een vergelijking tussen 188 cliënten die deelnamen aan de RCT en een vergelijkbare controlegroep bleek de recidive onder de experimentele groep significant lager: 40% minder nieuwe veroordelingen. Voor een tweede uitkomstmaat, ernstige recidive, werden geen significante verschillen gevonden.

Kim et al. (2007)²⁴ keken in een onderzoek over de effectiviteit van DRC tevens naar de bijdrage van verschillende programmaonderdelen zoals onderwijs, trainingen of behandeling. Zij concluderen dat recidive vooral voorspeld wordt door kenmerken van de cliënten (jonge leeftijd, hoog risico), en niet door het hebben gevolgd van specifieke programmaonderdelen. Alleen het hebben van werk gedurende het DRC bleek significant samen te hangen met minder recidive.

²⁴ Niet opgenomen in de meta-analyse van Wong et al.

5. Specifieke activiteiten in het reclasseringstoezicht

In dit hoofdstuk beschrijven we de werkzaamheid van verschillende werkwijzen die onderdeel kunnen zijn van reclasseringstoezicht. Daarbij gaan we achtereenvolgens in op een aantal werkwijzen die we hebben geclusterd onder de basis van het contact (5.1): planmatig werken, continuïteit in het contact, de relatie / werkaliantie, motivational interviewing en effectief gebruik van autoriteit. Vervolgens komen enkele werkwijzen aan bod die zijn gericht op het veranderen van gedrag of omstandigheden (5.2): prosociaal modelleren, cognitief gedragsmatige technieken, probleemoplossend vermogen versterken, praktische hulp sociale bindingen en straffen en belonen. Onder monitoring (5.3) staan twee werkwijzen beschreven: direct sanctioneren van overtredingen en elektronische monitoring. In 5.4 beschrijven we bevindingen over effectief samenwerken tussen reclassering en andere instellingen. We eindigen met enkele overige bevindingen (5.5) die mogelijk werkzaam zouden kunnen zijn maar waarover te weinig empirisch onderzoek is gevonden om daarover conclusies te kunnen trekken.

5.1 Basis van het contact

5.1.1 Planmatig werken

Het belang van planmatig werken in reclasseringstoezicht wordt breed gedeeld in de literatuur, al is daarvoor beperkt direct bewijs. Planmatig werken houdt in dat bij de start van het toezicht een plan van aanpak wordt gemaakt, gebaseerd op onderzoek over het risico, de dynamische criminogene factoren en beschermende factoren. De doelen en interventies uit het plan staan centraal in de uitvoering van het toezicht, gedurende het toezicht wordt de realisatie daarvan geëvalueerd op grond waarvan het plan zo nodig wordt bijgesteld.

Achtergrond

Bij planmatig werken worden er gedurende een reclasseringstraject verschillende fasen doorlopen: oriënteren op het probleem, in kaart brengen van de aard en oorzaken van het probleem, een plan maken waarin veranderdoelen staan beschreven en de wijze waarop deze gerealiseerd zouden kunnen worden, het plan uitvoeren en vervolgens evalueren of de doelen daadwerkelijk gerealiseerd zijn. Op grond van de evaluatie worden zo nodig de fasen opnieuw doorlopen (Krechtig & Bosker, 2016). Het is van belang dat de verschillende activiteiten in dit plan goed op elkaar aansluiten, elkaar niet tegenwerken, en voor de cliënt een consistent en samenhangend geheel vormen.

Planmatig werken wordt in de literatuur beschreven als een belangrijke basis voor reclasseringstoezicht²⁵, waarmee uitvoering kan worden gegeven aan de principes van het RNR-model (zie paragraaf 4.2). Reclasseringstoezicht start met een onderzoek over het risico, de criminogene en beschermende factoren. Vaak is die analyse al gemaakt in de adviesfase en kan daarop voortgebouwd worden. Op grond daarvan wordt een plan van aanpak ontwikkeld waarin doelen en interventies staan opgenomen die zijn gericht op het positief beïnvloeden van de criminogene factoren, vervolgens wordt dit plan uitgevoerd, geëvalueerd en zo nodig bijgesteld (Bonta et al., 2008; Bonta & Andrews, 2009). In het geval een cliënt gedetineerd is, start dit proces al in detentie.²⁶

²⁵ In de literatuur wordt daarvoor ook wel de term casemanagement gehanteerd.

²⁶ Ook voor het maken van een advies voor de rechtbank worden de eerste stappen (oriëntatie, onderzoek en planvorming) doorlopen. In het toezicht kan daar vervolgens gebruik van worden gemaakt.

Empirische onderbouwing

In een al eerder besproken onderzoek van Bonta et al. uit 2008 (zie 4.2.2) bleek de mate waarin plannen van aanpak aansluiten bij de taxatie van risico en dynamische criminogene factoren te variëren. Ook de mate waarin gedurende de uitvoering van het plan tijd werd besteed aan het ten positieve beïnvloeden van de criminogene factoren varieerde. Terwijl ook bleek dat cliënten bij wie in het toezicht meer tijd werd besteed aan de criminogene factoren die waren vastgesteld in de risicotaxatie minder recidiveerden.

Planmatig werken wordt veelal niet op zichzelf onderzocht maar maakt onderdeel uit van een bredere aanpak. Zo is in verschillende studies naar de effectiviteit van het inzetten van RNR-principes in combinatie met CCP (zie paragraaf 4.3) een van de werkwijzen het ontwikkelen van een plan van aanpak op grond van gestructureerde risicotaxatie, en gedurende het reclasseringstoezicht goed aansluiten bij de geconstateerde risico's en dynamische criminogene factoren. Ook in verschillende nazorgprogramma's is planmatig werken een belangrijk onderdeel, welke start in detentie en wordt voortgezet gedurende het toezicht (zie paragraaf 4.4). Op grond van deze studies is niet vast te stellen wat de werkzaamheid is van planmatig werken. Wel wordt in deze studies planmatig werken vaak als een belangrijk aspect benoemd voor de effectiviteit van de aanpak als geheel (zie bijvoorbeeld Duwe, 2012; Grace, 2017; Lewis et al., 2007; Taxman, 2008).

5.1.2 Continuïteit in het contact

Continuïteit in contact, oftewel zo weinig mogelijk wisselen van reclasseringswerker gedurende het traject, draagt bij aan de effectiviteit van reclasseringstoezicht en hangt samen met een betere werkalliantie en minder uitval.

Achtergrond

Continuïteit in het contact heeft betrekking op de reclasseringswerker die een constante vormt in het traject van de cliënt, oftewel zo weinig mogelijk wisseling van reclasseringswerker. Dat is om verschillende redenen van belang (Clark-Miller & Stevens, 2011; Krechtig & Menger, 2016):

- Vertrouwen is een belangrijk onderdeel van de werkalliantie (zie paragraaf 4.1.3). Het opbouwen daarvan vraagt tijd.
- Reclasseringswerker en cliënt maken afspraken over het kader en de doelen van het reclasseringstraject en leren gedurende het traject hoe ze daarmee omgaan. De cliënt leert hoe ver hij of zij kan gaan, de reclasseringswerker leert wat bij een cliënt signalen zijn van mogelijke onttrekking aan het toezicht.

Empirische onderbouwing

Clark-Miller en Stevens (2011) onderzochten de samenhang tussen wisselingen van reclasseringswerker en succesvolle afronding van het reclasseringstoezicht in Texas (VS) op grond van data van 5.134 cliënten. Het aantal reclasseringswerkers dat betrokken was bij een cliënt bleek significant samen te hangen met meer uitval vanwege overtreding van bijzondere voorwaarden of een nieuw delict, ook als daarbij rekening werd gehouden met een aantal cliëntkenmerken zoals recidiverisico en het aantal interventies. Met ander woorden, hoe meer wisselingen van werker hoe hoger de uitval gedurende het toezicht.

Sturm et al. (2019) onderzochten de werkalliantie op grond van herhaalde metingen onder 137 reclasseringswerkers en 201 cliënten in Nederland. Een van de bevindingen in dit onderzoek was dat steeds wisselende reclasseringswerkers significant samenhangt met een verslechtering in het vertrouwenspatroon bij cliënten (als onderdeel van de werkalliantie). Tot dezelfde conclusie komen Zortman et al. (2016) in een onderzoek naar de effectiviteit van een nazorgprogramma in Pennsylvania (VS). Op grond van een enquête onder 94 cliënten en interviews met 82 cliënten werd

geconstateerd dat continuïteit van de relatie erg belangrijk is voor cliënten: zij geven aan dat wisselingen van reclasseringswerkers een negatief effect heeft op het vertrouwen van cliënten.

Ook cliënten benoemen het belang van continuïteit. Uit interviews met 20 cliënten in Schotland benoemen cliënten continuïteit in het contact met de reclasseringswerker een van de belangrijkste aspecten van de reclasseringsbegeleiding (Barry, 2013).

5.1.3 Werken aan de relatie, werkalliantie

In de literatuur wordt zowel het concept relatie als het concept werkalliantie gehanteerd. Voor beide geldt dat het ontwikkelen en onderhouden van een goede relatie / werkalliantie met de cliënt van meerwaarde is voor het toezicht. Er zijn enige aanwijzingen voor een direct effect op recidive, en meer overtuigend zijn er aanwijzingen dat een goede relatie / werkalliantie bijdraagt aan de motivatie en veranderingsbereidheid van de cliënt, zijn welbevinden en verbeteringen op criminogene en beschermende factoren.

Achtergrond

Een goede relatie tussen professional en cliënt is belangrijk en kan het resultaat van een interventie in positieve en negatieve zin beïnvloeden. Kenmerken als non-directief, onvoorwaardelijke acceptatie en empathie staan in deze relatie centraal (Menger et al., 2019). Een positieve relatie tussen reclasseringswerker en cliënt wordt beschouwd als een essentieel ingrediënt in het gedwongen kader. De relatie kan een krachtig middel zijn voor zowel gedragsverandering als voor het verminderen van recidive: wanneer cliënten zich positief gaan voelen over zichzelf, kan dit de binding, naleving, legitimiteit, motivatie of empowerment bevorderen (Lewis, 2014a).

De laatste jaren spreken we, in het vrijwillige kader maar ook in het justitiële domein, liever van 'de werkalliantie'. In het gedwongen kader bevat de werkalliantie een aantal kenmerken:

- Richting/kader: het gedwongen kader, de doelen en taken van de begeleiding zijn voldoende helder voor de cliënt, er is voldoende overeenstemming over de invulling van de begeleiding;
- Vertrouwen: de cliënt kan zich vrij uiten in het contact, en de professional denkt dat de cliënt hem voldoende in vertrouwen neemt;
- Binding: de cliënt voelt zich gerespecteerd, ondersteund en gestimuleerd, en de professional vindt dat hij ondersteunend en stimulerend is.
- Stroefheid: gevoelens van verzet tegen het verplichte contact bij de cliënt (*reactance*), energieverlies of regieverlies bij de professional (*contrareactance*) (Menger et al., 2019).

Een belangrijk verschil met het oude concept 'relatie' is dat in de werkalliantie 'de ontwikkeling van een goede relatie' geen doel op zich is. In de theorie over de werkalliantie staat centraal dat professional en cliënt bewust aan het werk zijn met doelen buiten de relatie om, soms is er overeenstemming en soms ook niet. Bij zowel professional als cliënt spelen onbewuste processen een rol die de samenwerking kunnen beïnvloeden. Voor een cliënt kan het bijvoorbeeld lastig zijn om de professional te vertrouwen. De professional kan zich machteloos voelen wanneer hij voelt dat de cliënt niet helemaal eerlijk is. Om de kwaliteit van de werkalliantie op een betrouwbare manier te kunnen beoordelen zijn daarom perspectieven van zowel professionals als cliënten nodig (Menger et al., 2019).

Empirische onderbouwing

Er is zowel empirische onderbouwing voor het belang van de relatie als voor de werkalliantie. Deze beschrijven we hier achtereenvolgens.

Het belang van de relatie

Het ontwikkelen van een goede relatie wordt benoemd als een van de *Core Correctional Practices* (zie paragraaf 3.3). In hun meta-analyse vonden Dowden en Andrews (2004) een significante

samenhang tussen de kwaliteit van de relatie tussen reclasseringswerker en cliënt met recidivevermindering. In latere studies over CCP werden wisselende resultaten gevonden over een zelfstandig effect van de relatie op recidive, maar werd het belang van de relatie voor het adequaat kunnen werken aan gedragsverandering unaniem onderschreven (Bonta et al., 2011; Latessa et al., 2013; Raynor et al., 2014).

In een steekproef van 1.697 ernstige, gewelddadige ex-gedetineerden is onderzocht of een ondersteunende relatie tussen reclasseringswerker en cliënt leidde tot minder recidive (Chamberlain et al., 2018). Op drie momenten zijn interviews afgenomen, welke zijn samengevoegd met politie- en justitieregistratie over recidive. Cliënten met een ondersteunende relatie (gebaseerd op vertrouwen, ondersteuning en professionaliteit), hebben een lagere recidive dan cliënten met een niet-ondersteunende relatie. Meer contact tussen reclasseringswerker en cliënt vermindert recidive. Opvallend is dat de aard van dit contact er niet toe doet: dit schept volgens de auteurs mogelijkheden voor alternatieven voor *face to face* contact, zoals email, app, skype, et cetera.

Lewis (2014b) onderzocht hoe de relatie bijdraagt aan gedragsverandering en het terugdringen van recidive bij cliënten. Uit groepsinterviews met zeven mannelijke reclasseringscliënten en zes reclasseringswerkers blijkt dat beiden 'eerlijk en respectvol zijn' bijzonder belangrijk vinden. Daarnaast geven reclasseringswerkers aan dat het helpt wanneer zij uiting geven aan hun oprechte geloof in de capaciteiten van de cliënt om te kunnen veranderen. In een vervolgstudie van dezelfde auteur (Lewis, 2014a) vonden interviews plaats met 5 cliënten, 36 reclasseringswerkers en 4 medewerkers uit verschillende lagen van de organisatie. Cliënten geven aan het te waarderen als reclasseringswerkers adviezen geven en direct zijn. Opmerkelijk is dat reclasseringswerkers in lange toezichttrajecten minder prioriteit geven aan de relatie en minder geloven in de positieve werking van de relatie op gedragsverandering.

In een Ierse studie naar de betrokkenheid van de reclassering bij het *desistance* proces van 73 cliënten blijkt dat positieve gevoelens over de reclassering cliënten ondersteunen in hun inspanningen om hun leven te veranderen (Healy, 2012). Cliënten geven aan dat een goede wederzijdse relatie het commitment voor *desistance* verhoogt: het is ondersteunend in moeilijke tijden. Een goede toezichthouder is volgens cliënten begrijpend, betrokken en respectvol. Wat ook bijdraagt aan *desistance*, is wanneer de toezichthouder zich 'naar buiten toe' inspant voor de cliënt, bijvoorbeeld als hij het in de rechtbank opneemt voor de cliënt. Dat kan een grote indruk maken op de cliënt en hem net dat duwtje in de juiste richting geven. Cliënten die in toezicht meer worden gemonitord dan begeleid zijn minder positief over hun ervaringen met de reclassering.

Fariello Springer, Applegate, Smith en Sitren (2009) komen op grond van een enquête onder 347 cliënten in de VS tot een vergelijkbare conclusie: eerlijkheid, duidelijkheid en bekwaamheid van de reclasseringswerker wordt gewaardeerd, maar ook praktische hulp is van belang. 48% van de cliënten vindt dat hun reclasseringswerker onvoldoende helpt om de juiste dienstverlening elders te vinden. Barry (2007) interviewde 40 recidiverende cliënten (20 mannen en 20 vrouwen) over het proces van afbouw van delinquent gedrag. De cliënten benoemden onder andere het belang van een luisterend oor voor problemen, angsten en gevolgen van hun delictgedrag, en aanmoediging in het proces van stoppen met het plegen van delicten.

Het belang van de werkaliantie

In een Nederlandse studie onderzocht Menger (2018) of kenmerken van de werkaliantie samenhangen met het verloop en de uitkomsten van reclasseringstoezicht. De kenmerken richting/kader, vertrouwen, binding en stroefheid zijn via een vragenlijst ('de Werkalliantie-monitor') voorgelegd aan 267 koppels van toezichthouders en cliënten, bij de start van toezicht en 6 tot 9 maanden later. Uitkomstmaten waren haperingen in het toezicht (no show en ingrijpen van toezichthouders), voortijdige uitval en nieuwe vroeghulpmeldingen. Vanuit het perspectief van de cliënt lijkt de werkaliantie onder andere samen te hangen met eerdere justitie-ervaringen en middelengebruik: cliënten die middelen gebruiken en cliënten die negatieve ervaringen hebben met eerdere reclasseringswerkers of in detentie waarderen de werkaliantie lager. De werkaliantie hangt

bij cliënten matig tot zwak samen met de aard van de motivatie. Als de waardering over de werkalliantie in tijd toeneemt, neemt ook de motivatie over het reclasseringstraject toe. Vertrouwen bij cliënten hangt samen met minder haperingen in toezicht en met minder uitval. Ook een toezicht waarin veel doelen en beperkingen zijn opgenomen, in combinatie met stroefheid, hangt samen met haperingen in het toezicht. Ervaren stroefheid door toezichthouders hangt samen met voortijdige uitval. Overeenkomsten in de scores van de werkalliantie tussen toezichthouders en cliënten binnen de koppels correleren met minder haperingen en uitval.

In het onderzoek van Sturm, De Vogel, Menger en Huibers (2020) is het effect van de werkalliantie tussen reclasseringswerkers en -cliënten op recidive onderzocht, gebruik makend van de data van 199 cliënten van het hierboven beschreven onderzoek van Menger (2018). In deze studie worden de werkalliantiekenmerken richting/kader, vertrouwen, binding en stroefheid op twee manieren gebruikt: als stabiele kenmerken bij de start van het toezicht en als veranderende kenmerken gedurende het verloop van het toezicht. Het blijkt dat de stabiele kenmerken vertrouwen en stroefheid samenhangen met ernstige recidive: bij cliënten met meer vertrouwen en minder stroefheid bij de start van het toezicht is minder vaak sprake van ernstige recidive in de vier jaar durende vervolgperiode. Bij cliënten die bij de start weinig vertrouwen hebben, maar wiens vertrouwen tijdens het toezicht toeneemt, is in de vier jaar durende vervolgperiode minder vaak sprake van algemene en ernstige recidive.

Hart en Collins (2014) onderzochten in een Engelse studie de invloed van het delicttype en het recidiverisico op de ontwikkeling van de werkalliantie, en de mate waarin de werkalliantie het bereikte succes van de reclassering voorspelt. Bij 48 cliënten (laag, midden en hoog risicoprofiel) is een vragenlijst afgenomen over de kwaliteit van de werkalliantie en succesfactoren van de reclassering. Indicatoren van succes waren o.a. motivatie tot gedragsverandering, empathie, loyaliteit naar de reclasseringswerker, probleemoplossend vermogen. De werkalliantie verschilt niet als gevolg van het risico- of delicttype. Wel voorspelt het in hoge mate het succes (combinatie van de hiervoor genoemde indicatoren) van de reclassering.

De werkalliantie is ook van belang voor specifieke doelgroepen. In de VS is een interventie ontwikkeld voor aan drugs verslaafde cliënten, gericht op de versterking van de werkalliantie (Blasko et al., 2015). In een RCT studie (227 cliënten in de experimentele groep en 253 in de controlegroep) werd de werkzaamheid daarvan onderzocht. In de experimentele groep worden meer positieve werkallianties en minder geweld gevonden dan in de controlegroep. Een betere kwaliteit van de werkalliantie hing samen met minder dagen drugsgebruik en gewelddadig gedrag gedurende de follow-up periode. Ook Walters (2016) vond op grond van een studie onder 449 verslaafde cliënten in de VS een samenhang tussen de kwaliteit van de werkalliantie (beoordeeld door de cliënt en door de reclasseringswerker) en minder drugsgebruik, minder nieuwe arrestaties en minder nieuwe detenties. Dit effect bleek sterker onder oudere cliënten. Het onderzoek van Walters laat tevens zien dat de werkalliantie een mediërend effect heeft op de relatie tussen een interventie en het effect daarvan, oftewel de effectiviteit van een interventie versterkt.

Overtredingen van bijzondere voorwaarden en proeftijd komen relatief vaak voor bij cliënten met ernstige psychische problemen. Het is voor reclasseringswerkers belangrijk om bij deze cliënten aandacht te hebben voor de werkalliantie. Epperson et al. (2017) onderzochten de perceptie van cliënten met ernstige psychische problemen op verschillende relationele stijlen van Amerikaanse reclasseringswerkers. Het kenmerk *zorgen* (*caring*) blijkt het basiskekenmerk waarop de andere relatiekenmerken rusten. Zorgen, gedefinieerd als 'vriendelijk, respectvol en menselijk zijn', speelt een belangrijke rol bij zowel het ontwikkelen en onderhouden van een relatie als bij de uitkomsten van toezicht.

Morash et al. (2015; 2016) onderzochten in twee studies de reacties van aan alcohol en/of drugs verslaafde vrouwelijke cliënten op reclasseringswerkers met een ondersteunende respectievelijk monitorende relatiestijl. In de eerste studie zijn 330 vrouwen meerdere keren geïnterviewd (Morash et al., 2015). Angst en *reactance* blijken negatief geassocieerd te zijn met het gevoel van cliënten in staat te zijn geen delicten meer te plegen. Reclasseringswerkers met een ondersteunende relatiestijl

wekken lagere angstgevoelens en *reactance* op. Bij reclasseringswerkers met een monitorende relatiestijl was dit andersom. Een reclasseringswerker die de nadruk legt op monitoring heeft de meest negatieve uitwerking op vrouwen met lage scores op angst/depressie, woede/vijandigheid, antisociale houding en vrienden, met andere woorden op de meest gezagsgetrouwe cliënten. Uit dit onderzoek komt een ondersteunende relatiestijl, gebaseerd op vertrouwen, als werkzaam naar voren.

In de tweede studie van Morash et al. (2016) is de relatiestijl van de reclasseringswerkers afgezet tegen recidive. Het blijkt dat de relatiestijl van de reclasseringswerker geen direct effect heeft op de recidive van vrouwen (veroordelingen en arrestaties binnen 24 maanden). De relatiestijl van de reclasseringswerker heeft wel een indirect effect op recidive door de relatie met *reactance*, dat wil zeggen negatieve uitingen van de cliënt over toezicht. Reclasseringswerkers met een punitieve, minder ondersteunende stijl hebben meer te maken met weerstand en deze cliënten hebben meer kans op recidive.

5.1.4 Motivational Interviewing

Motivational Interviewing (MI) is effectief in de voorwaardenscheppende sfeer: MI kan tot meer inzicht en bewustwording leiden en de programmatrouw bevorderen (dwz uitval tegen gaan). Er is onvoldoende bewezen dat MI leidt tot gedragsverandering, in de zin van recidivevermindering of verbetering van de situatie op leefgebieden.

Achtergrond

Motivational Interviewing (MI) is ontwikkeld door Miller & Rollnick (2005). Het is een op samenwerking, persoonsgerichte en doelgerichte counselingsstijl, welke tot doel heeft bij de cliënt een autonome motivatie voor gedragsverandering uit te lokken. De methodiek roept iemands persoonlijke drijfveren voor verandering op, met aandacht voor 'verandertaal'. MI benadrukt de relatie tussen cliënt en professional en het idee dat de cliënt zelf in huis heeft wat nodig is om veranderingen aan te brengen in zijn leven. MI lokt ambivalentie t.o.v. verandering uit, hetgeen kan leiden tot een intrinsieke motivatie om te veranderen, zodat de cliënt meer kan profiteren van toekomstige behandelingen (Burke et al., 2003).

Met MI kunnen drie soorten resultaten worden bereikt:

1. De motivatie voor deelname aan een bepaalde behandeling kan worden aangewakkerd;
2. De programmatrouw aan een behandeling kan worden vergroot;
3. Het kan leiden tot gedragsverandering.

Om vast te stellen wat MI effectief maakt, dient er een koppeling te worden gemaakt met algemene motivatietheorieën, zoals de zelfdeterminatietheorie (Deci & Ryan, 2000; Ryan & Deci 2000). De professional stelt de cliënt met behulp van MI in staat om een verbintenis te maken met drie psychologische basisbehoeften die in de zelfdeterminatietheorie centraal staan: verbondenheid, autonomie en competentie. Als een cliënt zich tijdens de begeleiding verbonden voelt met de professional, het idee heeft zelf inspraak te hebben in de begeleiding en het gevoel heeft dat hij of zij bekwaam is in de dingen die van hem gevraagd worden, dan is de kans op motivatie, verhoogde programmatrouw en gedragsverandering op de langere termijn groter dan wanneer de cliënt zich niet verbonden, autonoom of competent voelt (Frielink et al., 2014).

Empirische onderbouwing

McMurran (2009) heeft in een meta-analyse 19 onderzoeken over MI en een variant, Motivational Enhancement Therapy (MET)²⁷, samengenomen en met elkaar vergeleken. De doelgroep was algemeen en bestond uit mannen en vrouwen, jeugd en volwassenen, onder toezicht gesteld en gedetineerd, wel/geen psychische aandoeningen, werk, verslaafd en/of actief delictlegend. MI lijkt veelbelovend voor het bevorderen van de programmatrouw bij de verslaafdenpopulatie maar niet bij daders van huiselijk geweld. Als de motivatie voor behandeling wordt vergroot, kan MI leiden tot meer behandelbereidheid en gedragsverandering. Wat betreft gedragsverandering is het effect van MI dubbelzinnig. Er is gemengd bewijs voor de afname van drugsgebruik: er is soms een positief, soms een negatief resultaat. Dit geldt ook voor recidivevermindering. Er zijn tevens gemengde resultaten voor de effecten van MI bij daders die rijden onder invloed. Het is niet duidelijk of de effecten van MI op de langere termijn zullen aanhouden. Als dat wel het geval is, kan dit komen door andere invloeden, zoals ondersteuning vanuit de gemeenschap. De auteur concludeert dat de unieke effecten van MI moeilijk te onderzoeken zijn omdat MI vaak wordt gecombineerd met andere behandelingscomponenten.

Raynor et al. (2014) onderzochten in een quasi-experimentele studie welke gespreksvaardigheden reclasseringswerkers gebruiken en of verschillen in vaardigheden samenhangen met verschillen in het resultaat van het reclasseringstoezicht (zie 4.3.). Inzetten van MI bleek samen te hangen met minder recidive na 1 jaar.

In een onderzoek in de VS is de effectiviteit van een MI-training op de MI-vaardigheden van reclasseringswerkers en de resultaten van de cliënt onderzocht (Walters et al., 2010). Er werden 380 cliënten toegewezen naar respectievelijk reclasseringswerkers die de MI-training volgden (experimentele groep), een wachtlijst (controlegroep 1) en standaard reclasseringstoezicht (controlegroep 2). In totaal 20 reclasseringswerkers van de experimentele groep kregen een MI-training, de reclasseringswerkers van de controlegroepen niet. Bij de start van het onderzoek en na 2 en 6 maand werden vragenlijsten afgenomen bij zowel reclasseringswerkers als cliënten. Rollenspelen gaven duidelijkheid in hoeverre de reclasseringswerkers zich de vaardigheden eigen hadden gemaakt. De bevindingen van de studie waren teleurstellend: de MI-training verbeterde de MI-vaardigheden van de reclasseringswerkers in de experimentele groep, echter, na controle voor enkele algemene cliëntkenmerken (etniciteit, leeftijd en toezichtniveau) varieerden de uitkomsten van de reclasseringswerkers niet per onderzoeksgroep, noch voorspelden de MI-vaardigheden de resultaten van de cliënt. Het blijkt lastig te zijn om met behulp van MI gedragsverandering te bewerkstelligen. Wel kan MI iets betekenen in de voorwaardenscheppende sfeer: bijvoorbeeld wanneer cliënten zich meer bewust worden van de problemen, kan de trouw aan de bijzondere voorwaarden of zorgprogramma's (alcohol- en drugsbehandeling) toenemen.

Deze notie is ook gevonden in het onderzoek van Harper en Hardy onder 65 verslaafde cliënten (2000). Zij stellen dat MI juist van toegevoegde waarde kan zijn in het gedwongen kader, waar gevoelens van verzet tegen het opgelegde contact op de voorgrond kunnen staan en waar cliënten kunnen denken dat verandering in hun nadeel werkt. Deze studie naar de effectiviteit van een MI-programma leverde geen 'harde' resultaten op, maar cliënten die werden toegewezen naar een MI-getrainde reclasseringswerker hadden na afronding van het onderzoek wel meer probleembesef (bewustwording) dan de controlegroep.

Shaul et al. (2016) onderzochten de effectiviteit van het Nederlandse MI-programma 'Stap voor Stap', bedoeld voor cliënten die onder toezicht staan van de verslavingsreclassering. Bekeken is of cliënten die Stap voor Stap volgden, significant minder recidive en een langere tijd tot recidive hadden dan cliënten die alleen toezicht kregen. In totaal 73 reclasseringswerkers en 220 cliënten (allen man) participeerden in de studie. Recidive is gemeten bij de start van toezicht en na 12 maand

²⁷ Motivational Enhancement Therapy (MET) is een korte therapie van 4 sessies waarin de cliënt m.b.v. feedback van de therapeut zijn motivatie om te veranderen onderzoekt.

follow-up met behulp van interviews en data-analyse. Er waren drie maten voor recidive: zelfrapportage, politieregistratie en een combinatie hiervan. Uit de analyse blijkt dat het aandeel van recidive en tijd tot recidive niet significant verschillend is tussen cliënten die reclasseringsbegeleiding en Stap voor Stap ontvangen en cliënten die standaard reclasseringstoezicht krijgen: er is geen bewijs dat toezicht plus Stap voor stap effectiever is dan alleen toezicht. De auteurs geven drie mogelijke verklaringen voor het feit dat Stap voor Stap geen effect heeft:

1. Motivatie voor gedragsverandering is een noodzakelijke maar onvoldoende factor om daadwerkelijk te beginnen aan gedragsverandering;
2. Het feit dat reclasseringswerkers binnen de verslavingsreclassering al (goed) getraind zijn in MI-vaardigheden, heeft geleid tot een kleiner contrast tussen experimentele groep en controlegroep;
3. Omdat de programma-integriteit aan Stap voor Stap niet gemeten is, is onbekend of het programma goed is uitgevoerd.

5.1.5 Effectief gebruik autoriteit

Er is enige onderbouwing voor de werkzaamheid van het effectief gebruiken van autoriteit, maar er is relatief weinig onderzoek gevonden over deze werkwijze. Het gaat om aspecten als een duidelijke verheldering van de eigen rol en de regels in het toezicht, consequent optreden maar met ruimte en inbreng voor de cliënt, en niet de cliënt als persoon maar specifiek negatief gedrag afwijzen.

Achtergrond

Een van de *Core Correctional Practices* die door verschillende auteurs wordt benoemd is effectief gebruiken van autoriteit. Een werkwijze die ook wel wordt gekenmerkt als 'firm but fair'. Het gaat om duidelijk verhelderen van de regels die horen bij het toezicht en bij de rol die de reclassering heeft ten aanzien van het naleven van de bijzondere voorwaarden. Als cliënten regels of voorwaarden overtreden worden ze daar op een redelijke wijze op aangesproken, waarbij de kern van de boodschap het gedrag van de cliënt betreft en niet de persoon van de cliënt (Dowden & Andrews, 2004). Vanstone en Raynor (2012) operationaliseren het effectief gebruik van autoriteit als streng maar rechtvaardig zijn, een goede rolverheldering, meer positieve dan negatieve opmerkingen maken, gezamenlijke besluitvorming bevorderen en cliënten niet teveel ruimte geven om lastige vragen te ontwijken.

Effectief gebruik van autoriteit raakt het concept procedurele en inhoudelijke rechtvaardigheid. Bender, Cobbina en McGarrell (2016) beschrijven deze als volgt:

- Procedurele rechtvaardigheid: het besluitvormingsproces op grond waarvan een resultaat wordt gerealiseerd wordt ervaren als rechtvaardig;
- Inhoudelijke rechtvaardigheid: het resultaat (bijvoorbeeld de sanctie) wordt ervaren als rechtvaardig.

Empirische onderbouwing

Effectief gebruiken van autoriteit komt in de meta-analyse van Dowden & Andrews (2004) naar voren als een van de vijf basisvaardigheden voor professionals die werken met delinquenten aan het terugdringen van recidive die significant samenhangt met minder recidive. In de studie over basisvaardigheden van reclasseringswerkers uit Jersey (Verenigd Koninkrijk) wordt geen significante relatie gevonden tussen effectief gebruiken van autoriteit en recidive (Raynor et al., 2012). Zie 4.3. voor een toelichting over deze studies.

Bender et al. (2016) interviewden deelnemers van een nazorgprogramma voor hoog risico delinquenten (ernstige geweldsdelicten) in de VS over hun ervaringen. Centraal daarbij stond de

vraag of procedurele en inhoudelijke rechtvaardigheid hun tevredenheid en betrokkenheid bij het programma beïnvloedt. Op grond van diepte-interviews met 25 deelnemers constateren zij onder andere dat het voor cliënten belangrijk is dat zij goed geïnformeerd worden over de condities die aan het programma verbonden zijn, en dat beloften worden nagekomen. Kritiek van de deelnemers op het programma was dat er werd beloofd dat cliënten aan werk geholpen zou worden, maar men kon dat vaak niet waarmaken. Ook voelden deelnemers zich onvoldoende geïnformeerd over de voorwaarden zoals elektronische monitoring, frequent huisbezoek, drugstesten of verplichte trainingen.

5.2 Verandering gedrag en omstandigheden

5.2.1 Prosociaal modelleren

Prosociaal modelleren draagt bij aan de effectiviteit van toezicht.

Het bestaat uit een combinatie van:

- **Voorbeeldgedrag laten zien;**
- **Positief waarderen van prosociale uitingen en gedragingen;**
- **Afkeuren van procriminele uitingen en gedragingen.**

Achtergrond

De reclasseringswerker als een prosociaal rolmodel wordt met name naar voren gebracht door Trotter (2009; 2015), op grond van studies onder reclasseringswerkers en jeugdbeschermers. Het gaat daarbij om een combinatie van:

- Modelleren (voordoen) van prosociale waarden en gedragingen in interacties met cliënten, zoals afspraken nakomen, gevoelens van de ander respecteren, negatieve gevolgen van crimineel gedrag naar voren brengen.
- Bekrachtigen en op die manier versterken van prosociale uitingen en gedragingen van cliënten. Bijvoorbeeld als cliënten afspraken nakomen, geen delicten plegen, actief werken aan het oplossen van eigen problemen, empathie voor slachtoffers laten zien of delinquent gedrag afkeuren. Bekrachtigen uit zich op verschillende manieren: via lichaamstaal, het uiten van waardering, belonen (bijvoorbeeld verlagen van de contactfrequentie). Het is daarbij belangrijk dat de relatie tussen het eigen gedrag en de beloning duidelijk is voor de cliënt.
- Afkeuren van procriminele uitingen en gedragingen van cliënten. Dit doen reclasseringswerkers duidelijk maar niet agressief of te kritisch. Ze verkennen waarom cliënten zich op bepaalde wijze gedragen, onderkennen dat negatieve gevoelens van de cliënt er mogen zijn, en ze doen suggesties voor een prosociale manier om met de situatie op te gaan.

De theoretische basis voor deze werkwijze is de sociale leertheorie. Deze theorie stelt dat mensen leren in interactie met anderen. Enerzijds door te kijken naar gedrag van anderen, anderzijds door de positieve en negatieve reacties die ze van anderen krijgen op hun eigen gedrag (Trotter, 2015). Mensen leren meer van aanmoediging dan van ontmoediging of kritiek (zie ook 5.2.6). Prosociaal modelleren is cultureel gekleurd. Afkomst, religie, sociale klasse, etniciteit e.d. kleuren iemands beoordeling of gedrag gewenst of ongewenst is. Het is daarom belangrijk om daarover in gesprek te gaan met de cliënt en met collega professionals (Trotter, 2009).

Empirische onderbouwing

In verschillende studies over *Core Correctional Practices* (zie paragraaf 4.3) wordt het belang van een prosociaal modelleren genoemd en empirisch ondersteund. In een meta-analyse op grond van 273 studies benoemen Dowden en Andrews (2004) modelleren en bekrachtigen als een van de vijf basisvaardigheden voor reclasseringswerkers. In de studie naar essentiële vaardigheden voor reclasseringswerkers uit Jersey werd een significante relatie gevonden tussen prosociaal modelleren

en verminderde recidive (Raynor et al., 2012). Zowel Dowden en Andrews als Raynor et al. beschrijven prosociaal modelleren als een combinatie van voordoen van gewenst gedrag, positief bekrachtigen van gewenst gedrag, afkeuren van ongewenst gedrag en cliënten ondersteunen bij het aanleren van gewenst gedrag. Dit laatste door cliënten daarin aan te moedigen, hen te laten oefenen en hen daar feedback op te geven.

Ook in een review van Trotter (2013) over effectieve onderdelen in *face to face* begeleiding in toezicht waarin 8 studies zijn geïnccludeerd, wordt prosociaal modelleren benoemd als een effectieve werkwijze voor toezicht. In een studie op grond van de data verzameld in het STICS project (zie paragraaf 4.3) vonden Bourgon en Gutierrez (2012) geen significante relatie tussen het bespreken van procriminele attitudes en recidive. Mogelijk omdat het hier slechts een aspect van prosociaal modelleren betreft, en het juist de positieve bekrachtiging van gewenst gedrag is die belangrijk blijkt. Ook Bonta et al. (2011) vonden in hun STICS studie geen significant effect voor gedragsmatige technieken zoals het bekrachtigen en afkeuren van gedrag.

5.2.2 Cognitief gedragsmatige technieken

Inzetten van cognitief gedragsmatige technieken in toezicht draagt bij aan de effectiviteit daarvan. Het gaat daarbij om 1) verhelderen van de relatie tussen gedachten en gedrag, 2) procriminele attitudes, gedachten en gedragingen identificeren, 3) aanleren van concrete cognitieve en gedragsmatige vaardigheden, en 4) cliënten ondersteunen bij het toepassen en generaliseren daarvan in hun dagelijks leven.

Achtergrond

Het belang van cognitieve gedragsmatige technieken sluit aan bij het RNR model en specifiek het algemene responsiviteitsprincipe. Deze aanpak wordt al veelvuldig ingezet bij gedragstrainingen zoals een cognitieve vaardigheidstraining (COVA). In hun STICS project hebben Bonta en collega's dit aspect ook uitgewerkt voor toepassing tijdens *face to face* gesprekken in het kader van reclasseringstoezicht. Het zou gaan om het bewerken van procriminele attitudes, toepassen van een cognitief-gedragsmatige werkwijze, en componenten van cognitieve herstructurering (Bonta et al., 2011). De vier kernelementen van deze werkwijze zijn:

1. De relatie tussen gedachten en gedrag verhelderen voor cliënten;
2. Procriminele attitudes, gedachten en gedragingen identificeren met cliënten;
3. Aanleren van concrete cognitieve en gedragsmatige vaardigheden;
4. Cliënten ondersteunen bij het toepassen en generaliseren daarvan in hun dagelijks leven (Rugge et al., 2014).

In de studie van Raynor en collega's uit Jersey wordt cognitieve herstructurering beschreven als een werkwijze voor het reclasseringstoezicht. Zij operationaliseren dit als volgt: identificeren van antisociale opvattingen, alternatieve manieren van denken voordoen, de cliënt stimuleren om zelf alternatieve manieren van denken te oefenen, en met cliënten de nadelen van antisociale opvattingen en voordelen van alternatieve denkstijlen bespreken (Vanstone & Raynor, 2012).

Empirische onderbouwing

In de studie over STICS (zie paragraaf 4.3) werden verschillende *Core Correctional Practices* geëvalueerd. Alleen het inzetten van cognitieve technieken bleek op zichzelf samen te hangen met minder recidive (gemeten na 2 jaar): de recidive onder cliënten bij wie cognitief gedragsmatige technieken waren ingezet tijdens het toezicht bedroeg 19%, en bij de cliënten in de controlegroep 37% (Bonta et al., 2011). Bij deze analyse is niet gecontroleerd voor mogelijk andere invloeden. Bourgon en Gutierrez (2012) deden dat wel. Zij voerden op dezelfde data een specifieke analyse uit, gericht op de inzet van cognitieve interventietechnieken, en onderzochten of de verschillen toe te schrijven waren aan verschillen in delictgeschiedenis en leeftijd van de cliënten. Zij vonden een

significante samenhang met recidive voor het inzetten van cognitieve interventiestrategieën, maar niet voor het bespreken van procriminele attitudes met cliënten (Bourgon & Gutierrez, 2012). In een replicatie van deze studie in een andere provincie in Canada werden in algemene zin geen significante verschillen gevonden tussen de experimentele- en de controlegroep. Het enige aspect wat samenhang met minder recidive was de inzet van cognitief gedragsmatige technieken. De cliënten bij wie deze technieken waren ingezet recidiveerden minder vaak dan de cliënten bij wie deze niet waren ingezet (42% versus 54%), al was het verschil niet significant (Bonta et al., 2019).

Raynor en collega's vinden in hun studie op Jersey een significante samenhang tussen cognitieve herstructurering en recidive in de metingen na 1 jaar, maar in de meting na 2 jaar blijkt dit aspect niet significant (Raynor et al., 2014). In verschillende andere studies over *Core Correctional Practices* (zie paragraaf 4.3) is het inzetten van cognitieve technieken één van de werkwijzen die bijdraagt aan recidivevermindering, maar is niet onderzocht of het in zichzelf effect heeft.

Hoewel de resultaten niet geheel eenduidig zijn, concludeert Trotter (2013), op grond van een review van 8 studies waaronder enkele van de bovenstaande, dat het gebruiken van cognitief gedragsmatige technieken een relevante werkwijze lijkt voor effectief reclasseringstoezicht.

5.2.3 Probleemoplossend vermogen versterken

Cliënten ondersteunen bij het versterken van hun vermogen om problemen op te lossen blijkt een werkzaam onderdeel van reclasseringstoezicht.

Achtergrond

Een van de door Dowden en Andrews beschreven *Core Correctional Practices* is problemen oplossen. Volgens Dowden en Andrews (2004) gaat het om het versterken van probleemoplossende vaardigheden van cliënten voor zowel praktische als emotionele problemen. Cliënten wordt geleerd om problemen te identificeren, vervolgens concrete doelen te formuleren, een plan te maken voor de wijze waarop men deze doelen wil realiseren en vervolgens de uitvoering daarvan met de cliënt evalueren. In de studie van Raynor en collega's in Jersey wordt problemen oplossen wat breder gedefinieerd: zowel versterken van de probleemoplossende vaardigheden van cliënten, als het voor of met cliënten oplossen van problemen (Vanstone & Raynor, 2012).

Empirische onderbouwing

Op grond van hun meta-analyse van 273 studies over verschillende programma's en werkwijzen in het reclasseringswerk, concluderen Dowden en Andrews (2004) dat het bevorderen van probleemoplossende vaardigheden significant bijdraagt aan de vermindering van recidive. Ook Trotter (2013) komt in een review van 8 studies over effectieve werkwijzen in reclasseringstoezicht tot de conclusie dat er duidelijke aanwijzingen zijn voor de werkzaamheid van problemen oplossen. Hij merkt echter ook op dat definities van begrippen variëren. Specifiek ten aanzien van problemen oplossen wordt dit in een deel van de studies gedefinieerd als (versterken van) vaardigheden van cliënten om zelf problemen op te lossen, in andere studies zijn het de reclasseringswerkers die problemen oplossen voor en met cliënten (in dit rapport beschreven onder praktische hulp in paragraaf 5.2.4).

In een studie bij de reclassering op Jersey zijn 10 reclasseringswerkers een tijd lang gevolgd. Zij maakten opnames van toezichtgesprekken met 75 verschillende cliënten. Op grond van een gestructureerde checklist (Vanstone & Raynor, 2012) is in kaart gebracht welke vaardigheden en werkwijzen reclasseringswerkers inzetten, en in hoeverre deze bijdragen aan recidivebeperking. Problemen oplossen bleek significant samen te hangen met minder recidive (gemeten na twee jaar) (Raynor et al., 2014).

Het doel van de reclassering is om cliënten te ondersteunen om zelf richting te geven aan hun leven en de problemen die ze daarbij tegen komen op te lossen. Dat cliënten dit niet vanzelfsprekend kunnen blijkt uit een studie van Trotman en Taxman (2011). Zij onderzochten een interventieprogramma voor verslaafde reclasseringscliënten in de VS. Centraal in dit programma stond het leren van cliënten om zelf doelen te stellen voor het verbeteren van hun leefsituatie op verschillende gebieden, en hen te leren hoe ze deze kunnen realiseren en hoe ze daarbij om kunnen gaan met obstakels die ze tegenkomen. Onderdeel van de aanpak was tevens een aanpak van straffen en belonen (zie paragraaf 5.2.6). Op grond van observaties concluderen de onderzoekers dat veel cliënten het moeilijk vinden om (haalbare) doelen te stellen en daarbij geholpen moeten worden door reclasseringswerkers, wat ten koste gaat van het eigenaarschap van de cliënten voor deze doelen. Reclasseringswerkers zijn veelal gericht op langere termijn doelen, terwijl het voor deze cliëntgroep belangrijk is om kleine stappen te zetten. Voor een aantal van de cliënten bleek deelnemen aan de bijeenkomsten soms al een te hoog gegrepen doel.

5.2.4 Praktische hulp

Het bieden van praktische ondersteuning op verschillende gebieden (huisvesting, financiën, werk, zorg) in de vorm van informeren, adviseren, toegang tot andere instellingen regelen, of zaken voor cliënten regelen lijkt een relevante werkwijze in reclasseringstoezicht. Er is enige onderbouwing voor de samenhang van praktische hulp en recidivebeperking. Tevens blijkt uit onderzoek dat cliënten het belang van praktische hulp onderschrijven. Het bieden van praktische hulp draagt bij aan het commitment van cliënten aan het toezicht, en de motivatie om daar actief aan mee te werken.

Achtergrond

Van oudsher behoort het bieden van 'hulp en steun' tot de kerntaken van het reclasseringswerk, in ieder geval in veel Europese landen. In veel van deze landen zijn reclasseringswerkers opgeleid als sociaal werker. In kaart brengen van problemen op verschillende leefgebieden en cliënten praktische en emotionele steun bieden bij het verbeteren van hun leefsituatie behoort tot de kern van hun expertise.

Reclasseringswerkers ondersteunen cliënten met problemen op het gebied van wonen, financiën, opleiding, werk of andere problemen. Dit doen ze door cliënten te adviseren hoe ze zelf praktische zaken kunnen regelen, contacten te leggen met instellingen, zo nodig zaken voor cliënten te regelen, en indien nodig cliënten te begeleiden (al dan niet door mee te gaan) in hun contacten met instanties. Ook zijn er voorbeelden waarin reclasseringsorganisaties zelf voorzieningen creëren, al dan niet in samenwerking met andere organisaties, omdat de toegang tot reguliere voorzieningen voor hun cliënten beperkt is. Denk aan (tijdelijke) woonvoorzieningen, scholingstrajecten of werkgelegenheidsprojecten.

Empirische onderbouwing

Er zijn enige aanwijzingen dat praktische hulp bijdraagt aan recidivebeperking. Bares en Mowen (2019) gebruikten data van interviews met 1.697 ex-gedetineerde mannen en bekeken hoe de sociale steun van de reclasseringswerker samenhangt met het opnieuw gedetineerd raken. Zij vonden dat een grotere mate van ondersteuning geassocieerd wordt met een verminderde kans om opnieuw gedetineerd raken. Bij ontslag na detentie waarden cliënten het wanneer reclasseringswerkers hen van de juiste informatie voorzien. Deze 'zakelijke' manier van ondersteuning wordt meer gewaardeerd dan behulpzaam, vertrouwensvol zijn, goed luisteren of beschikbaar zijn. Dit sluit aan bij een eerdere bevinding dat naast een goede relatie en emotionele steun ook praktische hulp bieden van belang is (zie 5.1.3).

In het Engelse programma Citizenship (zie ook paragraaf 4.3) werd specifiek aandacht besteed aan een goede samenwerking met lokale organisaties zodat cliënten beter geholpen konden worden bij problemen op het gebied van werk, financiën, verslaving en mentale problemen. In een eerste evaluatie onder 5.929 cliënten bleek deze samenwerking significant bij te dragen aan recidivevermindering (Pearson et al., 2011). In een RCT studie over hetzelfde project ($n = 1.091$) werd echter geen significant effect gevonden (Pearson et al., 2016).

In verschillende onderzoeken is aan cliënten gevraagd naar hun ervaringen over het proces van afbouw van delinquent gedrag en de rol van de reclassering daarbij. Een van de thema's die in veel van deze onderzoeken terug komt is het belang van praktische ondersteuning en hulp. Het gaat bijvoorbeeld over hulp bij het vinden van werk (Bender et al., 2016; Roddy et al., 2019) of bij het verkrijgen van toegang tot noodzakelijke voorzieningen (Hunter et al., 2016). In een project specifiek voor jongvolwassen delinquenten in het Verenigd Koninkrijk noemden cliënten ($n = 11$) het belang van praktische hulp bij doorverwijzing naar medische behandeling of het beschikbaar stellen van zakgeld voor belangrijke uitgaven (Chui et al., 2003). In sommige onderzoeken is niet specifiek aangegeven om welke hulp het gaat en wordt enkel aangegeven dat cliënten hulp verwachten of hebben gekregen op verschillende leefgebieden (Kyvsgaard, 2000; McCulloch, 2005).

In een onderzoek onder 20 cliënten van enkele reclasseringsteams in het Verenigd Koninkrijk benoemen cliënten dat ze juist weinig praktische hulp kregen van hun reclasseringswerker, terwijl dit volgens de auteur wel van belang is, bijvoorbeeld om cliënten meer te committeren aan het proces van afbouw (King, 2013). Dit wordt bevestigd in een onderzoek van Sleath en Brown (2019), ook uit het Verenigd Koninkrijk. Op grond van interviews met 10 cliënten, 5 reclasseringswerkers en 8 politieagenten concluderen zij dat het bieden van praktische hulp samenhangt met het vertrouwen dat cliënten hebben in hun reclasseringswerker. Ook in een Australisch onderzoek onder 139 vrouwelijke ex-gedetineerden werd aangegeven dat de cliënten ontevreden waren over de ondersteuning die zij kregen van reclasseringswerkers bij het weer op orde krijgen van hun leven. De reclasseringswerkers die wel praktische hulp boden werden als positief ervaren (McIvor et al., 2009). Onderzoek onder 402 vrouwelijke cliënten in de VS laat zien dat de praktische hulp die wordt geboden, bijvoorbeeld op het gebied van werk, moet aansluiten bij de andere problemen die spelen zoals zorg voor kinderen, psychische problematiek of verslavingsproblemen. Dergelijke problemen hebben soms meer prioriteit dan het zoeken van werk (Roddy et al., 2019).

Uit verschillende studies blijkt dat de steun die reclasseringswerkers geven en door cliënten gewaardeerd wordt vaak een combinatie is van praktische hulp en emotionele ondersteuning (Holmstrom et al., 2017; Hunter et al., 2016; McCulloch, 2005; McIvor et al., 2009; Roddy et al., 2019). Holmstrom et al. (2017) ondervroegen 284 vrouwelijke delinquenten met verslavingsproblematiek in de VS over de communicatie met hun reclasseringswerker. Omdat veel van de vrouwen een steunend sociaal netwerk missen is de reclasseringswerker voor hen een bron van steun op verschillende vlakken, door hen te informeren over en verwijzen naar noodzakelijke hulp, advies te geven maar ook door emotionele steun en waardering te geven.

5.2.5 Sociale bindingen

Er zijn aanwijzingen dat het ondersteunen van cliënten bij het aangaan en onderhouden van prosociale bindingen met familie of vrienden bijdraagt aan de effectiviteit van reclasseringstoezicht.

Achtergrond

Met name in onderzoeken naar *desistance*, het proces van afbouw van delinquent gedrag, wordt het belang van een steunend sociaal netwerk benoemd (Barry 2013, McCulloch 2005). Behalve praktische en emotionele ondersteuning bieden sociale bindingen ook een vorm van sociale controle

(Bosker et al., 2016). Cliënten kunnen ondersteunende sociale bindingen aangaan met familie of vrienden, maar ook mensen die wat meer op afstand staan zoals burens of collega's kunnen die functie vervullen. In studies naar de rol van sociale bindingen wordt veelal geen aandacht besteed aan de rol die reclasseringswerkers daarbij spelen. In enkele studies gebeurt dat wel, en die zijn voor dit literatuuronderzoek relevant.

Empirische onderbouwing

In een evaluatie van een intensief nazorgprogramma in de VS dat bestaat uit een combinatie van monitoring en begeleiding, worden positieve resultaten gerapporteerd over de werkzaamheid van sociale steun. Cliënten werden willekeurig toegewezen aan een experimentele en controlegroep. Cliënten in de experimentele groep functioneren beter op verschillende leefgebieden zoals huisvesting, inkomen, opleiding en werk. Ook blijken zij meer sociale steun te hebben dan de cliënten in de controlegroep. Er blijkt een significante samenhang tussen het hebben van sociale steun en lagere recidive, ook als wordt gecontroleerd voor delictgeschiedenis en leeftijd (Duwe, 2012).

In een studie uit Australië werd onder andere ingestoken op het verminderen van de mogelijkheden voor cliënten om te recidiveren (*environmental corrections*). De begeleiding richtte zich, naast veranderdoelen die aansluiten bij de dynamische criminogene factoren, ook op het voorkomen van 'criminogene situaties' zoals risicovolle contacten of locaties, en het versterken van een sociaal netwerk voor informatie sociale controle. De recidive (gemeten 6 maanden na de interventie) bleek significant lager in de experimentele groep (258 cliënten) ten opzichte van de controlegroep (258 cliënten) (Schaefer & Little, 2019).

Hepburn en Griffin (2004) onderzochten het effect van sociale steun onder 285 mannelijke daders van kindermishandeling in de VS. Zowel familie en vrienden als contacten op het werk werden daarbij meegenomen. Het hebben van sociale steun bleek samen te hangen met het succesvol doorlopen van het reclasseringstoezicht. In een studie uit de VS naar het effect van sociale steun op recidive van zedendelinquenten wordt geen directe relatie gevonden. Sociale steun is in deze studie gedefinieerd als instrumentele en/of expressieve steun van de gemeenschap, sociale netwerken en vertrouwde personen (partner, familie, vrienden). Gegevens van 72 cliënten, opgehaald via interviews, werden gekoppeld aan recidivecijfers (overtreding van bijzondere voorwaarden en nieuwe detentie). Steun van familie en vrienden bleek niet samen te hangen met nieuwe detentie (Kras, 2019).

Een aantal studies waarin het belang van een steunend sociaal netwerk voor cliënten wordt benoemd is kwalitatief van aard en betreft interviews met reclasseringscliënten. Deze geven vooral inzicht in welke reclasseringsactiviteiten door cliënten worden gewaardeerd en ervaren als ondersteunend, en bieden daarmee een goede aanvulling op de kwantitatieve studies. Zo wordt in een kleine studie uit Schotland waarin 6 jongvolwassen cliënten en 6 reclasseringswerkers zijn geïnterviewd beschreven dat deze cliënten waardeerden dat reclasseringswerkers ook samenwerken met de familie van de cliënt, en daartoe regelmatig bij hen thuis kwamen. Reclasseringswerkers ondersteunden op die manier de cliënt bij het mobiliseren van steun van anderen bij het aanpakken van hun problemen (McCulloch, 2005). In een andere Schotse studie werden 20 cliënten geïnterviewd over het proces van stoppen met delictpleging. Steun van directe familie bleek daarbij een belangrijke factor (Barry, 2013). In een Engels onderzoek onder 8 jongvolwassen daders worden op grond van interviews met cliënten vergelijkbare conclusies getrokken. Cliënten ervaren steun van hun familie als belangrijk bij het loskomen uit de criminaliteit en de vriendenkring die daarbij hoort. Dit kan onder andere gerealiseerd worden door familie en partner te betrekken in het reclasseringstoezicht. Welke effecten het samenwerken met familie had voor het proces van de cliënt wordt in deze studies niet nader uitgewerkt (Chui et al., 2003).

5.2.6 Straffen en belonen

Er zijn enige aanwijzingen dat een combinatie van belonen van gewenst gedrag en bestraffen van ongewenst gedrag werkzaam kan zijn voor reclasseringstoezicht, mits de nadruk ligt op belonen. De empirische onderbouwing hiervoor is echter beperkt omdat weinig onderzoeken zijn gevonden over deze werkwijze.

Achtergrond

Inzetten van straffen en belonen van gedrag als een manier om gedrag van cliënten te veranderen wordt onder andere ingezet in intensieve toezichtprogramma's in de VS. Het is gebaseerd op de 'operant learning theory' die stelt dat gedrag is aangeleerd door de gevolgen die mensen ervaren van hun eigen acties. Mensen zullen gedrag dat positieve resultaten oplevert continueren, en stoppen met gedrag dat negatieve resultaten oplevert. Als gevolg daarvan kan gedrag beïnvloed worden door de gevolgen van het gedrag te manipuleren, bijvoorbeeld door bewust straffen en belonen (Mowen et al., 2018; Wodahl et al., 2011).

Er zijn verschillende manieren om hier vorm aan te geven in reclasseringstoezicht. Goed gedrag kan beloond worden door cliënten te complimenteren, het aantal contacten of controlemomenten in het toezicht te laten afnemen, voorwaarden te verlichten, elektronische monitoring te stoppen of specifieke activiteiten of vrijheden toe te staan. Straffen van ongewenst gedrag kan vorm krijgen door cliënten te berispen, waarschuwingen te geven, vrijheden te beperken, of het aantal contactmomenten of de monitoring te intensiveren.

Empirische onderbouwing

Wodahl et al. onderzochten het effect van belonen en straffen in een intensief toezichtprogramma in een staat in de VS. Van 283 willekeurige cliënten werd het aantal beloningen en straffen in het dossier geteld, en dit werd gerelateerd aan de voltooiing van het toezicht. Daarbij werd gecontroleerd voor verschillende kenmerken waaronder delictgeschiedenis, middelengebruik en eerdere overtredingen van voorwaarden. Men vond dat zowel straffen als belonen bijdraagt aan voltooiing van het toezicht, maar het effect van belonen is duidelijk groter. Ook de verhouding van het aantal beloningen en straffen bleek van invloed op voltooiing van het toezicht. Als er meer wordt gestraft is succes van het toezicht lager dan als belonen de overhand heeft. Men berekende dat een ratio van 4 : 1 (gemiddeld 4 keer zo vaak belonen dan straffen) resulteert in de meeste succesvol afgeronde toezichten (Wodahl et al., 2011).

Mowen en collega's deden een vergelijkbaar onderzoek in 14 staten in de VS bij daders van ernstige geweldsdelicten ($n = 962$). Daarbij werden drugsgebruik en recidive als resultaatvariabelen gebruikt en werd gecontroleerd voor een groot aantal cliëntkenmerken. Men vond een significante samenhang tussen belonen in termen van complimenteren en minder drugsgebruik en minder recidive. Belonen door het aantal contact- en controlemomenten te verlagen bleek geen effect te hebben. Straffen daarentegen bleek het tegenovergestelde effect te hebben. Zowel het intensiveren van contact- en controlemomenten als berispingen door de reclasseringswerker bleken samen te hangen met meer drugsgebruik en meer recidive (Mowen et al., 2018).

Conclusies over straffen en belonen kunnen we slechts baseren op bovenstaande twee studies, beide uit de VS. Op grond daarvan kunnen we voorzichtig concluderen dat met name belonen van gewenst gedrag bij kan dragen aan de effectiviteit van het toezicht. Voor het bestraffen van ongewenst gedrag worden tegenstrijdige resultaten gerapporteerd. Duidelijk is wel dat belonen van gewenst gedrag de overhand moet hebben in reclasseringstoezicht.

5.3 Monitoren

Monitoring heeft betrekking op het controleren of cliënten zich aan de bijzondere voorwaarden houden, signaleren of er sprake is van oplopend risico op terugval in delinquent gedrag of overtreding van voorwaarden, en daar tijdig en adequaat op sanctioneren. In de literatuur wordt hiervoor ook wel de term 'controle' gebruikt. Omdat de Nederlandse reclasseringsorganisaties recent de term (elektronische) monitoring in gebruik namen (persoonlijke communicatie 3RO), hanteren we in dit rapport de term monitoren of monitoring.

5.3.1 Direct sanctioneren van overtredingen

Er is geen overtuigend bewijs voor de werkzaamheid van het intensief monitoren van naleving van bijzondere voorwaarden en direct bestraffen van overtredingen. Resultaten zijn tegenstrijdig, en vooral in kwalitatief goede studies worden geen effecten gevonden.

Achtergrond

Toezichtprojecten waarin het direct sanctioneren van overtreding van voorwaarden centraal staan zijn veelal gebaseerd op theorieën over afschrikking: het gebruiken van sancties als een negatieve prikkel om ongewenst gedrag (in dit geval recidive of overtreden van bijzondere voorwaarden) te voorkomen. Daarbij gaat men er van uit dat straffen vooral effect heeft als dit snel (direct na de overtreding), zeker (bij elke overtreding) en proportioneel gebeurt (Hamilton et al., 2016; Hucklesby, 2009; Lattimore et al., 2016; Shannon et al., 2015). Tevens wordt verwezen naar de rationele-keuze theorie. Het idee is dat delinquenten een afweging maken van kosten en baten van crimineel gedrag, en er van af zien als de kosten hoger zijn dan de baten.

Snel en direct sanctioneren van overtreding van voorwaarden als een belangrijk onderdeel van het reclasseringstoezicht is populair in de VS. Daar zijn de afgelopen jaren in verschillende staten verschillende vormen van intensief reclasseringstoezicht geïmplementeerd voor delinquenten met een matig tot hoog recidiverisico waarin deze werkwijze centraal staat. Een van de eerste projecten was het zogenaamde HOPE²⁸ project. In deze aanpak, ontwikkeld door een rechter, wordt intensief samengewerkt tussen de reclassering en de rechtbank. Het toezicht start met een waarschuwingszitting waarop de werkwijze wordt uitgelegd aan de cliënt. Gedurende het toezicht wordt intensief gecontroleerd of de cliënt zich aan de voorwaarden houdt, onder andere met drugstesten. Bij overtreding van de bijzondere voorwaarden wordt direct (binnen een week) gereageerd in de vorm van een zitting, gevolgd door een korte (enkele dagen) detentie. Cliënten die regelmatig bijzondere voorwaarden overtreden krijgen een drugsbehandeling aangeboden (een groot deel van de betrokken cliënten gebruikt drugs). Een HOPE-achtige werkwijze is inmiddels in 28 staten geïmplementeerd (Lattimore et al., 2016). Een andere bekende werkwijze waarin direct sanctioneren van overtreding van voorwaarden kenmerkend is, is elektronische monitoring (zie 5.3.2.).

Empirische onderbouwing

Er bestaan verschillende onderzoeken uit de VS waarin een dergelijke aanpak wordt geëvalueerd, met wisselende resultaten. Een kwalitatief goede studie is die van Lattimore en collega's. Zij onderzochten in verschillende staten (Arkansas, Massachusetts, Oregon, Texas) een op HOPE gebaseerde werkwijze in het reclasseringstoezicht. 1504 cliënten werden willekeurig verdeeld over HOPE en regulier reclasseringstoezicht (wat regulier reclasseringstoezicht inhield varieerde per staat). In het onderzoek werd eerst de kwaliteit van de implementatie van HOPE geëvalueerd, deze bleek vrij goed, met als minpunt dat enkele locaties teveel laag risico cliënten lieten deelnemen. Vervolgens is gekeken naar recidive waarbij een gemiddelde follow-up periode van 650 dagen is

²⁸ Hawaii 's Opportunity Probation with Enforcement

gehanteerd. Men vond geen significante verschillen tussen beide groepen ten aanzien van nieuwe arrestaties of nieuwe veroordelingen als men corrigeerde voor recidiverisico (Lattimore et al., 2016). De auteurs benoemen in de discussie het ontbreken van begeleidingscomponenten als een mogelijke oorzaak. Ook in een RCT-studie uitgevoerd in Delaware (VS) onder 400 cliënten (200 cliënten in experimentele groep en 200 in controlegroep, alle matig of hoog risico) werden geen significante verschillen gevonden ten aanzien van verschillende recidivematen: overtreding van voorwaarden, gebruik drugs, voltooiën reclasseringstoezicht, arrestatie voor een nieuw delict en detentie (O'Connell et al., 2016).

In een studie uit Washington (VS) werden wel positieve resultaten gevonden. De recidive in de experimentele groep ($n = 2.151$) was 20% lager dan in de controlegroep ($n = 2.687$), maar de experimentele groep bleek ook significant vaker deel te nemen aan behandelprogramma's, wat een mogelijke verklaring is voor het gevonden verschil (Hamilton et al., 2016). In een onderzoek in Michigan onder 758 cliënten verdeeld over een experimentele en controlegroep, bleken cliënten in de experimentele groep significant minder te recidiveren dan de controlegroep (38% versus 47%) (DeVall et al., 2017). In een onderzoek uitgevoerd in Kentucky onder 607 cliënten werd met name geconcludeerd dat intensief en willekeurig screenen op drugsgebruik en de zekerheid van opvolgen van overtreding van voorwaarden de naleving van voorwaarden vergroot. De experimentele groep testte minder vaak positief op drugsgebruik en er waren minder overtredingen van overige voorwaarden (meldplicht en arrestaties voor een nieuw misdrijf) (Shannon et al., 2015).

Recent is in Nederland onderzoek gedaan naar handhaving van vrijheidsbeperkende bijzondere voorwaarden (contact-, locatie- en gebiedsverboden). Schending van voorwaarden blijkt maar beperkt gesignaleerd te worden, tenzij elektronische monitoring wordt ingezet maar dit betreft slechts 5% van de toezichten. Ook handhavers blijken verschillend te reageren op schendingen. Zowel reclassering als OM lijken meer gericht op de langere termijn aldus de onderzoekers, waardoor men liever het toezicht voort laat bestaan dan te sanctioneren met een tenuitvoerlegging van de sanctie (Fischer et al., 2019).

5.3.2 Elektronische monitoring

Er zijn aanwijzingen dat elektronische monitoring (EM) bijdraagt aan naleving van de bijzondere voorwaarden, als gevolg van de relatieve zekerheid van opvolging bij overtreding. Ook zijn er aanwijzingen dat EM kan bijdragen aan recidivebeperking als het wordt ingezet in combinatie met andere interventies. De toegevoegde waarde van EM kan zijn: structuur bieden, cliënten weghouden van antisociale contacten of situaties, bijdragen aan behoud van sociale bindingen (relaties, werk, scholing), emotionele stabiliteit bevorderen, en tijd geven voor reflectie over de eigen leefstijl. Maar empirische onderbouwing voor deze mogelijke effecten is beperkt.

EM is op zichzelf niet effectief voor het terugdringen van recidive.

Achtergrond

Elektronische monitoring (EM) wordt in Nederland toegepast als onderdeel van een sanctie, om toezicht te houden op een bijzondere voorwaarde (locatiegebod of locatieverbod), of als een vast onderdeel van een sanctiemodaliteit (Penitentiair Programma). In andere landen wordt EM ook wel als sanctie opgelegd (Hucklesby, 2008), of als een alternatief voor detentie (Bonta et al., 2000; Østergaard Larsen, 2017; Padgett et al., 2006). EM kent twee vormen. Bij RFID (radio frequency identification) wordt via een enkelband gecontroleerd of cliënten zich op vastgestelde tijden in hun woning bevinden. De tijden dat zij zich buiten de woning mogen begeven, bijvoorbeeld voor werk of

scholing, worden ze niet elektronisch gevolgd. Bij controle via GPS (global positioning system) kan de cliënt ook buitenshuis gevolgd worden. Het opleggen van vrijheidsbeperkende voorwaarden in combinatie met EM is een manier om gedrag te begrenzen en (toekomstige) slachtoffers te beschermen (Fischer et al., 2019).

EM sluit aan bij theorieën over afschrikking, de dreiging van een snelle ontdekking van overtreding van voorwaarden zou delinquenten daarvan weerhouden. Daarnaast wordt ook wel gesteld dat EM bijdraagt aan het vergroten van mogelijkheden voor prosociale ervaringen, bevorderen van zelfcontrole en het voorkomen van negatieve effecten van detentie (Andersen & Andersen, 2014; Bonta et al., 2000; Østergaard Larsen, 2017; Schwedler & Woessner, 2017). Een belangrijk doel van EM is toezien op naleving van voorwaarden. Volgens Bottoms (als geciteerd in Hucklesby, 2009) bestaat naleving uit een complex van factoren die elkaar beïnvloeden:

- Instrumentele naleving: op grond van een afweging van de voor- en nadelen van gedragsalternatieven door de cliënt;
- Normatieve naleving: de wil en bereidheid om bepaalde regels of normen na te leven, gestuurd door eigen overtuigingen of door sociale druk van anderen;
- Beperking: de aanwezigheid van een elektronisch middel dat cliënten herinnert aan de opgelegde voorwaarden;
- Gewoonte: naleving van de voorwaarden wordt een gewoonte waar cliënten niet meer over nadenken.

Empirische onderbouwing

Renzema en Mayo-Wilson (2005) publiceerden een systematisch literatuuroverzicht over de effectiviteit van EM voor delinquenten met een matig of hoog recidiverisico. Van de 154 potentiële studies over dit onderwerp bleven er uiteindelijk slechts drie over die voldeden aan de vrij strenge inclusiecriteria die de onderzoekers hanteerden. De overige studies werden van onvoldoende kwaliteit bevonden. De drie studies leveren geen bewijs voor de effectiviteit van EM voor recidivebeperking. Volgens de auteurs is dat niet zo vreemd omdat EM meestal relatief kort duurt en weinig afgestemd is op de specifieke problemen van de delinquenten die het opgelegd krijgen. In een onderzoek van Bonta en collega's, één van de onderzoeken die ook door Renzema en Mayo-Wilson is meegenomen, wordt op grond van een evaluatie van drie Canadese EM projecten ($n = 532$) geconcludeerd dat er geen verschil in recidive is tussen de experimentele en controlegroep als gecorrigeerd wordt voor risico. Wel ronden cliënten met EM relatief vaak het toezicht succesvol af (Bonta et al., 2000). In een onderzoek uit de VS onder 286 ex-gedetineerden is gekeken naar de meerwaarde van EM voor geweldsdelinquenten, en werd geen significant effect gevonden voor recidive in termen van een nieuwe detentie (Finn & Muirhead-Steves, 2002). Meer recent werd in een Israëliisch onderzoek gevonden dat delinquenten die de laatste fase van detentie buiten de PI met EM doorbrachten ($n = 155$) minder vaak opnieuw gedetineerd raakten dan de controlegroep ($n = 160$) die de laatste fase in detentie bleef (15% versus 45%, gemeten na 4 jaar). Men vond geen significant verschil voor nieuwe arrestaties (Shoham et al., 2015). Concluderend kunnen we stellen dat EM geen zelfstandige bijdrage lijkt te hebben aan het verminderen van recidive.

EM lijkt wel bij te dragen aan naleving van voorwaarden. In een Amerikaans onderzoek onder 75.661 delinquenten geplaatst in thuisdetentie met reclasseringstoezicht werd gevonden dat cliënten met EM minder vaak de voorwaarden die horen bij de hun opgelegde sanctie overtreden, ook als wordt gecontroleerd voor verschillende variabelen waaronder risico en aangeboden interventies tijdens het toezicht (Padgett et al., 2006). In een onderzoek uit het Verenigd Koninkrijk wordt meer inzicht gegeven in de redenen daarvoor op grond van interviews met 78 cliënten die EM opgelegd kregen. Cliënten geven aan dat de meeste overtredingen niet opzettelijk zijn maar ontstaan door hun chaotische leefstijl en slecht kunnen plannen. EM geeft cliënten het gevoel dat ze in de gaten worden gehouden, en ze zijn zich bewust van de mogelijke gevolgen van overtredingen. De dreiging van detentie motiveert hen om zich aan de voorwaarden te houden, onder andere om de band met gezin of werk niet te verstoren. Dit bevestigt de afschrikkingstheorie. Andere aspecten die hen helpen om voorwaarden na te leven zijn positieve interactie met de reclasseringswerker, motivatie om de straf af te willen ronden en steun vanuit het eigen netwerk (Hucklesby, 2009).

Interviews met cliënten geven ook zicht op de bijdrage die EM kan hebben in het proces van desistance. Op grond van interviews met 78 cliënten uit het Verenigd Koninkrijk concludeert Hucklesby (2008) dat EM bijdraagt aan beperking van delictgedrag, omdat cliënten niet of minder in situaties komen waarin ze (normaliter) delicten plegen: minder contact hebben met bepaalde vrienden, minder alcohol of drugs gebruiken (voor diegenen die vooral buiten de deur middelen gebruiken), en zich minder in risicovolle situaties bevinden. EM kan een positief effect hebben op relaties omdat men meer tijd heeft voor partner en kinderen, maar ook sociale contacten (buiten de deur) beperken. Zijn relaties binnenshuis al gespannen dan kan EM deze verslechteren. Voor cliënten die werken kan EM ondersteunend zijn vanwege de structuur die het biedt, maar ook beperkend als de verplichte tijden om thuis te zijn niet aansluiten bij werktijden.

In Deens onderzoek onder 2.395 cliënten werd gevonden dat EM, als alternatief voor detentie, kan bijdragen aan het behoud van werk voor jongvolwassen cliënten maar niet voor de oudere cliënten (Andersen & Andersen, 2014). Ook ondersteunt EM het afronden van de middelbare school door jongvolwassen delinquenten, in vergelijking met jongeren die een periode gedetineerd zijn (Østergaard Larsen, 2017). In een Duitse RCT studie waarin gedetineerden in de laatste fase van hun detentie willekeurig werden verdeeld over een interventiegroep (EM, $n = 45$) en controlegroep (detentie, $n = 49$), vond men een positief effect van EM op emotionele stabiliteit van cliënten, maar niet voor de mate van sociale steun, zelfbeeld, interne controle en impulsiviteit (Schwedler & Woessner, 2017).

In twee onderzoeken is gekeken naar het effect van de inzet van monitoring met behulp van GPS op recidive van hoog risico zedendelinquenten. Beide onderzoeken zijn uitgevoerd in de VS. De cliënten namen deel aan intensief toezicht gecombineerd met behandeling. In beide onderzoeken zijn een experimentele (wel GPS) en controlegroep (geen GPS) vergeleken. Er werden geen significante verschillen tussen de experimentele en controlegroep gevonden ten aanzien van het aantal overtredingen van voorwaarden. De resultaten ten aanzien van recidive in termen van een nieuw delict zijn tegenstrijdig. Gies et al. (2016) vinden significant minder arrestaties en veroordelingen in de experimentele groep ($n = 258$) in vergelijking met de controlegroep ($n = 258$, gemeten na 1 jaar). De arrestaties hebben deels betrekking op het niet voldoen aan de voorwaarden, maar de nieuwe veroordelingen betreffen veelal een nieuw delict. Turner et al. (2015) daarentegen vinden in een studie onder 185 zedendelinquenten geen significante verschillen in het aantal nieuwe delicten na 1 jaar.

5.4 Samenwerking tussen instellingen

In onderzoek over effectief samenwerken in reclasseringstoezicht worden een aantal aspecten benoemd die de effectiviteit van de samenwerking bevorderen, en daarmee indirect ook de effectiviteit van het toezicht ondersteunen:

- Nabijheid, bijvoorbeeld door vanuit hetzelfde gebouw te werken;
- Gedeelde visie over werkwijze met en rond de cliënt tussen professionals van verschillende organisaties;
- Uitwisselen van informatie tussen professionals van verschillende organisaties;
- Duidelijke taakverdeling tussen professionals van verschillende organisaties;
- Wederzijds respect en een gelijkwaardige samenwerking;
- Meer expertise betrekken en een snellere toegang tot noodzakelijke diensten of zorg;
- Continuïteit traject in en na detentie/tbs;
- Organisatorische randvoorwaarden faciliteren samenwerking (tijd/omvang caseload, beleid, werkprocessen en administratie).

Achtergrond

De reclassering werkt in toezicht veelal samen met andere instellingen zoals gemeentelijke diensten, zorgverleners en het gevangeniswezen. Dat er wordt samengewerkt komt naar voren in onderzoek uit verschillende landen. Hoe dat precies gaat zal context specifiek zijn. In de studies over samenwerken worden veelal geen achterliggende theorieën over samenwerken aangehaald, met uitzondering van Bond en Gittel (2010). Zij baseren zich op het 'model of relational coordination' van Gittel dat is ontwikkeld op grond van onderzoek in diverse sectoren. Dit model beschrijft dat de uitvoering, kwaliteit en efficiency van samenwerken betrekking heeft op de onderlinge afhankelijkheid van taken en van mensen. Dit wordt beïnvloed door twee componenten die op elkaar inwerken:

- Onderlinge communicatie: relevante aspecten zijn de frequentie, tijdigheid en accuraatheid van de communicatie, en de mate waarin als onderdeel van de communicatie problemen die zich voordoen daadwerkelijk worden opgelost.
- Onderlinge relaties: in hoeverre is er sprake van gedeelde doelen, gedeelde kennis en wederzijds respect.

Empirische onderbouwing

Een aantal studies betreffen samenwerking tussen reclassering, politie, zorginstellingen en gemeentelijke instellingen in toezichttrajecten. In een systematisch literatuuronderzoek van Hadfield et al. (2020) wordt de effectiviteit van toezichtprogramma 'Integrated Offender Management' uit het Verenigd Koninkrijk onderzocht. Samenwerken en daarmee de effectiviteit van toezicht versterken is een belangrijk doel van deze aanpak. Uit de 15 geïncludeerde studies bleek dat er enige aanwijzingen zijn dat de samenwerking inderdaad resulteert in minder recidive (Sleath & Brown, 2019), maar het bewijs daarvoor is nog beperkt. Als ondersteunend voor de samenwerking wordt genoemd: het werken in een gedeelde locatie, uitwisseling van personeel waardoor beter gebruik wordt gemaakt van elkaars expertise (rond cliënten met psychiatrische problematiek) en goede informatie-uitwisseling (Hadfield et al., 2020; Sleath & Brown, 2019). Goede informatie-uitwisseling resulteert in betere communicatie met de cliënt omdat de professionals beter op de hoogte zijn van wat er speelt. Hierdoor is de cliënt minder goed in staat om te manipuleren in het contact. Belemmerende factoren die naar voren komen zijn een gebrek aan gedeeld begrip of een gedeelde visie, het coördineren van informatie en conflicterende belangen (Hadfield et al., 2020). Sleath en Brown (2019) beschrijven een verschil in focus tussen de reclassering en de politie: de reclassering zet de cliënt centraal, terwijl de politie zich meer richt op de samenleving en (potentiële) slachtoffers.

Dominey (2019) concludeert op grond van dossierstudie, interviews met 38 cliënten en 19 reclasseringswerkers en observaties bij de reclassering in het Verenigd Koninkrijk dat de kwaliteit van de samenwerking tussen de reclassering en instanties afhankelijk is van een combinatie van administratieve processen, adequate informatievoorziening, technologie, het faciliteren van organisatieculturen en ontvankelijke professionals. Doordat deze aspecten op één locatie beter georganiseerd kunnen worden, zou de samenwerking verbeteren als de professionals in hetzelfde gebouw gevestigd zijn. Naast het belang voor de professionals, blijkt uit de studie van Dominey dat ook cliënten gebaat zijn bij een goede informatie-uitwisseling. Cliënten die in dit onderzoek gevraagd werden naar hun mening over de samenwerking van de reclassering met andere instanties, benadrukten dat ze niet steeds opnieuw hun verhaal wilden vertellen aan professionals. Zij zijn het meest positief als de reclasseringswerker goed op de hoogte is van het verloop van het traject bij andere instanties (Dominey, 2019). Vergelijkbare aspecten worden genoemd in studies van Bond en Gittell (2010) die onderzoek deden naar samenwerking rond nazorg in de VS, en van Wood, Kade en Sidhu (2009) die een samenwerkingsverband voor reclasseringstoezicht in Zuid-Oost Engeland onderzochten. Wederzijds respect, kennis delen, en werken vanuit een gezamenlijke locatie ondersteunt samenwerken.

In studies over toezicht na detentie blijkt goede samenwerking tussen de PI, reclassering en gemeentelijke instellingen van belang door ruim voor het einde van detentie een gezamenlijk plan te maken en de uitvoering daarvan in gang te zetten. Continuïteit in de aanpak tijdens en na detentie, zowel in activiteiten als in contact is daarbij een belangrijke component (zie verder 4.4. over nazorg).

Instabiele huisvesting is een belangrijke barrière voor re-integratie. Lutze et al. (2013) onderzochten een toezichtprogramma voor gedetineerden met een hoog risico in de VS die bij terugkeer in de samenleving geen stabiele huisvesting hadden. 208 cliënten kregen na detentie 12 maanden huisvestingsondersteuning, mits zij mee wilden werken aan interventies en het toewerken naar zelfstandigheid. In het programma werkte de reclassering samen met verschillende organisaties, zoals de sociale dienst en de GGZ. In vergelijking met de controlegroep ($n = 208$) was de tijd tot en het aantal nieuwe detenties en veroordelingen significant lager voor de experimentele groep. Op grond van de studie wordt echter niet duidelijk in hoeverre dit is toe te schrijven aan de extra steun voor huisvesting. In het Verenigd Koninkrijk (regio Manchester) werd een samenwerkingsverband tussen reclassering en tussenpersonen voor huurwoningen opgezet om huisvestingsproblematiek van ex-gedetineerden aan te pakken. Aanleiding daarvoor was dat reclasseringswerkers te weinig kennis hadden van de woningmarkt, waardoor ze cliënten met woonproblemen onvoldoende konden helpen, met als gevolg dat deze minder ontvankelijk werden voor het toezicht. Door het inschakelen van een tussenpersoon, en daarmee specifieke kennis, blijkt dat cliënten beter kans maken op de woningmarkt (Allen & Barkley, 2002).

In enkele onderzoeken wordt de samenwerking tussen reclassering en forensische psychiatrie of verslavingszorg geëvalueerd (onder andere in Nederland). De succesfactoren voor samenwerking die in deze studies worden genoemd zijn vergelijkbaar met de voorgaande studies: een gemeenschappelijke visie over de werkwijze rond een cliënt, voldoende aansluiting tussen doelen in de behandeling en in het reclasseringstraject, goede informatieoverdracht, een duidelijke taakverdeling, gelijkwaardige participatie tussen de samenwerkingspartners (Harte et al., 2010; Newstrom et al., 2019; Van Gestel et al., 2006). Uitwisseling van informatie is onder andere belangrijk om beter te kunnen inspelen op risicovolle situaties omdat er meer kennis is over het justitiële verleden, en het behandel- en begeleidingsplan kan beter op de cliënt afgestemd worden. Ook wordt aangegeven dat een snelle en abrupte overgang van intra- naar extramuraal leidt tot een grote kans op recidive. Geleidelijke, gefaseerde en langdurige overgang van intramuraal naar vrijheid leidt tot resocialisatie, wat leidt tot minder recidive (Van Gestel et al., 2006).

In twee studies wordt verslag gedaan van samenwerkingsverbanden waarin men nog een stap verder gaat, en geïntegreerde teams van behandelaars en reclasseringswerkers samenstelt. In Londen (Verenigd Koninkrijk) zijn er gespecialiseerde reclasseringscentra ontworpen om vaardigheden van de reclassering te combineren met die van de lokale forensische geestelijke gezondheidszorg. In deze specifieke hostels bestaat het team naast de reclasseringswerker uit een psycholoog, een arbeidstherapeut, een forensisch psychiatrisch verpleegkundige en een forensisch psychiater. Zij

bieden advies, ondersteuning of coördinatie aan elkaar. Blumenthal (2009) concludeerde dat een vijfde van de 94 cliënten die in het onderzoek waren betrokken tijdens hun verblijf werden gearresteerd, volgens de auteur een lager percentage dan het gemiddelde voor een dergelijke groep cliënten.

Friedmann et al. (2012) onderzochten een samenwerkingsverband tussen de reclasseringswerker en behandelaar in de verslavingszorg. Tijdens het trajecten werkten zij actief samen aan de begeleiding en behandeling van de cliënt door bijvoorbeeld gezamenlijke afspraken te plannen, expliciet elkaars rol en verwachtingen uit te spreken met de cliënt, overeenstemming te bereiken over afspraken met de cliënt over al dan niet gewenst en bevorderend gedrag en dit gezamenlijk na te leven, te registreren en eventueel te sanctioneren. Uit dit onderzoek onder 476 cliënten komt naar voren dat de betreffende cliënten wel minder drugs gebruikten, maar er was geen sprake van significant minder recidive of overtredingen van bijzondere voorwaarden.

5.5 Overig

In enkele artikelen vonden we aanwijzingen voor werkwijzen die mogelijk relevant zijn, maar waarvoor de empirische onderbouwing op dit moment onvoldoende is gezien het aantal gevonden artikelen en de omvang van de betreffende studies. Deze beschrijven we hieronder kort. Onderstaande onderwerpen vragen eerst nader onderzoek voor conclusies getrokken kunnen worden over de werkzaamheid ervan.

Mindfulness

In een kleine studie onderzocht Barret (2017) de meerwaarde van mindfulness sessies als onderdeel van reclasseringstoezicht voor jongvolwassen mannen in de VS. Zij woonden 10 mindfulness sessies van een uur bij waarin de nadruk lag op yoga en meditatieoefeningen. Deze sessies waren een aanvulling op de cognitief gedragsmatige interventies die zij volgden. Deelnemers gaven aan dat de sessies een positieve uitwerking hadden op angst en stress. Het hielp hen om emoties als woede en frustratie beter te reguleren. Deelnemers waren unaniem positief over de meerwaarde van de sessies, maar suggereerden wel een andere naam die minder 'soft' overkomt: 'flexing'.

Huisbezoek

Patten et al. (2018) onderzochten aan de hand van interviews met 30 cliënten uit een staat in de VS de meerwaarde van het afleggen van huisbezoeken. Daarbij stelden ze specifiek de vraag of huisbezoeken kunnen bijdragen aan het beïnvloeden van de sociale omgeving en het versterken van sociale steun. De cliënten in het onderzoek waren ex-gedetineerden die de fase na detentie met elektronische monitoring thuis doorbrachten. In de eerste fase werden zij meerdere keren per week thuis bezocht, in de loop van het toezicht werd de frequentie minder. Naast de huisbezoeken door reclasseringswerkers volgden zij gedragsmatige interventies. De huisbezoeken bleken bij te dragen aan een goede relatie met de toezichthouder. Ze versterkten het gevoel bij cliënten dat reclasseringswerkers niet enkel controleurs zijn maar ook ondersteuning bieden. Enkele cliënten beschrijven dat de huisbezoeken ook resulteerden in een betere relatie met hun omgeving door de ondersteuning van de reclasseringswerkers bij het gebruik maken van voorzieningen in de eigen omgeving.

Geautomatiseerde telefonisch berichten

In een Deense RCT studie is het effect onderzocht van geautomatiseerde telefonie. Een groep van 108 gedetineerden die uitstroomden naar reclasseringstoezicht werden willekeurig verdeeld in een experimentele groep ($n = 52$) en een controlegroep ($n = 56$). Deelname was vrijwillig. Beide groepen werden dagelijks gebeld waarbij automatisch een vragenlijst werd afgenomen over stress, symptomen van angst en depressie, en verlangen naar gebruik van middelen. De experimentele groep kreeg op grond van de antwoorden automatische feedback dat samengevat ook naar hun reclasseringswerker werd gestuurd. De feedback bestond uit een vergelijking van het resultaat op

de vragen met de vorige meting (gaat het beter, gelijk, of slechter op de betreffende onderdelen), en als het slechter gaat een advies om daarover met iemand te gaan praten (bijvoorbeeld hun reclasseringswerker). In beide groepen werden de meeste telefoonoproepen beantwoord (71%). Scores op de vragen verschilden niet significant per groep. Na 30 dagen vonden de onderzoekers significante verbeteringen in de experimentele groep ten aanzien van angst, depressie en gebruik van alcohol en drugs. Er werden geen verschillen gevonden ten aanzien van de mate stress en verlangen naar alcohol en drugs (Andersson et al., 2014).

Alcoholmeter

In 2017 is in Nederland het gebruik van de alcoholmeter geëvalueerd. Deze wordt gebruikt ter controle van het verbod op gebruik van alcohol als bijzondere voorwaarde. Cliënten dragen 24 uur per dag een enkelband die via transpiratie meet of zij alcohol hebben gedronken. Door de lage instroom in de pilot en het ontbreken van een controlegroep werden alleen indicaties gegeven over de meerwaarde van de alcoholmeter op grond van interviews met 18 deelnemende cliënten. Zij geven aan dat de alcoholmeter ondersteunend was aan het niet meer drinken: 12 van hen heeft tijdens de pilot niet gedronken, 9 van hen heeft ook in de eerste maanden na afloop van de pilot niet gedronken. Cliënten ervaren de alcoholmeter als een stok achter de deur om niet te drinken. Ook prefereren ze deze wijze van monitoring boven urinecontroles. Kritiek is er op het draagcomfort (Kruize & De Muijnck, 2018).

6. Aanvullende bevindingen voor specifieke cliënten

In dit hoofdstuk beschrijven we studies over reclasseringstoezicht voor specifieke cliënten. In de voorgaande hoofdstukken zijn een groot aantal werkwijzen voor reclasseringstoezicht beschreven. Bij de empirische onderbouwing van deze werkwijzen zijn deels studies verwerkt die betrekking hebben op specifieke cliënten. Deze worden hier kort herhaald met een verwijzing naar de betreffende paragraaf waar ze staan uitgewerkt.

Niet alle werkwijzen uit hoofdstukken 4 en 5 komen hier aan de orde. Voor veel werkwijzen geldt dat daar in algemene zin onderzoek naar is gedaan en dat de werkzaamheid is aangetoond voor de brede cliëntenpopulatie van de reclassering, waarbij niet is gekeken naar de werkzaamheid voor specifieke cliënten. Dat betekent echter niet dat ze niet werkzaam zijn voor de specifieke cliënten die hier worden beschreven. Als bepaalde werkwijzen hier niet aan de orde komen, kan dus niet geconcludeerd worden dat ze voor specifieke cliënten niet relevant zijn, het is simpelweg niet onderzocht.

In dit hoofdstuk beschrijven we bevindingen over effectieve werkwijzen in reclasseringstoezicht voor achtereenvolgens vrouwelijke cliënten, jongvolwassenen, cliënten met een laag en hoog recidiverisico, zedendelinquenten, geweldsdelinquenten, cliënten met verslavingsproblematiek en cliënten met psychiatrische problematiek. Sommige studies komen bij meerdere specifieke cliënten terug omdat ze betrekking hebben op cliënten die voldoen aan meerdere van de specifieke kenmerken zoals in dit hoofdstuk beschreven (bijvoorbeeld vrouwelijke delinquenten met verslavingsproblematiek).

6.1 Vrouwelijke cliënten

Voor vrouwelijke cliënten zijn de algemene werkwijzen uit hoofdstukken 4 en 5 relevant.

Werkwijzen specifiek benoemd als werkzaam voor vrouwen:

- **Het risicobeginsel is ook werkzaam voor vrouwen. Dit betekent dat de intensiviteit van de aanpak aan moet sluiten bij het recidiverisico.**
- **Het is belangrijk dat praktische hulp zich richt op de verschillende behoeften van vrouwen, zoals verslavingszorg, praktische hulp voor werk, huisvesting, opbouwen van prosociale netwerken en zorg voor de kinderen. Daarnaast moet hier flexibel mee worden omgegaan met het oog op behoeften die de meeste prioriteit hebben.**
- **Organisaties moeten samen optrekken en het plan moet in samen spraak met de vrouwelijke cliënt worden opgesteld.**
- **Vrouwen waarderen een ondersteunende relatiestijl meer en lijken hier ook meer baat bij te hebben. Dit geldt ook voor vrouwen met een hoog risico op recidive. Het is belangrijk dat de steun aansluit bij de specifieke behoeften van de vrouw.**
- **De reclasseringswerker kan een belangrijke rol spelen bij het bevestigen van de prosociale identiteit van vrouwen. Dit zorgt voor een verhoogd zelfvertrouwen bij de vrouwen en motiveert ze om het goede te blijven doen.**

In 2019 was 19% van de cliënten van Reclassering Nederland en 7,5% van de cliënten van de SVG vrouw.²⁹ Specifieke aandacht voor vrouwelijke cliënten is vaak nog onderbelicht. Toch zijn er wel degelijk verschillen tussen mannen en vrouwen die van belang kunnen zijn bij het

²⁹ www.reclassering.nl/over-de-reclassering/cijfers-en-feiten; www.svg.nl/over-de-svg/clienten

reclasseringstoezicht. Zo komen psychische problemen, zoals angst, depressie en posttraumatische stress-stoornis vaker voor onder vrouwelijke cliënten. Daarnaast zijn zij vaker slachtoffer van seksueel of fysiek (partner)geweld (geweest) (Henderson, Schaeffer, & Brown, 1998, in Chan et al., 2005). Ook ligt het gebruik van drugs onder vrouwelijke cliënten hoger dan bij mannen, en is dit vaak de voornaamste drijfveer voor delictgedrag (Light et al., 2013 in Grace, 2017). De reden voor het gebruik ligt vaak ook complexer dan bij mannen. Zo is het voor vrouwen vaak een manier om met de fysieke en emotionele pijn van het eerder benoemde geweld of een ander trauma om te kunnen gaan (Barlett, 2007 in Grace, 2017). De geweldssituatie waar vrouwen zich soms in bevinden of bevonden maakt het vinden van geschikte huisvesting voor deze vrouwen van extra belang (Wilkinson, 2004, in McIvor et al., 2009).

Tevens speelt de zorg voor de kinderen of het terugkrijgen van de voogdij een belangrijke rol (Snel, 1992, in Guydish et al., 2011). Met het moederschap spelen ook specifieke criminogene behoeften op het gebied van werk en opleiding. Door de rol van primaire verzorger is er vaker sprake van voortijdig schoolverlaten of onderbrekingen in de werkgeschiedenis (Durrance & Ablitt, 2001). Dit maakt het voor deze vrouwen moeilijker om een passende baan te vinden. Aan de andere kant heeft het vinden van werk niet altijd de eerste prioriteit voor deze vrouwen, omdat andere zaken zoals het middelenmisbruik, huisvesting en de zorg voor de kinderen eerst opgepakt moeten worden (Gelsthorpe & Sharpe, 2007, in McIvor et al., 2009). Tot slot ontbreekt het bij vrouwelijke cliënten vaker aan sociale steun (Chen, 2009, in Holmstrom et al., 2017). Dit is met name het geval als er sprake is van drugs- en alcoholmisbruik (Mallik-Kane & Visher, 2008, in Holmstrom et al., 2017).

In het kader van dit systematische literatuuronderzoek zijn 9 studies gevonden die zich specifiek (ook) richten op vrouwelijke cliënten, waarvan 1 meta-analyse. Daarnaast komen 4 studies uit hetzelfde longitudinale onderzoek. De methodologische kwaliteit van de onderzoeken is wisselend. Verder zijn de conclusies over de werkzaamheid van werkwijzen in de meeste gevallen slechts gebaseerd op een enkel onderzoek voor deze specifieke cliënten. De beschreven bevindingen moeten dus met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. In de verschillende studies worden de volgende werkwijzen behandeld: risicobeginsel, planvorming en continuïteit in de begeleiding, samenwerking tussen instellingen, praktische hulp, werkalliantie en prosociaal modelleren.

Werkwijzen in het reclasseringstoezicht (zoals besproken in hoofdstuk 4 en 5)

Risicobeginsel

In een meta-analyse van 374 studies, voornamelijk uitgevoerd in de VS en Canada, concluderen Andrews & Dowden (2006) dat het risicoprincipe met name voor vrouwelijke daders en voor jeugdige delinquenten sterk blijkt, en wat minder voor volwassen, mannelijke daders. Dit blijkt tevens uit een onderzoek van Brusman Lovins et al. (2007) waarin zij laten zien dat het risicobeginsel ook werkzaam is bij vrouwelijke delinquenten (zie ook 4.2.1).

Planvorming en continuïteit in de begeleiding

Uit een meta-analyse van 89 studies naar de effectiviteit van interventies voor vrouwelijke cliënten met verslavingsproblematiek op herstel en voorkomen van recidive komt het belang van langdurige nazorg naar voren. Hier moet tijdens detentie al een plan voor gemaakt worden, zodat de overgang naar de maatschappij goed geregeld is. Dit plan moet in samenspraak met de cliënt worden opgesteld, om zo een compleet beeld te krijgen van de behoeften bij vrijlating. Het is hierbij wenselijk dat de reclasseringswerker al gedurende detentie betrokken is en bijdraagt aan het plan van aanpak. Dit zorgt er ook voor dat er al een relatie opgebouwd kan worden (Grace, 2017).

Samenwerking tussen instellingen

Uit dezelfde meta-analyse komt ook het belang van goede coördinatie en gegevensdeling tussen de PI en gemeente naar voren. Dit zodat er een re-integratieplan ligt en er snel toegang is tot behandeling. Daarnaast is een betere integratie nodig van medische-, psychiatrische- en verslavingszorg. Als interventies zich maar richten op één of twee behoeften en andere behoeften negeren zijn ze waarschijnlijk niet succesvol (Grace, 2017).

Praktische hulp

Studies gericht op het bieden van praktische hulp baseren zich voornamelijk op de eigen ervaringen van respondenten. Uit twee verschillende studies onder vrouwelijke cliënten met verslavingsproblematiek in de VS blijkt dat reclasseringswerkers een belangrijke bron kunnen zijn voor emotionele steun en het bieden van praktische hulp door hen te informeren over en verwijzen naar noodzakelijke hulp (Holmstrom et al., 2017). In een Australisch onderzoek onder vrouwelijke ex-gedetineerden werd aangegeven dat de cliënten ontevreden waren over de ondersteuning die zij kregen van reclasseringswerkers bij het weer op orde krijgen van hun leven. De reclasseringswerkers die wel praktische hulp boden werden als positief ervaren (McIvor et al., 2009). Vrouwelijke cliënten geven daarbij aan dat het belangrijk is dat de geboden hulp aansluit bij de specifieke behoeften van de cliënt (Roddy et al., 2019) (zie ook 5.3.4).

Uit een onderzoek naar de effectiviteit van het 'Women's probation centre' waarin praktische hulp wordt geboden bij het vinden van werk en opleiding en het omgaan met (destructieve) relaties van vrouwen komt een significant verschil in recidive naar voren tussen vrouwen die het programma voltooiden en vrouwen die een andere straf kregen of het programma niet voltooiden. Het recidivecijfer van vrouwen die het programma voltooiden was 3% lager dan voorspelt op basis van OGRS2 (risicotaxatie instrument), terwijl het recidivecijfer voor vrouwen die wel zijn doorverwezen, maar nooit zijn gestart, 21 procent hoger was. Een belangrijke kanttekening bij dit onderzoek is dat er een vergelijkbare controlegroep ontbrak, en het niet duidelijk is welke werkwijze van het programma hieraan bijdraagt (Durrance & Ablitt, 2001).

Werkalliantie

Vrouwelijke cliënten zijn, in vergelijking met mannen, vaker open over hun behoeften, hechten meer waarde aan een relatie met de reclasseringswerker en ontwikkelen vaker een vertrouwensband (Bloom, Owen, Covington & Raeder, 2003, in Holmstrom et al., 2017). Voor vrouwelijke cliënten met verslavingsproblematiek geldt dat een ondersteunende relatiestijl het meest effectief lijkt. Reclasseringswerkers die gebruik maken van deze relatiestijl wekken lagere angstgevoelens en *reactance* op en zorgen voor een hogere delictvermindering. Het omgekeerde effect is zichtbaar bij een relatiestijl waarin monitoring meer centraal staat. Een monitorende relatiestijl heeft de meest negatieve uitwerking op de meest gezagsgetrouwe cliënten (Morash et al., 2015). Verder blijkt het dat de relatiestijl van de reclasseringswerker geen direct effect heeft op de recidive van vrouwen. Er is wel een indirect effect op recidive, doordat werkers met een punitieve relatiestijl meer te maken krijgen met weerstand. Deze cliënten hebben meer kans op recidive dan bij werkers die ondersteunende relatiestijl hanteren (Morash et al., 2016) (zie ook 5.1.3).

Onderzoek uit Australië onder 139 ex-gedetineerde vrouwen laat zien dat zij met name positief zijn over hun reclasseringswerker als ze zich gewaardeerd en gesteund voelden doordat werkers oprechte bezorgdheid tonen. Het is belangrijk om deze relatie al op te bouwen terwijl de vrouwen nog in detentie zitten (McIvor et al., 2009). Het belang van steun van reclasseringswerkers blijkt ook uit een onderzoek naar het 'Women's probation centre' in Engeland en Wales. Vrouwen die aan dit programma hebben deelgenomen geven aan dat zij de open, niet-veroordelende en steunende omgeving als positief ervaren. Deze omgeving biedt kansen voor leren en mogelijkheden om te veranderen (Durrance & Ablitt, 2001).

Prosociaal modelleren

Reclasseringswerkers kunnen een belangrijke rol hebben in het bevorderen van de prosociale identiteit. Dit blijkt uit een onderzoek uit de VS onder 93 vrouwelijke cliënten met verslavingsproblematiek. Het bevestigen van de prosociale identiteit leidt tot verhoogd zelfvertrouwen en helpt bij andere belangrijke werkwijzen die gerelateerd zijn aan het succes van toezicht, zoals huisvesting, werk en opleiding. Het toegenomen zelfvertrouwen hielp vrouwen ook om beter om te gaan met negatieve emoties zoals schaamte en vernedering. Dit zorgt ervoor dat de 'agency' of handelingsruimte van vrouwen toe kan nemen en zij een positief toekomstbeeld voor zich kunnen zien. Dit motiveerde de vrouwen om het goede te blijven doen. Aan de andere kant hadden vrouwelijke cliënten die moeite ervoeren om bevestiging te krijgen van hun nieuwe identiteit meer

frustraties en een gevoel van hopeloosheid, met als gevolg dat ze teruggingen naar oude sociale netwerken en weer recidiveerden (Stone et al., 2018).

Overige bevindingen

Aandacht voor structurele ongelijkheid

Uit een meta-analyse van 89 studies naar de effectiviteit van interventies voor vrouwelijke cliënten met verslavingsproblematiek op herstel en voorkomen van recidive komt naar voren dat begeleiding voldoende intensief moet zijn, lang genoeg moet duren en flexibel moet zijn met het oog op de druk die op deze vrouwen ligt bij terugkeer in de maatschappij. Praktische ondersteuning is daarbij noodzakelijk, gericht op opleiding, werk en huisvesting, opvoedondersteuning en opbouwen van prosociale netwerken. Hierbij moet er volgens de onderzoekers meer oog komen voor de bredere maatschappelijke en structurele problemen waar vrouwen mee te maken krijgen. Sommige programma's leggen volgens hen te veel nadruk op de individuele verantwoordelijkheid van vrouwen om gedrag te veranderen en controle over hun leven te nemen, en hebben daarin geen aandacht voor structurele ongelijkheden en andere nadelige omstandigheden (Grace, 2017).

6.2 Jongvolwassenen

Voor jongvolwassen cliënten zijn de algemene werkwijzen uit hoofdstukken 4 en 5 relevant.

Werkwijzen specifiek benoemd als werkzaam voor jong volwassenen:

- **Jongvolwassenen waarderen een reclasseringswerker positiever als hij of zij een luisterend oor biedt, begripvol is en de jongvolwassene op een eerlijke, open en respectvolle manier bejegt.**
- **Jongvolwassenen geven zelf aan dat ze het belangrijk vinden dat praktische hulp zich richt op sociale problemen die op dat moment urgent zijn (zeer kleine studies).**
- **Er is enig bewijs voor het belang van samenwerking tussen verschillende organisaties en de jongvolwassene in het voorkomen van recidive.**
- **Jongvolwassenen geven zelf aan het belangrijk te vinden dat hun netwerk wordt betrokken bij het toezicht (zeer kleine studies).**
- **Direct reageren op overtredingen lijkt een klein positief effect te hebben op het aantal overtredingen en arrestaties tijdens het toezicht. Onduidelijk is wat het effect hiervan is op de langere termijn.**
- **Elektronische monitoring lijkt een positief effect te hebben op het verkrijgen van werk en het afronden van school voor jongvolwassenen.**
- **Nazorgprogramma's zijn het meest effectief als ze goed geïmplementeerd zijn, bestaan uit individuele behandeling gericht op oudere jeugd met een hoog risico op recidive en de indexdelicten geweldsgerelateerd zijn.**
- **Programma's enkel gericht op scholing en werk lijken minder effectief voor jongvolwassenen.**
- **Uit een nazorgprogramma die meerdere werkwijzen bevat, zoals werkalliantie, motiverende gespreksvoering, praktische hulp, cognitief gedragsmatige technieken en sociale bindingen komt geen effect naar voren op verbetering van agressief gedrag, cognitieve vertekeningen, procriminele attitude, prosociale vaardigheden en coping.**

De cognitieve ontwikkeling en vaardigheden van jongvolwassenen verschillen van die van volwassenen. De hersenen zijn tot het 25e levensjaar nog volop in ontwikkeling. Dit heeft invloed op de identiteits-, morele- en sociale ontwikkeling. De transitie van adolescentie naar volwassenheid gaat gepaard met verschillende uitdagingen en onzekerheden (Zimmerman, 2005, in James et al.,

2013). Het is wel belangrijk om hierbij te benoemen dat de vergelijking zich richt op volwassenen in algemene zin. Het is de vraag in hoeverre deze vergelijking opgaat in de context van de populatie van de reclassering. Voor zover bekend is hier nog geen gedegen onderzoek naar gedaan. Ook onderzoek specifiek gericht op jongvolwassenen in de context van reclasseringstoezicht is schaars. De grote meerderheid van de onderzoeken richt zich op minderjarigen en bij onderzoek gericht op meerderjarigen wordt er vaak geen specifiek onderscheid gemaakt op basis van leeftijd.

In het kader van dit systematische literatuuronderzoek zijn 10 studies gevonden die zich specifiek (ook) richten op jongvolwassenen. 2 van deze studies zijn een meta-analyse en 1 is een RCT. Bij de meta-analyses dient vermeld te worden dat ze zich op een bredere doelgroep richten, maar daarin ook bevindingen benoemen die specifiek voor jongvolwassenen gelden. Daarnaast hebben een aantal studies een zeer kleine steekproef. De methodologische kwaliteit van de onderzoeken is wisselend. Verder is de empirische onderbouwing voor de verschillende werkwijzen in de meeste gevallen slechts gebaseerd op een enkel onderzoek voor deze specifieke cliënten. De beschreven bevindingen moeten dus met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. In de verschillende studies worden de volgende werkwijzen behandeld: relatie, motiverende gespreksvoering, praktische hulp, samenwerking tussen instellingen, cognitief gedragsmatige technieken, sociale bindingen, direct sanctioneren van overtredingen en elektronische monitoring. Aanvullend wordt er daarna in gegaan op de gecombineerde aanpak van verschillende van deze werkwijzen en individuele behandeling.

Werkwijzen in het reclasseringstoezicht (zoals besproken in hoofdstuk 4 en 5)

Werkalliantie

Uit onderzoek naar ervaringen van 60 jongvolwassen cliënten met de ondersteuning vanuit de reclassering in Hong Kong komt naar voren dat cliënten die de reclasseringswerker zagen als een begripvol iemand minder vaak recidiveerden. Een eerlijke, open en respectvolle houding ten opzichte van cliënten is van belang (Chui, 2003) (zie ook 5.1.3).

Motiverende gespreksvoering

Uit onderzoek naar de interventie 'Nieuwe Perspectieven bij Terugkeer' (NPT) waarin motiverende gespreksvoering een onderdeel is blijkt geen significante vooruitgang en verschil op agressief gedrag, cognitieve vertekeningen, procriminele attitude, prosociale vaardigheden en coping tussen de NPT-groep en de controlegroep met reguliere nazorg (James et al., 2016).

Praktische hulp / Behoeftepincipe

Uit een meta-analyse van 12 studies naar de uitkomsten van 7 programma's voor ex-gedetineerden gericht op scholing en werk komt naar voren dat deze programma's met name effect hebben voor volwassenen (ouder dan 27 jaar). Daarbij hebben ze vooral effect als ze gecombineerd worden met ondersteuning op andere gebieden. Voor jongvolwassenen zijn deze programma's minder effectief. Er is echter onvoldoende empirische onderbouwing om stevige conclusies te kunnen trekken. Daarnaast zijn de studies uitgevoerd tussen 1970 en 2009, en sommige zijn dus gedateerd (Newton et al., 2018) (zie ook 4.2.2).

In een onderzoek naar de ervaringen van 8 jonge veelplegers met een programma waarin de nadruk ligt op het verlenen van praktische hulp voor individuele en sociale problemen geven deze jongeren aan dat directe problemen zoals drugsmisbruik of de motivatie om te veranderen eerst aangepakt dienen te worden, zodat andere problemen zoals het gebrek aan opleiding of werk zonder afleiding kunnen worden aangepakt (Chui et al., 2003). Ook 6 reclasseringswerkers en 6 cliënten uit Schotland gaven aan dat het belangrijk is om aandacht te hebben voor de sociale problemen (McCulloch, 2005). Dit zijn echter zeer kleine studies en enkel gebaseerd op ervaringen.

Samenwerking tussen instellingen

Onderzoek naar het Boston Reentry Initiative (BRI) voor jongvolwassen cliënten tussen de 18 en 32 jaar met geweldsdelicten laat zien dat het voor nazorg belangrijk is dat instanties hierin samen optrekken. Tijdens BRI werken verschillende organisaties samen om te helpen bij de transitie van

detentie naar de maatschappij. Deelnemers aan BRI werden significant minder vaak gearresteerd voor nieuwe delicten of geweldsdelicten dan een vergelijkbare groep zonder BRI (Braga et al., 2009) (zie ook 4.4).

Cognitief gedragsmatige technieken

De eerder benoemde interventie NPT richt zich naast MI ook op het voorkomen van recidive door verandering van cognitieve vertekeningen en gedrag en het verbeteren van sociale vaardigheden. Ook hierbij geldt dat er geen significante vooruitgang en verschil is op agressief gedrag, cognitieve vertekeningen, procriminele attitude, prosociale vaardigheden en coping tussen de NPT-groep en de controlegroep met reguliere nazorg (James et al., 2016).

Sociale bindingen

NPT richt zich verder ook op combinatie van re-integratie in de buurt, werk of school en focust daarbij op het netwerk van de jongere of jongvolwassene. Reclasseringswerkers proberen een prosociaal netwerk op te bouwen waar de jongeren of jongvolwassenen op terug kunnen vallen na de interventieperiode. Het blijkt dat er voor deze interventie geen significante vooruitgang en verschil is op agressief gedrag, cognitieve vertekeningen, procriminele attitude, prosociale vaardigheden en coping tussen de NPT-groep en de controlegroep met reguliere nazorg (James et al., 2016).

Jongvolwassenen benoemen zelf echter wel het belang van het betrekken van het sociale netwerk bij het toezicht. Zo geven 8 jongvolwassenen veelplegers aan dat de rol van familie en steun die vanuit familie en partner wordt ontvangen als een belangrijke motivator kan dienen om te veranderen (Chui et al., 2003). Ook de 6 cliënten uit Schotland geven aan dat zij de samenwerking met familieleden en het 'gehoord worden' de meest zinvolle methode vinden om sociale problemen aan te pakken (McCulloch, 2005).

Direct sanctioneren van overtredingen

In een onderzoek in de VS onder 232 gemiddeld en hoog risico cliënten waarvan er 108 lid zijn van een criminele bende werd gekeken naar het snel anticiperen op overtredingen van bijzondere voorwaarden of nieuwe strafbare feiten. Deze studie laat zien dat deelnemers aan dit programma in totaal minder overtredingen begaan en minder lage en zware overtredingen in vergelijking met bendeleden die niet deelnamen aan het programma. Daarentegen begaan ze wel een hoger percentage middelzware, druggerelateerde en bende-gerelateerde overtredingen. Er zijn geen significante verschillen op het aantal overtredingen tussen bendeleden met het programma en niet-bendeleden zonder het programma. Deelnemers aan het programma werden daarnaast minder vaak gearresteerd voor nieuwe delicten tijdens het toezicht. Dit bewijs is echter zwak en er is geen onderzoek gedaan naar recidive na einde van het toezicht (Paquete Boots et al., 2018).

Elektronische monitoring

Er zijn twee onderzoeken uitgevoerd naar elektronische monitoring voor jongvolwassenen in Denemarken. Hieruit blijkt dat elektronische monitoring voor jongvolwassenen een positief effect heeft op de afhankelijkheid van een uitkering. Deze groep is minder vaak en minder lang afhankelijk van een uitkering dan jongvolwassenen met een gevangenisstraf (Andersen & Andersen, 2014). Het tweede onderzoek laat zien dat elektronische monitoring als alternatief voor detentie bij jongvolwassenen ondersteunend werkt voor het afronden van de bovenbouw van het voortgezet onderwijs in vergelijking tot jongvolwassenen die een periode gedetineerd zijn. Het is echter niet duidelijk wat hierin precies het verschil heeft gemaakt. Uit eerder onderzoek komt naar voren dat de structuur en de verplichting om naar school te gaan, in combinatie met het niet mogen gebruiken van middelen, werkzaam kan zijn (Østergaard Larsen, 2017) (zie ook 5.3.2).

Overige bevindingen

Gecombineerde aanpak

Veel programma's bestaan uit een combinatie van verschillende werkwijzen. Een voorbeeld hiervan is NPT. Het doel van het programma is het voorkomen van recidive door verandering van cognitieve vertekeningen en gedrag en het verbeteren van sociale vaardigheden. De interventie biedt intensieve

individuele begeleiding, met een combinatie van re-integratie in de buurt, werk of school en focust op het netwerk van de jongere of jongvolwassene. De interventie bestaat uit gecoördineerd casemanagement, motiverende gespreksvoering en cognitieve gedragsinterventies (gericht op impulscontrole, probleemoplossend vermogen en criminogene denkpatronen). Reclasseringswerkers hebben een lage caseload van maximaal 6 tot 7 cliënten en zijn 24 uur per dag beschikbaar. Ze gaan outreachend te werk en investeren in een goede behandelrelatie. Daarnaast proberen ze een prosociaal netwerk op te bouwen waar de jongeren of jongvolwassenen op terug kunnen vallen na de interventieperiode. Dit programma bevat op het oog verschillende werkwijzen die in het algemeen gezien worden als effectief in het bewerkstelligen van positieve gedragsverandering en het verminderen van recidive. Het is daarom opvallend te noemen dat uit een RCT-onderzoek geen significante vooruitgang en verschil op agressief gedrag, cognitieve vertekeningen, procriminele attitude, prosociale vaardigheden en coping tussen de NPT-groep en de controlegroep met reguliere nazorg blijkt. De uitkomsten van dit onderzoek hoeven niet meteen te betekenen dat NPT niet werkzaam is. Er kunnen ook andere belangrijke uitkomsten zijn die in dit onderzoek niet zijn meegenomen, zoals of het nazorgprogramma heeft geholpen bij het vinden van een baan, onderwijs, huisvesting en het aangaan van een betekenisvolle relatie. Voor delinquenten zijn dit vaak de meest belangrijke uitkomstmaten, die kunnen helpen om het leven weer op orde te krijgen (James et al., 2016).

Individuele behandeling

Een meta-analyse naar de effectiviteit van nazorgprojecten onder jeugdigen en jongvolwassenen laat zien dat nazorg een klein en positief effect op recidive heeft. Het is het meest effectief als het goed geïmplementeerd is, bestaat uit individuele behandeling gericht op oudere jeugd met een hoog risico op recidive en de indexdelicten geweldsgerelateerd zijn. Nazorg had daarentegen een kleiner effect als er sprake was van drugsmisbruik. Het zou kunnen dat deze groep specifieke problemen heeft, zoals slechte behandeltrouw en motivatieproblemen, die eerst aangepakt moeten worden (James et al., 2013).

6.3 Laag en hoog risico

Voor cliënten met een hoog recidiverisico zijn de algemene werkwijzen uit hoofdstukken 4 en 5 relevant. Werkwijzen specifiek benoemd als werkzaam voor cliënten met een hoog recidiverisico:

- **Hybride werken: een combinatie van monitoren en begeleiden.**
- **Risicobeginsel: een intensieve aanpak.**
- **Behoeftenbeginsel, en specifiek ook begeleiding op het gebied van scholing en werk.**
- **Praktische hulp bieden.**
- **Effectief gebruik maken van autoriteit**

Voor cliënten met een laag recidiverisico is het risicobeginsel relevant, en kan volstaan worden met een lage contactfrequentie. Daarbij is het met name van belang om cliënten met een laag recidiverisico niet in contact te laten komen met cliënten met een hoog recidiverisico.

Veel beschreven studies in hoofdstukken 4 en 5 hebben betrekking op de totale cliëntenpopulatie, dus inclusief cliënten met een hoog en laag recidiverisico. Veel van de conclusies uit die hoofdstukken zijn algemeen geldig, ook voor cliënten met een laag of hoog risico. In enkele studies wordt een onderscheid gemaakt tussen cliënten met een laag en hoog risico. Veelal wordt daarmee recidiverisico bedoeld, dus de kans op een nieuw delict. Soms wordt hoog risico gedefinieerd als plegers van ernstige delicten zoals gewelds en zedendelinquenten. Omdat we daarover aparte paragrafen hebben opgenomen, beperken we ons hier tot studies die betrekking hebben op cliënten met een laag of hoog recidiverisico.

Zoals aangegeven in hoofdstuk 3 is in de studies niet altijd duidelijk hoe het recidiverisico is vastgesteld. Voor de studies waarin dit wel staat beschreven geldt dat een grote diversiteit aan werkwijzen en instrumenten wordt gehanteerd. Dat beperkt de vergelijkbaarheid van de studies en zorgt ervoor dat we slechts enkele algemene conclusies kunnen trekken over werkwijzen die specifiek werkzaam zijn voor cliënten met een laag of hoog recidiverisico. Specifiek voor cliënten met een laag of hoog recidiverisico zijn we geen aanvullende bevindingen tegengekomen. Alle hieronder beschreven punten komen in voorgaande hoofdstukken al aan de orde. We beperken ons daarom tot een korte toelichting.

Werkwijzen in het reclasseringstoezicht (zoals besproken in hoofdstuk 4 en 5)

Hybride werken

Voor hoog risico cliënten zijn intensieve vormen van reclasseringstoezicht ontwikkeld. Met name in de VS wordt daarin de nadruk gelegd op monitoring en direct optreden bij overtreding van voorwaarden. Deze werkwijze blijkt niet werkzaam (Hyatt & Barnes, 2017; Weinrath et al 2015). Intensieve vormen van toezicht waarin naast monitoring voldoende aandacht is voor begeleiding en interventies gericht op het versterken van het functioneren van cliënten zijn wel effectief (zie ook 4.1)

Risicobeginsel

Een werkwijze in het reclasseringstoezicht waarin het recidiverisico expliciet een rol speelt is het risicobeginsel: de intensiviteit van de aanpak moet worden afgestemd op de hoogte van het risico, waarbij cliënten met een hoog recidiverisico de meest intensieve aanpak aangeboden moeten krijgen. Tevens blijkt uit onderzoek van Barnes et al. (2012) dat bij cliënten met een laag risico kan worden volstaan met zeer lage contactfrequentie. In deze RCT studie bleek verlaging van de contactfrequentie naar 2 *face to face* en 2 telefonische contacten per jaar geen invloed te hebben op recidive (zie ook 4.2.1).

Behoefteprincipe

Ook voor cliënten met een hoog recidiverisico blijkt het van belang de aanpak te richten op de combinatie van aanwezige criminogene factoren. Dit bleek bijvoorbeeld uit een studie gericht op het verbeteren van de situatie van hoog risico cliënten met woonproblematiek. De combinatie van interventies gericht op stabiele huisvesting en op overige problematiek waarbij een plan op maat werd gemaakt en uitgevoerd bleek effectief (Lutze et al., 2013). Specifiek voor cliënten met een hoog recidiverisico blijken interventies gericht op scholing en werk effectief, terwijl voor de brede populatie reclasseringscliënten geen effecten worden gevonden (Bouffard et al., 2000; Newton et al., 2018) (zie ook 4.2.2).

Effectief gebruik van autoriteit

Op grond van interviews met hoog risico cliënten in een nazorgprogramma concluderen Bender et al. (2016) dat goede en juiste informatie over de voorwaarden die men moest naleven, en over de condities en mogelijkheden voor hulp die geboden kan worden in een toezichtprogramma belangrijk is (zie ook 5.1.5).

Praktische hulp

In hetzelfde onderzoek van Bender et al. (2016) komt het belang van praktische hulp aan de orde. Dat betrof hulp bij het vinden van werk, maar ook bij het versterken van vaardigheden die men nodig heeft om adequaat te kunnen functioneren op de arbeidsmarkt en in de samenleving. Ervaren dat men daadwerkelijk geholpen wordt en verder komt bleek belangrijk voor de cliënten. Men had bijvoorbeeld kritiek op de kwaliteit van aangeboden trainingen die men kwalitatief onder de maat vond.

Direct sanctioneren van overtredingen

Met name in de VS zijn toezichtprogramma's ontwikkeld waarin het direct sanctioneren van overtredingen in de vorm van een zitting en korte detentie centraal staat. Deze werkwijze is onder

andere onderzocht bij cliënten met een hoog recidiverisico, en is niet effectief gebleken (O’Connell et al., 2016) (zie ook 5.3.1).

6.4 Zedendelinquenten

Voor zedendelinquenten zijn de algemene werkwijzen uit hoofdstukken 4 en 5 relevant. Werkwijzen specifiek benoemd als werkzaam voor zedendelinquenten:

- **Toezicht bestaande uit een combinatie van monitoring en begeleiding;**
- **Motivational interviewing voor het volgen van een behandeling;**
- **Praktische hulp;**
- **Relatie tussen reclasseringswerker en cliënt, al is meer onderzoek nodig over wat een effectieve relatie / werkalliantie bij zedendelinquenten kenmerkt;**
- **Samenwerking tussen reclasseringswerker en andere professionals;**
- **Gebruik van de sociale omgeving door de reclasseringswerker: wisselende resultaten;**
- **Monitoren van gedrag en bewegingen, door middel van elektronische monitoring;**
- **De meerwaarde van het gebruik van de poligraaf is nog niet overtuigend aangetoond.**

Het percentage zedendelinquenten bij de reclassering is relatief laag. Van de cliënten die in 2019 instroomden voor een toezicht of werkstraf bij de Reclassering Nederland was 2% veroordeeld voor een seksueel delict. Dat betreft zowel de *hands-off* (bijvoorbeeld schennisplegers of verspreiders van kinderporno) als *hands-on delicten* (bijvoorbeeld aanranding of verkrachting). Bij toezicht voor zedendelinquenten wordt veelvuldig gebruik gemaakt van behandelaanbod van de forensische psychiatrie (Hendriks, 2016). Daarnaast voert de reclassering sinds enkele jaren de COSA-aanpak uit.³⁰ COSA staat voor Cirkels voor Ondersteuning, Samenwerking en Aanspreekbaarheid. Een groep van vrijwilligers ondersteunt onder regie van een reclasseringswerker zedendelinquenten om zo sociaal isolement te voorkomen. Voor ernstige zedendelinquenten met een hoge recidivekans en weinig perspectief op verandering bestaat sinds 2018 de Wet langdurig toezicht, gedragsbeïnvloeding en vrijheidsbeperking. Deze wet maakt het mogelijk om het toezicht zo nodig levenslang te laten duren ter bescherming van potentiële slachtoffers.

Er zijn in totaal 10 studies gevonden die specifiek gericht zijn op toezicht voor zedendelinquenten. Hiervan zijn 2 studies systematische literatuuronderzoeken van Nederlandse onderzoekers waarin verschillende werkwijzen worden beschreven. De overige studies zijn gericht op een specifiek onderdeel van toezicht, waaronder 4 studies over monitoring. In geen enkele studie wordt onderscheid gemaakt naar typen zedendaders. Hoewel de uitvoering van de studies doorgaans als kwalitatief goed beoordeeld kan worden, wordt niet altijd duidelijk welk effect monitoring of begeleiding op de cliënt of zijn traject heeft. De meeste werkwijzen die werkzaam blijken voor toezicht van zedendelinquenten zijn in voorgaande hoofdstukken beschreven, en worden in deze paragraaf enkel kort genoemd. Dat betreft hybride werken, de relatie / werkalliantie, praktische hulp, sociale bindingen, samenwerking en elektronische monitoring. De poligraaf als hulpmiddel tijdens het toezicht is in dit rapport nog niet beschreven en zal meer gedetailleerd worden uitgewerkt.

³⁰ www.reclassering.nl/over-de-reclassering/wat-wij-doen/cosa

Werkwijzen in het reclasseringstoezicht (zoals beschreven in hoofdstuk 4 en 5)

Hybride werken

Op grond van twee systematische literatuuronderzoeken over toezicht op (onder andere) zedendelinquenten wordt geconcludeerd dat toezichtprogramma's voor zedendelinquenten het meest effectief zijn als zij zich zowel richten op monitoring als op begeleiding en behandeling (De Kogel & Nagtegaal, 2008; Van der Horst, Schönberger, & De Kogel, 2012). Van der Horst et al. (2012) beschrijven in hun systematisch literatuuronderzoek dat een psychologische behandeling naast het toezicht van belang is, waarbij het motiveren van de zedencliënt om te participeren in de behandeling een belangrijk onderdeel zou moeten zijn van toezicht. Butters et al. (2016) daarentegen vinden op grond van een vergelijking van drie typen interventies geen significante verschillen voor recidive. Zij vergeleken intensief toezicht ($n = 472$), regulier toezicht ($n = 11$) en residentiele behandeling ($n = 302$). In alle drie de interventietypen bleek echter zowel monitoring als behandeling onderdeel uit te maken van aanpak, al verschilde de mate waarin dit gebeurde enigszins. Dat zou een verklaring kunnen zijn waarom men geen significante verschillen vond.

Relatie

Een goede werkrelatie tussen de reclasseringswerkers en de cliënt is een belangrijk onderdeel van toezicht, onder andere om de doelstellingen van het toezicht te realiseren (Van der Horst et al., 2012). Volgens Bailey en Sample (2017) is het bij zedendelinquenten van belang om ook oog te hebben voor de verschillende oorzaken van mogelijke sociale afstand tussen de reclasseringswerker en de cliënt. 8 cliënten en 12 toezichthouders werden geïnterviewd over hun ervaringen met toezicht en hun perceptie over de relatie. Zo spelen hechtingproblematiek, culturele achtergrond en groepsidentiteit van zedencliënten hierbij een rol. Tevens zijn de frequentie, looptijd en intensiviteit van het toezicht vaak hoger bij een toezicht op zedencliënten, waardoor het van belang is te werken aan een sterke werkrelatie tussen de toezichthouder en cliënt, met weinig sociale afstand. Op die manier zal er transparantie over intieme details, zoals fantasieën en seksualiteit, bevorderd worden. Als die openheid er is, kunnen de reclasseringswerkers beter risico's taxeren. Het daadwerkelijke effect op de risicotaxatie en recidivevermindering is niet meegenomen in onderhavige studie. Kras (2019) daarentegen concludeert dat een goede relatie ook tot gevolg kan hebben dat cliënten informatie achterhouden en zich te comfortabel gaan voelen (deze studie wordt hieronder bij 'sociale bindingen' nader toegelicht). Over de specifieke kenmerken van een goede werkalliantie tussen reclasseringswerkers en zedencliënten lijkt nader onderzoek gewenst.

Praktische hulp

Op grond van hun systematische literatuurstudie beschrijven Van der Horst et al. (2012) het bieden van praktische hulp als een belangrijk onderdeel van reclasseringstoezicht voor zedendelinquenten. Daarbij gaat het om hulp op het gebied van huisvesting, werk en sociale inbedding. Sociale isolatie en instabiele levensomstandigheden zijn bij zedencliënten een risicofactor voor delictgedrag. Praktische hulp op deze gebieden verkleint de kans dat een zedendelinquent geïsoleerd raakt (Van der Horst et al., 2012).

Sociale bindingen

Sociale steun kan een positieve invloed hebben op bekende criminogene factoren voor zedencliënten zoals eenzaamheid, negatieve sociale invloeden en een instabiele levensstijl, zo blijkt uit de studie van Van der Horst et al. (2012) en De Kogel en Nagtegaal (2008). Naast sociale steun uit het eigen netwerk van cliënten, kan dit ook gerealiseerd worden door contacten via werk of vrijetijdsbesteding. Een aandachtspunt daarbij is negatieve sociale beïnvloeding, welke voorkomen moet worden.

Kras (2019) onderzocht de invloed van sociale steun van familie en vrienden maar ook van reclasseringswerkers op de recidive van zedendelinquenten in de VS. Op grond van gestructureerde interviews met 72 zedendelinquenten en aanvullende dossierdata blijkt dat sociale steun van familie niet significant samenhangt met recidive. De sociale steun bleek over het algemeen niet voldoende om sociale stigmatisering te voorkomen. Voor deze cliënten bleef het moeilijk om volwaardig te participeren in de samenleving. Cliënten die positieve steun ervaren van hun reclasseringswerker bleken vaker te recidiveren dan de cliënten die aangaven die steun minder te ervaren. Als verklaring daarvoor beschrijft de onderzoeker dat de reclasseringswerkers met wie de cliënten een goede relatie hadden toleranter waren ten aanzien van overtredingen waardoor cliënten zich te comfortabel gingen

voelen. Ook bleek dat cliënten ondanks de goede relatie relevante informatie (bijvoorbeeld over alcoholgebruik) achterhielden voor hun reclasseringswerker.

Samenwerking

Goede samenwerking tussen professionals en instellingen die bij een zedendelinquent zijn betrokken is belangrijk. Daarbij gaat het om het inzetten van verschillende disciplines vanwege meervoudige problematiek, goede informatie-uitwisseling en toewerken naar een gezamenlijk doel (Van der Horst et al., 2012; De Kogel & Nagtegaal, 2008). Newstrom et al. (2019) interviewden reclasseringswerkers en behandelaars die samenwerken in toezicht op zedendelinquenten in de VS. Belangrijke aandachtspunten voor een goede samenwerking bleken: frequent contact, voldoende informatie delen, gedeelde doelen nastreven, en voldoende deskundigheid over specifieke problematiek van zedendelinquenten. Te hard of confronterend optreden door reclasseringswerkers bleek belemmerend voor de samenwerking (zie ook 5.4).

Elektronische monitoring

Het monitoren van gedrag en bewegingen, in de vorm van elektronische monitoring of met gebruik van de poligraaf, draagt bij aan de effectiviteit van toezicht. De Kogel en Nagtegaal (2008) concluderen in een systematisch literatuuronderzoek dat het gebruik van EM als onderdeel van toezicht op zedendelinquenten niet resulteert in meer of minder recidive. Van der Horst et al. (2012) concluderen dat EM wel kan bijdragen aan structureren van dagbesteding. Turner et al. (2015) vergeleken een groep zedendelinquenten waarbij GPS werd ingezet in het toezicht ($n = 94$) met een controlegroep waarin dit niet werd gedaan ($n = 91$). Er bleken geen significante verschillen in recidive tussen beide groepen. De cliënten in de controlegroep werden vaker veroordeeld voor een nieuw delict (bijna nooit een zedendelict), maar dit bleek samen te hangen met een verschil in contactfrequentie, en niet met het al dan niet inzetten van GPS (zie ook 5.3.2).

Overige bevindingen

Poligraaf

Een poligraaf is een instrument waarmee fysiologische reacties, zoals huidweerstand, worden geregistreerd in reactie op vragen die voor een (zedendelinquent wel, of juist geen spanning op (zouden moeten) leveren (Van der Horst et al., 2012). In de volksmond wordt het ook wel 'de leugendetector' genoemd. Er liggen een drietal veronderstellingen aan het gebruik van de poligraaf ten grondslag. Ten eerste wordt ervan uit gegaan dat op basis van de geregistreeerde fysiologische reacties kan worden bepaald of de zedendelinquent al dan niet de waarheid spreekt. Daarnaast wordt verondersteld dat de poligraaf meer inzicht kan geven in de seksuele interesses van een zedendelinquent en zijn delictgeschiedenis. Immers, als de zedendelinquent in de werking van de poligraaf gelooft, zal hem dit aanzetten tot het verstrekken van volledige informatie over seksueel gedrag, eerdere delicten en dreigende terugval (Van der Horst et al., 2012). Dit kan bruikbare informatie opleveren voor het inschatten van risico's, de terugvalpreventie, de invulling van het toezicht en het opstellen van het behandelplan (Spruin, Wood, Gannon, & Tyler, 2018). Tot slot wordt verondersteld dat het geloof van de zedendelinquent in de werking van de poligraaf ook leidt tot recidivevermindering, omdat hij vreest dat het eventuele nieuwe delict aan het licht zal komen tijdens een ondervraging met de poligraaf (Van der Horst et al., 2012).

Over de betrouwbaarheid van de poligraaf is discussie. Hoewel behandelaars die in de praktijk werken met het instrument en een aantal onderzoekers rapporteren dat er sprake is van een hoge mate van nauwkeurigheid, stellen andere onderzoekers dat de werking van de poligraaf niet gevalideerd is. Volgens hen ontbreekt dan ook een wetenschappelijke basis voor het gebruik van het instrument (Van der Horst et al., 2012).

In de Verenigde Staten, waar de poligraaf bij de ambulante begeleiding van zedendelinquenten veelvuldig wordt ingezet, blijkt uit onderzoek dat de poligraaf niet zo zeer meer zedendelicten aan het licht brengt, maar wel zicht geeft op meer risicovolle gedragingen (Gannon et al., 2014). In het Verenigd Koninkrijk wordt de poligraaf steeds vaker geïmplementeerd en uit de eerste studies aldaar blijkt ook dat het gebruik van de poligraaf meer relevante informatie oplevert voor de reclasseringswerkers (Grubin, 2010). Of dit ook daadwerkelijk bijdraagt aan minder recidive werd in deze studies echter niet onderzocht.

In een studie van Spruin et al. (2018) zijn in het Verenigd Koninkrijk 12 reclasseringswerkers en 15 zedendelinquenten gevraagd naar hun ervaringen met de poligraaf. Ongeveer de helft van de cliënten zegt eerlijker te zijn en meer openheid van zaken te geven over risicovolle situaties, en zou dit niet gedaan hebben zonder het gebruik van de poligraaf. De meesten geven aan zich meer bewust te zijn van de bijzondere voorwaarden. Toch reageert de meerderheid van de cliënten negatief over het gebruik van de poligraaf, omdat ze het onnodig vinden en sceptisch staan tegenover de betrouwbaarheid ervan. In dezelfde studie zijn ook 10 reclasseringswerkers en 10 zedendelinquenten die geen ervaring hadden met de poligraaf bevroegd. De cliënten zeggen voornamelijk te spreken met hun toezichthouder over zaken die niet over risicovol gedrag of delicten gaan. De toezichthouders onderschrijven dit en zeggen er met het gebruik van een poligraaf meer aandacht zal zijn voor risico's voor terugval en delictgedrag. Hoewel zedendelinquenten uit beide groepen menen altijd eerlijk te zijn tegen hun reclasseringswerkers, denken de reclasseringswerkers dat het gebruik van de poligraaf tot meer openheid en eerlijkheid zal leiden. De cliënten daarentegen denken dat het gebruik juist ten koste zal gaan van het vertrouwen tussen hen en de reclasseringswerker en dat het de werkrelatie in de weg zal zitten.

6.5 Gewelddelinquenten

Voor gewelddelinquenten zijn de algemene werkwijzen uit hoofdstukken 4 en 5 relevant.

Werkwijzen specifiek benoemd als (niet-)werkzaam voor gewelddelinquenten:

- **Hybride werken**
- **Een ondersteunende relatiestijl en meer contact met de cliënt kunnen bijdragen aan het verminderen van recidive. De aard van het contact heeft geen invloed.**
- **Cliënten ervaren goed geïnformeerd worden en nakomen van beloftes als belangrijk.**
- **Belonen in termen van complementeren kan leiden tot minder drugsgebruik en minder recidive. Geen effect voor belonen door middel van verlagen van contact- en controlemomenten, maar als dit wordt geïntensiveerd als straf is er juist een tegenovergesteld effect, namelijk meer drugsgebruik en recidive.**
- **Intensieve samenwerking en coördinatie tussen instellingen kunnen mogelijk bijdragen aan het verminderen van recidive.**

In de studies zijn geen aanwijzingen gevonden voor de werkzaamheid van motivational interviewing en elektronische monitoring voor daders van geweldsdelicten. Gezien het beperkte aantal studies kunnen we niet concluderen dat deze werkwijzen niet werkzaam zijn voor deze cliënten. In hoofdstuk 5 wordt geconcludeerd dat zowel voor MI als voor EM geldt dat deze werkzaam kunnen zijn voor intermediaire doelen zoals het voorkomen van voortijdige uitval en behouden van sociale bindingen.

Zo'n 30% van de reclasseringscliënten die toezicht of een werkstraf opgelegd kregen is veroordeeld voor een geweldsdelict.³¹ Dit varieert van lichte mishandeling tot een gewapende overval of moord. Ook daders van huiselijk geweld vallen onder deze doelgroep. Met de Wet langdurig toezicht, gedragsbeïnvloeding en vrijheidsbeperking (WLT) die op 1 januari 2018 in werking is getreden is het mogelijk om tbs-gestelden, zeden- en zware gewelddelinquenten zo lang als nodig onder toezicht

³¹ Zie bijvoorbeeld <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/cijfers-en-feiten>

te houden en onder persoonsgerichte voorwaarden te laten terugkeren in de maatschappij. Op deze manier is het mogelijk om, indien nodig, deze groep levenslang te kunnen monitoren.

In het kader van dit systematische literatuuronderzoek zijn 8 studies gevonden die zich specifiek (ook) richten op geweldsdelinquenten. 3 van deze studies richten zich daarbij enkel op huiselijk geweld. De studies komen allemaal uit de VS. Slechts 1 van deze studies is een meta-analyse. Deze meta-analyse richt zich echter op een bredere doelgroep, maar behandelt daarbij ook specifiek geweldsdelinquenten. De methodologische kwaliteit van de onderzoeken is wisselend en het aantal studies is beperkt. Verder zijn de verschillende werkwijzen in de meeste gevallen slechts gebaseerd op een enkel onderzoek voor deze specifieke cliënten. De beschreven bevindingen moeten dus met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. In de verschillende studies worden de volgende werkwijzen behandeld: hybride werken, relatie, motiverende gespreksvoering, effectief gebruik van autoriteit, straffen en belonen, elektronische monitoring en samenwerking tussen instellingen. In aanvulling daarop beschrijven we een studie waarin slachtoffers worden betrokken in het toezicht.

Werkwijzen in het reclasseringstoezicht (zoals besproken in hoofdstuk 4 en 5)

Hybride werken

Johnson (2001) onderzocht een speciaal programma voor daders van huiselijk geweld met een hoog recidiverisico bestaande uit een combinatie van behandeling en intensief toezicht waarin ook de behandeling wordt gemonitord. Hij vergeleek 25 deelnemers met 32 vergelijkbare daders van huiselijk geweld die onder toezicht werden gesteld drie jaar voorafgaand aan implementatie van het programma (maar zouden voldoen aan de criteria). Bij de controlegroep recidiveerde 78% binnen 2 jaar, waarvan 59,4% voor een gewelddadig delict. Voor de groep die het speciale programma volgde was dit 64%, waarvan 52% voor een geweldsdelict.

Relatie

In een steekproef van 1.697 gewelddadige ex-gedetineerden is onderzocht of een ondersteunende relatie tussen reclasseringswerker en cliënt leidde tot minder recidive. Hieruit komt naar voren dat cliënten met een ondersteunende relatie (gebaseerd op vertrouwen, ondersteuning en professionaliteit) een lagere kans op recidive hebben dan cliënten met een niet-ondersteunende relatie. Meer contact tussen reclasseringswerker en cliënt vermindert recidive. Opvallend is dat de aard van dit contact er niet toe doet (Chamberlain et al., 2018) (zie ook 4.1.1).

Motivational interviewing

Uit een meta-analyse van 19 studies blijkt dat motivational interviewing geen effect heeft op het bevorderen van de programmatrouw bij daders van huiselijk geweld (McMurran, 2009) (zie ook 5.1.2).

Effectief gebruik van autoriteit

Op grond van diepte-interviews met 25 deelnemers aan een nazorgprogramma voor hoog risico delinquenten die ernstige geweldsdelicten pleegden constateren Bender et al. (2016) onder andere dat het voor cliënten belangrijk is dat zij goed geïnformeerd worden over de condities die aan het programma verbonden zijn, en dat beloften worden nagekomen (zie ook 4.1.3).

Straffen en belonen

Uit onderzoek onder 962 daders van ernstige geweldsdelicten blijkt een significante samenhang tussen belonen in termen van complementeren en minder drugsgebruik en minder recidive. Belonen door het aantal contact- en controlemomenten te verlagen bleek geen effect te hebben. Straffen daarentegen bleek het tegenovergestelde effect te hebben. Zowel het intensiveren van contact- en controlemomenten als berispingen door de reclasseringswerker bleken samen te hangen met meer drugsgebruik en meer recidive (Mowen et al., 2018) (zie ook 4.2.5).

Elektronische monitoring

Uit onderzoek naar de meerwaarde van EM voor geweldsdelinquenten kwam geen significant effect naar voren voor recidive in termen van een nieuwe detentie (Finn & Muirhead-Steves, 2002) (zie ook 4.3.2).

Samenwerking tussen instellingen

Onderzoek naar het Boston Reentry Initiative (BRI) laat zien dat het voor nazorg belangrijk is dat instanties hierin samen optrekken. Tijdens BRI werken verschillende organisaties samen om te helpen bij de transitie van detentie naar de maatschappij. Deelnemers aan BRI werden significant minder vaak gearresteerd voor nieuwe delicten of geweldsdelicten dan een vergelijkbare groep zonder BRI (Brage et al., 2009) (zie ook 4.4).

Overige bevindingen

Slachtoffers betrekken

In een studie van Klein en Crowe (2008) wordt het effect van een speciaal toezichtprogramma voor mannelijke daders van huiselijk geweld vergeleken met regulier toezicht. In totaal ontvangen 370 cliënten het speciale programma en 182 regulier toezicht. Het primaire doel van het speciale programma is om de veiligheid van het slachtoffer te kunnen garanderen. Het bestaat daarom uit intensief toezicht met strikte handhaving van voorwaarden. Daarnaast moeten cliënten een specifiek behandelprogramma gericht op daders van huiselijk geweld volgen. De resultaten laten zien dat slachtoffers van huiselijk geweld positiever waren over de reclasseringswerker, maar ze hadden minder vertrouwen dat het toekomstige mishandeling zou voorkomen. Beide groepen slachtoffers gaven echter aan dat de voorwaardelijke straf het geweld (en emotionele mishandeling) doet afnemen. Slachtoffers waarvan de daders het speciale programma volgden rapporteerden overtredingen van contactverboden significant vaker (12,2%) dan de controlegroep (4,5%). Reclasseringswerkers gaven aan dat slachtoffers vaak overtredingen bij hen rapporteerden en zij ze motiveerden om het te rapporteren aan de politie.

6.6 Cliënten met verslavingsproblematiek

Voor cliënten met verslavingsproblematiek zijn de algemene werkwijzen uit hoofdstukken 4 en 5 relevant. De volgende werkwijzen worden specifiek benoemd als (niet-)werkzaam voor cliënten met verslavingsproblematiek. Een deel van het onderzoek is uitgevoerd bij vrouwelijke cliënten (zie ook 6.1.):

- **Toezicht bestaande uit een combinatie van monitoring en begeleiding is werkzamer dan toezicht alleen gericht op monitoring.**
- **Het risicobeginsel is ook werkzaam voor cliënten met verslavingsproblematiek.**
- **Reclasseringswerkers worden door vrouwelijke cliënten met verslavingsproblematiek gewaardeerd als een belangrijke bron voor sociale steun en het bieden van praktische hulp. Voor cliënten in het algemeen geldt dat zij het belangrijk vinden dat de hulp aansluit bij de behoeften.**
- **Het in samenspraak opstellen van een plan en continuïteit van de begeleiding tijdens en na detentie blijken belangrijk voor het herstel en voorkomen van recidive onder vrouwelijke cliënten met verslavingsproblematiek.**
- **Samenwerking tussen reclasseringswerker en behandelaar kan mogelijk bijdragen aan het verminderen van drugsmisbruik.**
- **Een betere kwaliteit van de werkalliantie draagt bij aan het verminderen van recidive door het versterken van de effectiviteit van ingezette interventies.**
- **Er zijn geen bewijzen voor een direct effect van MI op het verminderen van recidive, maar wel aanwijzingen voor programmatrouw en meer probleembesef.**
- **Voor het versterken van het probleemoplossend vermogen blijkt het belangrijk om kleine, haalbare doelen te stellen in tegenstelling tot lange termijn doelen.**
- **Prosociaal modelleren kan bijdragen aan een verhoogd zelfvertrouwen en het motiveren van vrouwelijke cliënten met verslavingsproblematiek om het 'goede' te blijven doen.**

Er bestaat een significante relatie tussen problematisch middelenmisbruik en criminaliteit. Dit geldt zowel voor mannen als voor vrouwen. Het dilemma bij studies naar de relatie tussen middelenmisbruik en criminaliteit is dat het gebruik van alcohol en drugs door verschillende demografische groepen verschilt van land tot land en er grote verschillen zijn tussen landen met betrekking tot beleid en de mate van criminalisering (Lammers et al., 2014). Zo wordt er in de VS (waar veel studies zich op richten) veel strenger opgetreden tegen het bezit van verdovende middelen. In Nederland wordt geschat dat 70% van de zeer frequente veelplegers een regelmatige harddrugsgebruiker is (Wartna et al., 2004, in De Kogel & Nagtegaal, 2008) en dat 40% van de totale populatie Nederlandse gedetineerden verslavingsproblematiek heeft (Van Laar et al., 2007, in De Kogel & Nagtegaal, 2008).

In het kader van dit systematische literatuuronderzoek zijn er 16 studies gevonden die zich specifiek (ook) richten op verslaafde cliënten, waarvan 4 meta-analyses of systematische reviews. De studies komen met name uit de VS. Daarnaast komen 4 studies uit hetzelfde longitudinale onderzoek. De methodologische kwaliteit van de onderzoeken is wisselend. Verder zijn de verschillende werkwijzen in de meeste gevallen slechts gebaseerd op een enkel onderzoek voor deze specifieke cliënten. De beschreven bevindingen moeten dus met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. In de verschillende studies worden de volgende werkwijzen behandeld: hybride werken, risicobeginsel, praktische hulp, planvorming en continuïteit in de begeleiding, samenwerking tussen instellingen, werkalliantie, motiverende gespreksvoering, prosociaal modelleren en probleemoplossend vermogen versterken.

Werkwijzen in het reclasseringstoezicht (zoals besproken in hoofdstuk 4 en 5)

Hybride werken

De combinatie van monitoring en begeleiding blijkt ook belangrijk voor cliënten met verslavingsproblematiek. Uit een systematische review naar effectieve werkwijzen in toezicht met daarin 54 studies specifiek gericht op verslaafde cliënten komt naar voren dat programma's enkel gericht op de monitoring van drugsgebruikers en handelen van de cliënt niet effectief blijken. De juridische stok achter de deur kan wel extrinsieke motivatie bieden, die zich gedurende het toezicht kan ontwikkelen richting intrinsieke motivatie. Daarnaast zorgt het juridisch kader er ook voor dat deelnemers sneller in een interventie terecht komen en er ook langer blijven. De intensieve controle versterkt de behandeltrouw (De Kogel & Nagtegaal, 2008).

Uit een andere systematische review van 24 studies naar de effectiviteit van strafrechtelijke interventies voor cliënten met verslavingsproblematiek blijkt verder dat er geen significant verschil is tussen cliënten met intensief toezicht en cliënten met regulier toezicht op recidive, aantal arrestaties, veroordelingen en detentie. Daarnaast is er ook geen significant verschil als er in het intensief toezicht extra controle wordt toegepast (Perry et al., 2009).

Risicobeginsel

Het risicobeginsel blijkt werkzaam in toezicht voor cliënten met verslavingsproblematiek. Taxman en Thanner (2006) concluderen dat cliënten met een hoog risico minder recidiveren als zij een intensievere vorm van toezicht volgden, terwijl cliënten met een laag recidiverisico juist vaker recidiveerden na het volgen van de intensieve toezichtvorm. In een studie uit de VS onder 419 (met een controlegroep van 239) verslaafde delinquenten met een langere delictgeschiedenis wordt geconcludeerd dat de frequentie van het contact en duur van de behandeling samenhangt met minder drugsgebruik en minder vermogensdelicten (Longshore et al., 2005). (zie ook 4.2.1).

Praktische hulp

Uit twee verschillende studies onder vrouwelijke cliënten met verslavingsproblematiek in de VS blijkt dat reclasseringswerkers een belangrijke bron kunnen zijn voor emotionele steun en het bieden van praktische hulp door hen te informeren over en verwijzen naar noodzakelijke hulp (Holmstrom et al., 2017; Roddy et al., 2019). Dit komt ook naar voren uit een studie onder 8 jonge veelplegers (20-26 jaar). Zij geven aan dat directe problemen zoals drugsmisbruik of de motivatie om te veranderen eerst aangepakt dienen te worden, zodat andere problemen zoals het gebrek aan opleiding of werk zonder afleiding kunnen worden aangepakt (Chui et al., 2003) (zie ook 5.2.4).

Planvorming en continuïteit in de begeleiding

Uit een meta-analyse van 89 studies naar de effectiviteit van interventies voor vrouwelijke cliënten met verslavingsproblematiek op herstel en voorkomen van recidive komt het belang van langdurige nazorg naar voren. Hier moet tijdens detentie al een plan voor gemaakt worden, zodat de overgang naar de maatschappij goed geregeld is. Dit plan moet in samenspraak met de cliënt worden opgesteld, om zo een compleet beeld te krijgen van de behoeften bij vrijlating. Het is hierbij wenselijk dat de werker al gedurende de detentie betrokken is en bijdraagt aan het plan van aanpak. Dit zorgt er ook voor dat er al een relatie opgebouwd kan worden (Grace, 2017).

Samenwerking tussen instellingen

Uit dezelfde meta-analyse die hierboven besproken is komt ook het belang van goede coördinatie en gegevensdeling tussen de PI en gemeente naar voren. Dit zodat er een re-integratieplan ligt en er snel toegang is tot behandeling. Daarnaast is een betere integratie nodig van medische-, psychiatrische- en verslavingszorg. Als interventies zich maar richten op één of twee behoeften en andere behoeften negeren zijn ze waarschijnlijk niet succesvol (Grace, 2017).

Uit een ander onderzoek in de VS naar een samenwerkingsverband tussen reclasseringswerker en behandelaar in de verslavingszorg waarin actief wordt samengewerkt aan de begeleiding en behandeling van de cliënt komt naar voren dat betreffende cliënten wel minder drugs gebruikten,

maar er geen sprake was van significant minder recidive of overtredingen van bijzondere voorwaarden. In deze studie zijn 476 cliënten meegenomen (Friedmann et al., 2012) (zie ook 3.4.2).

Werkalliantie

Uit onderzoek afkomstig uit de VS blijkt dat een betere kwaliteit van de werkalliantie gerelateerd is aan minder drugsgebruik en gewelddadig gedrag en minder nieuwe arrestaties of detentie. De werkalliantie blijkt vooral werkzaam omdat het de effectiviteit van een interventie versterkt (Blasko et al., 2015; Walters, 2016). Voor vrouwelijke cliënten met verslavingsproblematiek geldt daarnaast specifiek dat een ondersteunende relatiestijl het meest effectief lijkt. De relatiestijl van de reclasseringswerker heeft geen direct effect op de recidive van vrouwen, maar wel indirect doordat werkers met een punitieve relatiestijl meer te maken krijgen met weerstand (Morash et al., 2016) (zie ook 5.1.3).

Motivational interviewing

Uit een meta-analyse van 19 studies naar de uitkomsten van motiverende gespreksvoering blijkt dat het veelbelovend lijkt voor het bevorderen van de programmatrouw bij de verslaafdenpopulatie (McMurrin, 2009). Echter, uit een onderzoek naar de effectiviteit van het Nederlandse programma Stap voor Stap (gebaseerd op motiverende gespreksvoering) komt geen significant verschil naar voren op het aandeel van recidive en tijd tot recidive in vergelijking met standaard reclasseringstoezicht (Shaul et al., 2016). Ook het onderzoek van Harper en Hardy (2000) naar de vraag of motiverende gespreksvoering ook een effectieve methode is voor cliënten met verslavingsproblematiek levert geen 'harde' resultaten op, maar cliënten die werden toegewezen naar een reclasseringswerker getraind op motivational interviewing hadden na afronding van het onderzoek wel meer probleembesef (bewustwording) dan de controlegroep (zie ook 5.1.4).

Probleemoplossend vermogen versterken

Het blijkt voor cliënten met ernstige verslavingsproblematiek moeilijk om zelf richting te geven aan hun leven en de problemen die ze daarbij tegen komen op te lossen. Trotman en Taxman (2011) concluderen op grond van observaties dat veel cliënten het moeilijk vinden om (haalbare) doelen te stellen en daarbij geholpen moeten worden door reclasseringswerkers, wat ten koste gaat van het eigenaarschap voor deze doelen. Reclasseringswerkers zijn veelal gericht op langere termijn doelen, terwijl het voor deze cliëntgroep belangrijk is om kleine stappen te zetten. Voor een aantal van de cliënten bleek deelnemen aan de bijeenkomsten soms al een te hoog gegrepen doel (zie ook 4.2.2).

Prosociaal modelleren

Uit een onderzoek afkomstig uit de VS onder 93 vrouwelijke cliënten met verslavingsproblematiek blijkt dat reclasseringswerkers een belangrijke rol kunnen hebben in het bevorderen van de prosociale identiteit. Het bevestigen hiervan door reclasseringswerkers leidt tot verhoogd zelfvertrouwen en helpt bij andere belangrijke werkwijzen die gerelateerd zijn aan het succes van toezicht, zoals hulp op het gebied van huisvesting, werk en opleiding. Het toegenomen zelfvertrouwen hielp vrouwen ook om beter om te gaan met negatieve emoties zoals schaamte en vernedering. Dit zorgt ervoor dat de 'agency' of handelingsruimte van vrouwen toe kan nemen en zij een positief toekomstbeeld voor zich kunnen zien. Dit motiveerde de vrouwen om het goede te blijven doen. Aan de andere kant hadden vrouwelijke cliënten die moeite ervoeren om bevestiging te krijgen van hun nieuwe identiteit meer frustraties en een gevoel van hopeloosheid, met als gevolg dat ze teruggingen naar oude sociale netwerken en weer recidiveerden (Stone et al., 2018).

6.7 Cliënten met psychiatrische problematiek

Voor cliënten met psychiatrische problematiek zijn de algemene werkwijzen uit hoofdstukken 4 en 5 relevant. Werkwijzen specifiek benoemd als werkzaam voor cliënten met psychiatrische problematiek:

- **Werkrelatie: respectvolle, individuele benadering.**
- **Samenwerking tussen instanties.**
- **Day Reporting Center.**
- **Voor het inrichten van speciale units in de vorm van gespecialiseerde reclasseringswerkers of units waarin wordt samengewerkt met de zorg, zijn wisselend resultaten gevonden.**

Naast de studies over toezicht van cliënten met verslavingsproblematiek, zijn er ook 8 onderzoeken gevonden die specifiek gericht zijn op cliënten die kampen met psychiatrische problematiek. Deze cliënten hebben vaak al een hulpverleningsgeschiedenis en staan naast de reclassering meestal onder begeleiding van andere instanties. Er zijn dan ook 3 studies gericht op de samenwerking met andere professionals. Verder gaat er één studie in op de relatie tussen de reclasseringswerker en de cliënt en de andere helft van de studies gaan over specifieke vormen van toezicht. De kwaliteit van de studies is over het algemeen redelijk goed te noemen, maar niet altijd wordt duidelijk wat interventies concreet inhouden en welke onderdelen daarvan daadwerkelijk leiden tot effectiviteit. Daarnaast zijn de interventies niet altijd een op een te vertalen naar de Nederlandse situatie, gezien de verschillen in reclasseringscontext (zie 3.4).

Aangezien de bevindingen van de relatie tussen de reclasseringswerker en cliënt en de samenwerking tussen de reclassering en andere instanties eerder aan bod zijn gekomen, worden deze slechts kort benoemd en wordt er verder ingegaan op DRC en specifieke units voor cliënten met psychiatrische problematiek.

Werkwijzen in het reclasseringstoezicht zoals gevonden in hoofdstuk 4 en 5

Werkalliantie / relatie

In de studie van Skeem et al. (2003) geven cliënten met psychiatrische problematiek aan dat zij een individuele benadering, gericht op hun behoeften en capaciteiten, belangrijk vinden. Als de relatie met hun reclasseringswerker gekenmerkt wordt door respect is deze meer effectief, ten opzichte van eenduidige en autoritaire kenmerkende relaties. Ook uit de studie van Epperson et al. (2017) blijkt dat kenmerken als 'vriendelijk, respectvol en menselijk zijn' een belangrijke rol spelen, bij zowel het ontwikkelen en onderhouden van een werkrelatie als bij de uitkomsten van toezicht (zie ook 5.1.3).

Samenwerking

Zoals eerder besproken zijn wat betreft de samenwerking met andere instanties een aantal aspecten van belang, waaronder: een gemeenschappelijke visie over de werkwijze rond een cliënt, voldoende aansluiting tussen doelen in de behandeling en in het reclasseringstraject, goede informatieoverdracht, een duidelijke taakverdeling en gelijkwaardige participatie tussen de samenwerkingspartners. Uit onderzoeken van Harte et al. (2010) en Van Gestel et al. (2006) blijken deze factoren ook voor de samenwerking van reclasseringswerkers van cliënten met psychiatrische problematiek met andere instanties belangrijk te zijn. Daarnaast zijn er specifieke reclasseringscentra ontworpen en onderzocht, waar de samenwerking tussen instanties betrokken bij cliënten met psychiatrische problematiek, nog directer en sneller kan plaatsvinden (zie ook 5.4).

Day Reporting Center

Waar ook wordt samengewerkt tussen de reclassering en de geestelijke gezondheidszorg zijn Day Reporting Centers (DRC). Cliënten krijgen een weekschema, afgestemd op klinische en criminogene behoeften, waarbij zij dagelijks werken aan bijvoorbeeld crisisinterventie, educatie op het gebied van middelengebruik en de overgang van detentie naar samenleving (zie ook 4.5). Hoewel voor de

algemene populatie geen verschillen worden gevonden in de effectiviteit van een DRC in vergelijking met regulier toezicht, worden voor cliënten met psychiatrische problematiek positieve resultaten gevonden. In de VS is onderzoek gedaan naar het effect voor cliënten met psychiatrische problematiek. Hieruit blijkt dat deelnemers van een DRC significant (40% minder dan de controlegroep, in regulier toezicht) minder recidiveren (Carr et al. 2016). Onduidelijk blijft echter hoe het reguliere toezicht ingevuld wordt.

Aanvullende bevindingen

Speciale unit

In verschillende studies wordt duidelijk dat er voor cliënten met psychiatrische problematiek een specifieke benadering gezocht wordt. De studie van Wolff et al. (2014) pleit voor specifieke caseloads van cliënten met psychiatrische problematiek. In een staat in de VS blijkt een kleine caseload (van 30 cliënten, in plaats van 130) en specifiek getrainde reclasseringswerkers effect te hebben op de vermindering van arrestaties en verbeteren van de mentale gesteldheid van cliënten. Naast de grootte van de caseload en opgeleide reclasseringswerkers, waren de uitgangspunten: gezamenlijk (behandel)plan met cliënt, familie, instanties en behandelaars; re-integratiegericht; samenwerking met andere organisaties; 'firm but fair' in relatie met cliënt.

Ook Skeem et al. (2003) onderzochten aan de hand van focusgroepen met cliënten en reclasseringswerkers het verschil tussen een reguliere en speciale unit voor cliënten met psychiatrische problematiek en richtte zich op de omgang met de verplichte behandeling naast het toezicht. Hieruit kwam naar voren dat de speciale unit zich meer focust op re-integratie, in plaats van op monitoren. Deze focus op zorg en casuïstiek maakt dat de reclasseringswerkers een meer passende invulling geven aan het toezicht. Zo geeft 80% van de cliënten van de speciale unit aan dat zij de 'gecoördineerde zorg' fijn vinden omdat reclasseringswerkers nauw met hun behandelaars samenwerken. De reclasseringswerkers van de speciale unit monitoren de behandeling vaker en zijn bijvoorbeeld beter dan de reclasseringswerker van de reguliere unit geïnformeerd over de deelname aan de behandeling en medicatie-inname. Ze zijn daarnaast, door hun kennisachtergrond en ervaringen, beter toegerust in probleemoplossende handelingswijzen, bijvoorbeeld op het gebied van het nakomen van afspraken en eventueel het sanctioneren door positief en negatief druk te zetten op de cliënt.

7. Conclusie

In dit systematische literatuuronderzoek is in kaart gebracht wat er bekend is over de werkzaamheid van werkwijzen en methoden die worden ingezet in reclasseringstoezicht. Op grond van een analyse van (inter)nationale literatuur is een groot aantal studies over verschillende projecten en werkwijzen voor reclasseringstoezicht geanalyseerd. Gevonden werkwijzen zijn vervolgens geordend in algemene benaderingen en werkwijzen voor reclasseringstoezicht die in hoofdstuk 4 staan beschreven, en specifieke activiteiten en werkwijzen die in hoofdstuk 5 staan beschreven. Vervolgens is gekeken naar conclusies over werkzaamheid van werkwijzen voor specifieke cliënten (hoofdstuk 6).

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van de werkwijzen en methoden die we hebben gevonden, en de werkzaamheid daarvan (zie figuur 2). In paragraaf 7.1 beschrijven we de werkwijzen en methoden voor reclasseringstoezicht die in de literatuur zijn gevonden en die algemeen geldend zijn voor reclasseringscliënten. Daarbij maken we een onderscheid in;

- Werkwijzen en methoden waarvan de werkzaamheid goed is onderbouwd;
- Werkwijzen en methoden die mogelijk werkzaam zijn, maar waarvoor nog beperkt onderbouwing is gevonden omdat er weinig onderzoek naar is gedaan of omdat het onderzoek van matige kwaliteit is;
- Werkwijzen en methoden waarvan is aangetoond dat deze niet werkzaam zijn.

Daarmee beantwoorden we deelvragen 1 en 2.

In paragraaf 7.2 gaan we in op conclusies over specifieke cliënten (deelvraag 3). Op grond van de bevindingen komt het belang van een goede implementatie van evidence based werkwijzen naar voren. In paragraaf 7.3 werken we dit uit en benoemen we een aantal aandachtspunten daarover. Vervolgens geven we in paragraaf 7.4 een aantal aanbevelingen voor de reclasseringspraktijk en in paragraaf 7.5 voor vervolgonderzoek.

Figuur 2: overzicht werkzaamheid werkwijzen in reclasseringstoezicht

Werkzaamheid van werkwijzen in reclasseringstoezicht	
GOED ONDERBOUWD • Hybride werken: een combinatie van monitoren en begeleiden • Combineren van inzet van risico-, behoefte- en responsiviteitsprincipe • Continuïteit in contact • Investeren in relatie / werkalliantie • Prosociaal modelleren • Versterken probleemoplossend vermogen van cliënten • Inzetten van cognitief-gedragsmatige technieken • Bieden van ondersteuning bij aangaan en onderhouden prosociale bindingen	MINDER GOED ONDERBOUWD • Planmatig werken • Motivational interviewing • Bieden van praktische hulp • Effectief gebruik van autoriteit • Combineren van belonen gewenst gedrag en bestraffen ongewenst gedrag • Nazorg na detentie die al start in laatste fase detentie • Effectieve samenwerking met andere instellingen • Electronische monitoring (EM)
NIET WERKZAAM • Reclasseringstoezicht dat enkel bestaat uit monitoren • Intensieve controle in combinatie met direct sanctioneren bij overtredingen • Day Reporting Center	

7.1 Werkzaamheid van werkwijzen in het reclasseringstoezicht

7.1.1 Werkwijzen in reclasseringstoezicht waarvan de werkzaamheid goed is onderbouwd

Op grond van het beschikbare onderzoek kunnen we concluderen dat reclasseringstoezicht een combinatie moet zijn van monitoren van risicosignalen en overtreding van de bijzondere voorwaarden, en begeleiden en helpen van cliënten bij het opbouwen van een delictvrij bestaan, ook wel samengevat als hybride werken. Aanwijzingen over hoe deze twee componenten ingevuld kunnen worden, vinden we in de overige bevindingen van dit onderzoek, waarbij we met name veel aanknopingspunten hebben gevonden over werkwijzen om begeleiding vorm te geven.

De zogenaamde RNR-principes blijken voor reclasseringstoezicht een belangrijke basis. In de gevonden onderzoeken die betrekking hebben op het inzetten van RNR-principes in reclasseringstoezicht gaat het veelal om een combinatie van het risicoprincipe, behoefteprincipe en responsiviteitsprincipe:

- Risicoprincipe: de intensiviteit van de aanpak moet aansluiten op de hoogte van het recidiverisico. Toepassing van het risicoprincipe in toezicht blijkt een klein effect te hebben. Het risicoprincipe blijkt vooral werkzaam in combinatie met andere RNR-principes.
- Behoefteprincipe: reclasseringstoezicht waarin de aandacht is gericht op dynamische criminogene factoren is effectiever, dan reclasseringstoezicht waarin er geen aandacht is voor dynamisch criminogene factoren of waarin niet-criminogene factoren meer centraal staan in de begeleiding. Voor cliënten waarbij sprake is van meerdere dynamische criminogene factoren is het van belang om de aanpak op een combinatie van de aanwezige criminogene factoren te richten.
- Het responsiviteitsprincipe wordt onderscheiden in:
 - Algemene responsiviteit: een cognitief-gedragmatige aanpak hanteren blijkt bij te dragen aan de effectiviteit van reclasseringstoezicht.
 - Specifieke responsiviteit: de aanpak moet afgestemd zijn op de mogelijkheden, beperkingen, veranderbereidheid en leefsituatie van de cliënt.

Continuïteit in het contact tussen reclasseringswerker en cliënt blijkt bij te dragen aan de effectiviteit van het toezicht. Veel wisseling van reclasseringswerker blijkt een negatief effect te hebben op de kwaliteit van de werkalliantie.

In aanvulling op de RNR-principes zijn zogenaamde Core Correctional Practices (CCP) beschreven: werkwijzen die effectief blijken in het een-op-een contact tussen cliënten en reclasseringswerkers. In de onderzoeken daarover worden min of meer dezelfde werkwijzen beschreven, al worden deze niet altijd hetzelfde gedefinieerd, wat de vergelijkbaarheid van deze onderzoeken lastig maakt. Veelal gaat het om een combinatie van effectief gebruiken van autoriteit, prosociaal modelleren, versterken van probleemoplossend vermogen, gebruik van bronnen in de samenleving, kwaliteit van de relatie tussen cliënt en professional, structureren van het gesprek, motivational interviewing en inzetten van cognitieve technieken. De specifieke CCP zijn in dit onderzoek apart beschreven en komen hieronder aan de orde. In algemene zin blijkt dat reclasseringswerkers die de verschillende CCP in combinatie met elkaar en met de RNR principes toepassen effectiever zijn dan reclasseringswerkers die dat niet of maar beperkt doen.

Wat betreft de specifieke CCP zijn met name sterke aanwijzingen gevonden voor de werkzaamheid van:

- Prosociaal modelleren, een combinatie van:
 - Voorbeeldgedrag laten zien;
 - Positief waarderen van pro-sociale uitingen en gedragingen;
 - Afkeuren van procriminele uitingen en gedragingen.
- Inzetten van cognitief gedragmatige technieken. Het gaat daarbij om 1) verhelderen van de relatie tussen gedachten en gedrag 2) procriminele attitudes, gedachten en gedragingen

- identificeren, 3) aanleren van concrete cognitieve en gedragsmatige vaardigheden, en 4) cliënten ondersteunen bij het toepassen en generaliseren daarvan in hun dagelijks leven.
- Cliënten ondersteunen bij het versterken van hun vermogen om problemen op te lossen.

Het onderlinge contact tussen reclasseringswerker en cliënt is een belangrijke basis voor het reclasseringstoezicht. Dit draagt vooral bij aan de motivatie en veranderingsbereidheid van de cliënt, zijn welbevinden en verbeteringen op criminogene en beschermende factoren. Daarmee is het effect op recidive vooral indirect. Er zijn maar beperkt aanwijzingen gevonden voor een directe samenhang met minder recidive. In de literatuur wordt zowel het concept relatie als het concept werkalliantie gehanteerd. De term relatie is niet eenduidig gedefinieerd, maar heeft veelal betrekking op gevoelens en attitudes van professionals en cliënten over elkaar, welke positief worden beïnvloed door enthousiasme, empathie en respect van de professionals. Het begrip werkalliantie is geïntroduceerd om aan te geven dat het om een samenwerking gaat die in het gedwongen kader plaatsvindt, die is gericht op het behalen van gezamenlijke doelen en taken. Naast binding, welke in het begrip relatie de nadruk krijgt, gaat het ook om gezamenlijke doelgerichtheid en taakgerichtheid. Bovendien wordt meer benadrukt dat de kwaliteit van de werkalliantie wordt beïnvloed door zowel de professional als de cliënt, terwijl ten aanzien van het begrip relatie veelal de nadruk ligt op het gedrag van professionals (Menger et al., 2019). In reclasseringstoezicht is het zinvol om zowel in de relatie als in de werkalliantie te investeren: van beide is het belang aangetoond.

Onderzoek over afbouw van delinquent gedrag laat zien dat het hebben van ondersteunende sociale contacten daaraan bij kan dragen. Daarbij gaat het om het ondersteunen van cliënten bij het aangaan en onderhouden van prosociale bindingen met familie of vrienden, maar ook om prosociale contacten in de samenleving via werk of vrijetijdsbesteding. Enkele onderzoeken laten zien dat ook de reclasseringswerker (tijdelijk) die steunende factor kan zijn. Daarnaast kan het ook gaan om het doorbreken van sociale contacten die delictgedrag bevorderen, bijvoorbeeld een delinquente vriendenkring.

7.1.2 Werkwijzen in reclasseringstoezicht waarvan de werkzaamheid minder goed is onderbouwd

Op grond van de studies zijn ook werkwijzen gevonden die mogelijk werkzaam zijn, maar waarvan de onderbouwing minder stevig is vanwege het beperkte aantal studies of de beperkte kwaliteit daarvan.

Een belangrijke basis voor het reclasseringstoezicht is planmatig werken. Bij de start op grond van een analyse van risico's, criminogene en beschermende factoren een plan van aanpak opstellen en dit gedurende het toezicht uitvoeren, evalueren en zo nodig bijstellen. Er is nauwelijks direct bewijs voor de werkzaamheid hiervan, maar deze werkwijze komt consequent terug in studies over de RNR principes, *Core Correctional Practices* en effectieve nazorg.

Het inzetten van motivational interviewing in het reclasseringstoezicht blijkt vooral een positieve invloed te hebben op de bereidheid tot het volgen van behandeling of gedragstrainingen en naleven van bijzondere voorwaarden en het versterken van probleembesef. Er worden wisselende resultaten gevonden voor de werkzaamheid van motiverende gespreksvoering voor verandering van gedrag en vermindering van recidive. Net als de relatie/werkalliantie blijkt motiverende gespreksvoering dus vooral bij te dragen aan tussenliggende doelen die een belangrijke voorwaarde kunnen zijn voor effectief afronden van reclasseringstoezicht.

Met name uit onderzoeken waarin cliënten zijn geïnterviewd over hun ervaringen in reclasseringswerk wordt het belang van praktische hulp op verschillende gebieden (huisvesting, financiën, werk, zorg) benoemd. Dit krijgt op verschillende manieren vorm. Het gaat om het informeren en adviseren van cliënten, maar soms ook om het regelen van toegang tot voorzieningen en instellingen, of het regelen van zaken voor cliënten. In de onderzoeken waarin is gekeken naar

het effect van dergelijke hulp op recidivebeperking worden enige aanwijzingen gevonden voor het belang daarvan.

Er is enige empirische onderbouwing voor de werkzaamheid van het effectief gebruiken van autoriteit. Het gaat om aspecten als een duidelijke verheldering van de eigen rol en de regels in het toezicht, consequent optreden maar met ruimte en inbreng voor de cliënt, en niet de cliënt maar specifiek gedrag afwijzen. Dosering is daarbij van belang. Teveel nadruk op autoriteit is niet werkzaam. Gebruiken van autoriteit wordt werkzaam in combinatie met begeleiding en ondersteuning (zie ook hybride werken). Enigszins in het verlengde daarvan blijkt dat een combinatie van belonen van gewenst gedrag en bestraffen van ongewenst gedrag werkzaam kan zijn voor reclasseringstoezicht, mits de nadruk ligt op belonen. De empirische onderbouwing hiervoor is echter beperkt.

Reclasseringstoezicht staat nooit op zichzelf. Reclasseringswerkers moeten samenwerken met verschillende andere instellingen zoals justitiële partners (politie, OM, gevangeniswezen), zorginstellingen als cliënten gedurende hun toezicht in behandeling zijn, en verschillende gemeentelijke instellingen die bijvoorbeeld praktische hulp bieden aan cliënten. Goede samenwerking kan bevorderen dat noodzakelijke expertise tijdig wordt betrokken, dat toegang tot instellingen wordt verbeterd en dat meer continuïteit ontstaat in het traject van een cliënt. Effectief samenwerken rond een cliënt is niet vanzelfsprekend. In de literatuur over reclasseringstoezicht vonden we een aantal aspecten die de effectiviteit van samenwerking bevorderen, en daarmee indirect ook de effectiviteit van het toezicht ondersteunen: nabijheid van de professionals waarmee wordt samengewerkt (bijvoorbeeld door een locatie te delen), een gedeelde visie hebben over het plan van aanpak en daarbij tevens een duidelijke taakverdeling, wederzijds respect en een gelijkwaardige samenwerking, voldoende uitwisseling van informatie zodat alle bij de cliënt betrokken professionals weten wat er speelt. Tevens blijken er organisatorische randvoorwaarden van belang zoals voldoende tijd beschikbaar hebben om de samenwerking vorm te geven, en voldoende op de samenwerking afgestemd beleid, werkprocessen en administratieve procedures.

Over monitoring in het reclasseringstoezicht is minder onderzoek gevonden dan over de begeleidende taken. Monitoring komt onder andere naar voren in onderzoeken over Elektronische Monitoring (EM). Deze laten zien dat EM op zichzelf niet bijdraagt aan het terugdringen van recidive, maar er zijn wel aanwijzingen dat EM bijdraagt aan naleving van de bijzondere voorwaarden. Ook zijn er aanwijzingen dat EM kan bijdragen aan recidivebeperking als het wordt ingezet in combinatie met andere interventies. De toegevoegde waarde van EM kan zijn: structuur bieden, cliënten weghouden van antisociale contacten of situaties, bijdragen aan behoud van sociale bindingen (relaties, werk, scholing), emotionele stabiliteit bevorderen, en tijd geven voor reflectie over de eigen leefstijl. Maar empirische onderbouwing voor deze mogelijke effecten is beperkt.

De effectiviteit van programma's voor nazorg na detentie blijkt beperkt. Wel laten onderzoeken zien dat nazorg het meest effectief is als er een goede samenwerking is tussen gevangeniswezen en reclassering die al start in laatste fase detentie, als men gezamenlijk en met de cliënt een plan op maat ontwikkelt dat is gericht op een diversiteit aan aanwezige dynamische risicofactoren, als er voldoende aandacht is voor praktische hulp op gebied van huisvesting, scholing, werk, en als er voor de cliënten die zorg nodig hebben geïntegreerde en op de cliënt afgestemde zorg (medisch, psychiatrisch en verslaving) wordt geboden.

7.1.3 Werkwijzen in reclasseringstoezicht waarvan is aangetoond dat deze niet werkzaam zijn

Met name in de VS wordt in het reclasseringstoezicht veel nadruk gelegd op monitoring en is veel onderzoek gedaan naar reclasseringstoezicht dat enkel bestaat uit monitoren of cliënten zich aan de bijzondere voorwaarden houden, en waarin cliënten nauwelijks tot geen begeleiding krijgen van reclasseringswerkers. Onderzoek laat overtuigend zien dat een dergelijke werkwijze niet werkzaam is. Een specifieke invulling van reclasseringstoezicht met de nadruk op monitoring zijn projecten waarin intensieve controle op naleving van bijzondere voorwaarden wordt gecombineerd met direct

sanctioneren bij overtredingen, bijvoorbeeld door daarover samenwerkingsafspraken te maken met het OM en de rechterlijke macht. Ook dergelijke projecten vinden we vooral in de VS. Onderzoeksresultaten over dergelijke projecten zijn tegenstrijdig, en vooral in kwalitatief goede studies worden geen effecten gevonden.

Met name in de VS worden zogenaamde Day Reporting Centers (DRC) ingezet om vorm te geven aan het reclasseringstoezicht: een zeer intensieve vorm van toezicht met een dagprogramma op maat van vijf dagen per week. Er zijn onvoldoende aanwijzingen dat deelname aan een DRC effectiever is dan regulier toezicht.

7.2 Reclasseringstoezicht voor specifieke cliënten

Veel onderzoek over reclasseringstoezicht is generiek en gericht op de brede cliëntenpopulatie van de reclassering. Een deel van de onderzoeken betrof specifieke cliënten. De derde deelvraag in dit onderzoek luidt of er specifieke aandachtspunten voor reclasseringstoezicht zijn voor cliënten met verschillend risiconiveaus (laag – hoog), verschillende delicttypen (vermogen, geweld, zeden), verschillende gender (man – vrouw) en leeftijd (18 t/m 23 jaar – 24 jaar en ouder). In de literatuur vonden we een aantal specifieke onderzoeken over vrouwelijke cliënten, jongvolwassen cliënten, plegers van geweldsdelicten (met name huiselijk geweld), plegers van zedendelicten, en over cliënten met een laag of hoog recidiverisico. Daarnaast vonden we ook artikelen over cliënten met verslavingsproblematiek en cliënten met psychiatrische problematiek. Hieronder vatten we samen welke specifieke aandachtspunten zijn gevonden ten aanzien van deze specifieke cliënten.

In algemene zin kan geconcludeerd worden dat de werkwijzen die we vonden voor de brede reclasseringspopulatie ook relevant zijn voor cliënten met bovengenoemde kenmerken. We vonden bij verschillende specifieke cliënten aanwijzingen voor het belang van hybride werken, de RNR principes, de werkalliantie / relatie, het belang van praktische hulp, sociale steun en effectief samenwerken. Ook kwam in het onderzoek bij specifieke cliënten het belang van een gecombineerde, integrale aanpak naar voren. De literatuur overziend kunnen we concluderen dat een combinatie van de werkwijzen die in algemene zijn de basis vormen voor reclasseringstoezicht, ook voor specifieke cliënten van belang zijn (zie het overzicht in 7.1). Het lijkt niet nodig om voor specifieke cliënten een andere aanpak voor het reclasseringstoezicht te ontwikkelen. Daarbij is het wel van belang om goed aan te sluiten bij de specifieke kenmerken en situatie van cliënten (zie ook het responsiviteitsbeginsel).

Wel vonden we in de literatuur enkele aanvullingen en verbijzonderingen voor specifieke cliënten. Voor vrouwelijke cliënten komt het belang van een goede aansluiting bij de specifieke situatie en problematiek van vrouwen naar voren, zoals aandacht voor slachtofferschap, de zorg voor kinderen en versterken van een prosociale identiteit. Voor jongvolwassen cliënten blijken individuele interventies effectiever dan groepsinterventies. Voor cliënten met een laag recidiverisico is het aan te bevelen de intensiviteit van het toezicht zo laag mogelijk te houden, en contacten met hoog risico delinquenten zo veel mogelijk te vermijden (bijvoorbeeld ook in wachtkamers). In het onderzoek over toezicht voor zedendelinquenten kwamen aanwijzingen naar voren over het ontwikkelen van een effectieve werkalliantie met een goede balans tussen afstand en nabijheid. Het onderzoek is echter beperkt en levert nog geen concrete aanwijzingen op wat daarin de juiste balans is en of dit eventueel varieert binnen de groep zedendelinquenten.

7.3 Inzetten van werkwijzen in de praktijk

Effectief reclasseringstoezicht bestaat per definitie uit een combinatie van bovengenoemde (werkzame) werkwijzen. Uit de onderzoeken waarin is gekeken naar de bijdrage van een specifieke werkwijze aan recidivebeperking worden hooguit kleine effecten gevonden. Vooral met een combinatie van de werkwijzen waarvoor voldoende empirische onderbouwing is gevonden kan meerwaarde worden gerealiseerd in het reclasseringstoezicht. Reclasseringswerkers moeten daarom meerdere werkwijzen kunnen combineren. Per cliënt bepalen zij welke werkwijzen prioriteit hebben

gezien de criminogene problematiek en hoe deze zo goed mogelijk kunnen worden afgestemd op de specifieke behoeften en mogelijkheden van de cliënt.

Een belangrijk aandachtspunt daarbij is een zorgvuldige implementatie van de werkwijzen. In verschillende studies die in dit onderzoek zijn betrokken werden geen significante effecten gevonden van nieuwe werkwijzen, maar vonden onderzoekers ook dat de nieuwe werkwijzen in de praktijk maar beperkt werden ingezet. Een slechte implementatie van een (potentieel effectieve) werkwijze kan een oorzaak zijn van het niet kunnen aantonen van de effectiviteit daarvan. In de onderzoeken waarin reclasseringswerkers werden getraind en ondersteund bij het toepassen van RNR-principes in combinatie met CCP bleek dat de werkzaamheid in herhaalstudies veelal lager was dan in de oorspronkelijke studies. Tevens werd in deze studies geconstateerd dat reclasseringswerkers weinig gebruik maakten van herhalingsbijeenkomsten en van de feedback mogelijkheden waardoor werkwijzen (mogelijk) beperkt of niet goed genoeg werden ingezet. Onderzoekers geven dit als mogelijke verklaring voor het niet vinden van significante verbeteringen in het reclasseringstoezicht. Illustratief in dat kader is de studie van Raynor et al. (2014) op Jersey. In deze studie werd geen nieuwe werkwijze geïmplementeerd maar keken de onderzoekers naar verschillen in effectiviteit tussen werkers die veel en weinig van de werkzame vaardigheden inzetten. Die verschillen bleken aanzienlijk. Een essentiële vraag voor reclasseringsorganisaties is daarom niet alleen of de verschillende werkwijzen voldoende in de opleidingen zijn ingebed of in handboeken beschreven staan, maar vooral of en hoe deze worden ingezet in de praktijk.

Dat de kwaliteit van de uitvoering van invloed is op effectiviteit is al langer bekend. Ten aanzien van programmatische justitiële interventies is bijvoorbeeld op grond van onderzoek geconcludeerd dat onvoldoende programma-integriteit, oftewel niet uitvoeren van een interventie volgens de richtlijnen, een van de oorzaken is voor beperkte effectiviteit (Lipsey & Cullen, 2007). Het is dan ook niet voor niets dat adequaat management is opgenomen als een van de RNR principes. Bonta en Andrews (2017) benoemen een goede selectie, training en supervisie van personeel als kerncomponenten daarvan, evenals een goed systeem voor monitoring, feedback en bijstelling van de wijze waarop er gewerkt wordt.

Adequaat implementeren bevat verschillende aspecten die betrekking hebben op de interventie, de professionals, de doelgroep, de organisatie en de context.³² Het voert voor dit rapport te ver om hierop in te gaan. Wel willen we het belang benoemen van de interactie tussen professional en cliënt als het gaat om adequaat uitvoeren van werkzame werkwijzen. Dusenbury et al (2003, als geciteerd in De Beuf, De Vogel & De Ruiters, 2019) hebben op grond van onderzoek in een geestelijke gezondheidszorg het thema programma-integriteit nader geoperationaliseerd. Zij onderscheiden 5 dimensies:

- Programmatrouw: de mate waarin een werkwijze wordt uitgevoerd zoals deze is beschreven in een protocol of handboek;
- Kwaliteit van de uitvoering: de mate waarin de professionals die een werkwijze uitvoeren daarvoor de noodzakelijke kennis en vaardigheden bezitten;
- Intensiviteit: hoe vaak, hoe lang en hoe intensief een bepaalde werkwijze wordt ingezet bij de doelgroep;
- Differentiatie: identificeren van de specifieke kenmerken van een werkwijze die bijdrage aan de effectiviteit daarvan;
- Responsiviteit: de mate waarin de werkwijze aansluit bij de specifieke doelgroep waarop deze wordt ingezet, de doelgroep betrokken wordt in de werkwijze en er achter staat.

Een goede programma-integriteit heeft dus niet enkel betrekking op de professional die een werkwijze zo goed mogelijk volgens de voorschriften uitvoert, maar ook op de afstemming op en betrokkenheid van de cliënt.

³² <https://kfz.nl/leren-implementeren/kfz-quickscan>

7.4 Aanbevelingen voor de reclasseringspraktijk

Het overzicht van werkzame en niet werkzame werkwijzen voor reclasseringstoezicht laat zien welke kennis en vaardigheden van reclasseringswerkers kan worden verwacht. Het biedt een vrij volledig overzicht dat als basis kan dienen voor deskundigheidsbevordering en handboeken. Veel van de beschreven werkwijzen zijn voor de Nederlandse reclasseringspraktijk al beschikbaar en maken al onderdeel uit van het scholingsaanbod voor reclasseringswerkers (zie bijvoorbeeld Menger, Krechtig, & Bosker, 2016). Voor enkele werkwijzen geldt mogelijk dat deze voor de Nederlandse praktijk nog onvoldoende zijn uitgewerkt om toegepast te kunnen worden (we denken bijvoorbeeld aan het inzetten van cognitieve technieken in toezicht). Om deze te identificeren zou het overzicht uit deze studie gelegd kunnen worden naast de beschikbare scholing en handboeken voor het reclasseringswerk om te bepalen welke werkwijzen dat betreft. Deze zouden vervolgens op grond van beschikbare literatuur en in samenwerking met reclasseringswerkers verder uitgewerkt kunnen worden in methodische handreikingen.

Als bepaalde werkwijzen al onderdeel uitmaken van handboeken en het opleidingsaanbod van de reclassering, wil dat niet zeggen dat deze in praktijk worden gebracht, en op de juiste wijze worden uitgevoerd. Het is voor de reclassering relevant om te onderzoeken in hoeverre de werkwijzen waarvoor de werkzaamheid voldoende is aangetoond daadwerkelijk en op de juiste wijze worden toegepast. De hierboven beschreven dimensies van programma-integriteit kunnen daarbij behulpzaam zijn. Waar nodig kunnen extra inspanningen gepleegd worden om de implementatie en toepassing van specifieke werkwijzen te verbeteren.

Op dit moment is het versterken van consistentie en continuïteit in trajecten van cliënten een belangrijk speerpunt van de reclasseringsorganisaties en in de strafrechtketen (3RO, 2018). Als onderdeel daarvan wordt specifieke aandacht besteed aan verbeteren van de samenwerking tussen reclassering en gevangeniswezen, en met gemeentelijke instellingen.³³ Dit onderzoek biedt verschillende aanknopingspunten voor de invulling daarvan, specifiek in de paragrafen over samenwerking, nazorg, continuïteit in contact, praktische hulp en planmatig werken. Maar ook bevindingen over de RNR principes en *Core Correctional Practices* bieden relevante aanknopingspunten voor selectie en begeleiding van (ex)gedetineerden. De bevindingen in deze studie kunnen meegenomen worden in de verdere invulling van beleid en werkwijzen ten aanzien van integrale trajecten.

Het overzicht van werkzame en niet werkzame werkwijzen voor reclasseringstoezicht is ook bruikbaar voor het opleiden van toekomstige reclasseringswerkers bij hbo-instellingen. In toenemende mate is er op het hbo specifiek onderwijs voor professionals die werken in een justitieel kader (zoals reclasseringswerkers) in de vorm van een minor³⁴, master³⁵ of forensisch accent in het onderwijs (Bosker et al., 2018). De opleidingen die dergelijk onderwijs aanbieden zouden met behulp van deze studie kunnen onderzoeken in hoeverre bepaalde werkwijzen in het curriculum missen of meer aandacht vragen gezien het belang daarvan voor effectief professioneel handelen in het gedwongen kader.

7.5 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Op grond van het literatuuronderzoek identificeren we een aantal onderwerpen waarover vervolgonderzoek gewenst is.

Reclasseringswerkers hebben een duale opdracht: enerzijds betreft deze de veiligheid van de samenleving en het voorkomen van nieuw delictgedrag, anderzijds de re-integratie en ondersteuning

³³ https://vng.nl/files/vng/nieuws_attachments/2019/bestuurlijk_akkoord_re-integratie_ex-justitiabelen_definitief_met_handtekeningen_1_juli_2019.pdf

³⁴ Bijvoorbeeld de minoren Werken in Gedwongen Kader, Justitiële Dienstverlening, Agressie en Huiselijk Geweld

³⁵ Bijvoorbeeld de Master Forensisch Sociale Professional.

van cliënten naar een beter bestaan. Voor het voorkomen van nieuw delictgedrag worden werkwijzen en interventies ingezet die zijn gericht op afname van criminogene factoren en versterken van beschermende factoren. Voor het anticiperen op korte termijn risico's is in aanvulling daarop begrenzing van bewegingsvrijheid nodig, monitoring daarvan en signalering van toenemend risico, met name bij cliënten die gewelddadige delicten plegen. We vonden behalve onderzoek over elektronische monitoring opvallend weinig onderzoek naar begrenzing van gedrag en signalering van toenemend risico. Vroegsignalering is een werkwijze om met cliënten tijdig signalen van mogelijke terugval in ongewenst gedrag te identificeren om daar vervolgens tijdig op te sanctioneren. Deze werkwijze is met name ontwikkeld en onderzocht in intramurale forensische settings (Fluttert, 2016). Het verdient aanbeveling om ook voor het ambulante reclasseringstoezicht te onderzoeken op welke wijze reclasseringswerkers met cliënten vroege signalen van risicovol gedrag kunnen identificeren en hoe zij daar adequaat op kunnen sanctioneren.

Er zijn enkele dynamische criminogene factoren waarover we opvallend weinig onderzoek vonden. Ten eerste het versterken van het sociale netwerk. Er is veel onderzoek waarin wordt geconstateerd dat versterken van prosociale contacten en beperken van antisociale contacten belangrijk is voor het proces van desistance (zie bijvoorbeeld Bonta & Andrews, 2017; McNeill, 2009). Er is echter relatief weinig onderzoek gedaan naar de vraag hoe reclasseringswerkers cliënten daarin kunnen ondersteunen en of interventies gericht op het versterken van het sociale netwerk werkzaam zijn. Ten tweede het adequaat ondersteunen van cliënten bij financiële problematiek. Recent verscheen een verkennend onderzoek naar schuldenproblematiek bij reclasseringscliënten in Nederland (Van Beek et al., 2020), maar over interventies op dit gebied is meer onderzoek nodig.

Een derde thema waarover relatief weinig informatie is gevonden betreft responsiviteit, en dan met name specifieke responsiviteit. In hoofdstuk 6 zijn een aantal aandachtspunten benoemd over specifieke cliënten, maar dat is zeker niet volledig. Van een groot deel van de werkwijzen is niet onderzocht of en op welke wijze deze ook voor specifieke cliënten werkzaam zijn. Tevens blijkt dat naar sommige specifieke cliënten nog nauwelijks onderzoek is gedaan. Het is opvallend dat we geen studies vonden over de effectiviteit van toezicht voor cliënten met een licht verstandelijke beperking, terwijl inmiddels duidelijk is dat zij meer dan gemiddeld vertegenwoordigd zijn binnen de delinquentenpopulatie (Kaal, 2019). Het is van belang om meer onderzoek te doen naar de vraag of de beschreven werkwijzen voor reclasseringstoezicht, waarvan is aangetoond dat deze in algemene zin werkzaam zijn, ook werkzaam zijn voor specifieke cliënten. Tijdig herkennen van een (licht) verstandelijk beperking is daarbij van belang. In aanvulling daarop bieden studies naar kenmerken van en interventies voor specifieke populaties mogelijk aanvullende aanknopingspunten die relevant zijn voor het reclasseringstoezicht.

We hebben een aantal studies gevonden over werkwijzen die mogelijk interessant zouden kunnen zijn voor de reclassering, maar waarvoor de empirische onderbouwing vooralsnog te beperkt was om deze als (mogelijk) werkzaam te identificeren. We hebben deze in het onderzoek onder het kopje overig (paragraaf 5.5) opgenomen. Er is nog onvoldoende onderzoek om conclusies te kunnen trekken over de werkzaamheid, maar gezien de bevindingen lijkt er wel potentie te zijn. Deze zouden bijvoorbeeld als innovatie in de reclasseringspraktijk kunnen worden ontwikkeld en onderzocht. Het betreft:

- Het inzetten van digitale middelen als aanvulling op de gesprekken die reclasseringswerkers met cliënten hebben. Dit is een onderwerp waar al volop mee wordt geëxperimenteerd in de Nederlandse reclassering.³⁶ Onderzoek zal moeten aantonen welke middelen voldoende werkzaam zijn om structureel onderdeel te worden van reclasseringstoezicht.
- Interventies gericht op meditatie en ontspanning die als onderdeel van een interventieplan kunnen worden ingezet. Er worden positieve resultaten gevonden voor het inzetten van mindfulness in detentie (Groot, 2019), maar naar de inzet en effectiviteit daarvan in reclasseringstoezicht is nog weinig onderzoek gedaan.
- De alcoholmeter als een middel om alcoholgebruik te reguleren en monitoren.

³⁶ Zie bijvoorbeeld www.reclassering.nl/actueel/verhalen/een-nieuwe-vorm-van-gesprekstraining-de-virtuele-trainingsacteur

- De meerwaarde van het bezoeken van cliënten in hun privésfeer in aanvulling op of gedeeltelijke vervanging van *face to face* contact op kantoor.

Tenslotte lijkt nader onderzoek naar de werkalliantie bij zedendelinquenten van belang. Uit onderzoek bij deze cliënten blijkt enerzijds wordt het belang van een goede werkalliantie. Maar er zijn onderzoeken die erop wijzen dat de juiste balans tussen afstand en nabijheid bij deze cliënten van extra belang is. Nader onderzoek is nodig om dit nader te concretiseren.

8. Literatuurlijst

- 3RO. (2019). *Reclasseren in 2020. Een 3RO-begrippenkader bij de visie* (intern document). 3RO, project sturen en verantwoorden.
- 3RO. (2018). *3RO visie op reclasseren in 2020* (intern document). Reclassering Nederland, Stichting Verslavingsreclassering GGZ, Leger des Heils Jeugdzorg & Reclassering.
- Adviesbureau van Montfoort en Reclassering Nederland. (2004). *RISc versie 1.0. Recidive Inschattings Schalen, handleiding*. Reclassing Nederland.
- Allen, C., & Barkley, D. (2002). Housing for offenders. The role of 'understanding relationships' in supporting people. *Probation Journal*, 49(4), 267-276.
- Andersen, L.H., & Andersen, S. H. (2014). Effect of electronic monitoring on social welfare dependence. *Criminology & Public Policy*, 13(3), 349-379.
- Andersen, L.H., & Wildeman, C. (2015). Measuring the effect of probation and parole officers on labor market outcomes and recidivism. *Journal of Quantitative Criminology*, 31(4), 629-652.
- Andersson, C., Vasiljevic, Z., Höglund, P., Öjehagen, A., & Berglund, M. (2014). Daily automated telephone assessment and intervention improved 1-month outcome in paroled offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 64(8), 735-752.
- Andrews, D.A., Bonta, J., & Hoge, R.D. (1990). Classification for effective rehabilitation. Rediscovering psychology. *Criminal Justice and Behavior*, 17(1), 19-52.
- Andrews, D.A., & Dowden, C. (2006). Risk principle of case classification in correctional treatment. A meta-analytic investigation. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 50, 88-99.
- Bailey, D.J.S., & Sample, L.L. (2017). Sex offender supervision in context. The need for qualitative examinations of social distance in sex offender-supervision officer relationships. *Criminal Justice Policy Review*, 28(2), 176-204.
- Balfoort, A., Andreas, A., Van Vliet, J., & Van Egdom, S. (2016). Juridische kaders en extramurale sanctiemodaliteiten. In A. Menger, L. Krechtig & J. Bosker (Red.), *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk, derde herziene druk*. (pp. 47-57). SWP.
- Bares, K.J., & Mowen, T.J. (2019). Examining the parole officer as a mechanism of social support during reentry from prison. *Crime & Delinquency*, First published online 21 Oct 2019, 1-19.
- Barnes, G.C., Hyatt, J.M., Ahlman, L.C., & Ken, D.T.L. (2012). The effects of low-intensity supervision for lower-risk probationers. Updated results from a randomized controlled trial. *Journal of Crime & Justice*, 35(2), 200-220.
- Barrett, C.J. (2017). Mindfulness and rehabilitation. Teaching yoga and meditation to young men in an alternative to incarceration program. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 61(15), 1719-1738.
- Barry, M. (2013). Desistance by design. Offenders' reflections on criminal justice theory, policy and practice. *European Journal of Probation*, 5(2), 47-65.
- Barry, M. (2007). Listening and learning. The reciprocal relationship between worker and client. *Probation Journal*, 54(4), 407-422.
- Bender, K.A., Cobbina, J.E., & McGarrell, E.F. (2016). Reentry programming for high-risk offenders. Insights from participants. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(13), 1479-1508.
- Berghuis, M. (2018). Reentry programs for adult male offender recidivism and reintegration. A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(14), 4655-4676.
- Blasko, B.L., Friedmann, P.D., Rhodes, A. G., & Taxman, F. S. (2015). The parolee-parole officer relationship as a mediator of criminal justice outcomes. *Criminal Justice and Behavior*, 42(7), 722-740.
- Blumenthal, S., Craissati, J., & Minchin, L. (2009). The development of a specialist hostel for the community management of personality disordered offenders. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 19(1), 43-53.
- Bond, B.J., & Gittell, J.H. (2010). Cross-agency coordination of offender reentry. Testing collaboration outcomes. *Journal of Criminal Justice*, 38(2), 118-129.
- Bonta, J., & Andrews, D.A. (2017). *The psychology of criminal conduct* (sixth edition). LexisNexis.

- Bonta, J., Bourgon, G., Rugge, T., Scott, T., Yessine, A. K., Gutierrez, L., & Li, J. (2011). An experimental demonstration of training probation officers in evidence-based community supervision. *Criminal Justice and Behavior*, 38(11), 1127-1148.
- Bonta, J., Rugge, T., Bourgon, G., & Wanamaker, K.A. (2019). A conceptual replication of the strategic training initiative in community supervision (STICS). *Journal of Experimental Criminology*, 15(3), 397-419.
- Bonta, J., Rugge, T., Scott, T., Bourgon, G., & Yessine, A.K. (2008). Exploring the black box of community supervision. *Journal of Offender Rehabilitation*, 47(3), 248-270.
- Bonta, J., Wallace-Capretta, S., & Rooney, J. (2000). Can electronic monitoring make a difference? an evaluation of three Canadian programs. *Crime & Delinquency*, 46(1), 61-75.
- Booth, A., Sutton, A., & Papioannou, D. (2016). *Systematic approaches to a successful literature review (second edition)*. SAGE Publications Ltd.
- Bosker, J. (2015). *Linking theory and practice in probation. Structured decision support for case management plans*. Proefschrift Radboud Universiteit Nijmegen. Jacqueline Bosker.
- Bosker, J., Donker, A., Menger, A., & Van der Laan, P. (2016). Theorieën over afbouw en stoppen met delinquent gedrag. In A. Menger, L. Krechtig & J. Bosker (Red.), *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk, derde herziene druk*. (pp. 77-96). SWP.
- Bosker, J., Hanrath, J., Marks, M., De Boois, M., & Van Egdome, S. (2018). Onderwijs voor de forensisch sociale professional. In J. Bosker, V. de Vogel & L. Bitter (Red.). *Professionele ankers. Liber Amicorum Anneke Menger*. Lectoraat Werken in Justitieel Kader, Hogeschool Utrecht.
- Bouffard, J.A., Mackenzie, D.L., & Hickman, L.J. (2000). Effectiveness of vocational education and employment programs for adult offenders. A methodology-based analysis of the literature. *Journal of Offender Rehabilitation*, 31(1), 1-41.
- Bourgon, G., & Gutierrez, L. (2012). The general responsivity principle in community supervision. The importance of probation officers using cognitive intervention techniques and its influence on recidivism. *Journal of Crime & Justice*, 35(2), 149-166.
- Boyle, D.J., Ragusa-Salerno, L.M., Lanterman, J.L., & Fleisch, M.A. (2013). An evaluation of day reporting centers for parolees. *Criminology & Public Policy*, 12(1), 119-143.
- Braga, A.A., Piehl, A.M., & Hureau, D. (2009). Controlling violent offenders released to the community. An evaluation of the boston reentry initiative. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 46(4), 411-436.
- Brusman Lovins, L., Lowenkamp, C.T., Latessa, E.J., & Smith, P. (2007). Application of the risk principle to female offenders. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 23(4), 383-398.
- Burke, B.L., Arkowitz, H., & Menchola, M. (2003). The efficacy of motivational interviewing. A meta-analysis of controlled clinical trials. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(5), 843-861.
- Buttars, A., Huss, M.T., & Brack, C. (2016). An analysis of an intensive supervision program for sex offenders using propensity scores. *Journal of Offender Rehabilitation*, 55(1), 51-68.
- Buyse, W. (2018). *Inventarisatie van behoeften aan handreikingen, protocollen, instrumenten en onderzoek van de drie reclasseringsorganisaties*. KFZ.
- Carr, W.A., Baker, A.N., & Cassidy, J.J. (2016). Reducing criminal recidivism with an enhanced day reporting center for probationers with mental illness. *Journal of Offender Rehabilitation*, 55(2), 95-112.
- Chadwick, N., DeWolf, A., & Serin, R. (2015). Effectively training community supervision officers. A meta-analytic review of the impact on offender outcome. *Criminal Justice and Behavior*, 42(10), 977-989.
- Chamberlain, A.W., Gricius, M., Wallace, D.M., Borjas, D., & Ware, V.M. (2018). Parolee-parole officer rapport. does it impact recidivism? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(11), 3581-3602.
- Chan, M., Gudyish, J., Prem, R., Jessup, M.A., Cervantes, A., & Bostrom, A. (2005). Evaluation of probation case management (PCM) for drug-involved women offenders. *Crime & Delinquency*, 51(4), 447-469.
- Chui, W.H. (2003). Experiences of probation supervision in Hong Kong. Listening to the young adult probationers. *Journal of Criminal Justice*, 31(6), 567-577.

- Chui, W.H., Tupman, B., & Farlow, C. (2003). Listening to young adult offenders. Views on the effect of a police-probation initiative on reducing crime. *Howard Journal of Criminal Justice*, 42(3), 263-281.
- Clark-Miller, J., & Stevens, K.D. (2011). Effective supervision strategies. do frequent changes of supervision officers affect probationer outcomes? *Federal Probation*, 75(3), 11-18.
- De Beuf, T.L.F., De Vogel, V., & De Ruiter, C. (2020). Adherence to structured risk assessment guidelines. Development and preliminary evaluation of an adherence scale for the START:AV. *Journal of Forensic Psychology Research and Practice*. Published online: 27 Apr 2020.
- De Kogel, C.H., & Nagtegaal, M.H. (2008). *Toezichtprogramma's voor delinquenten en forensisch psychiatrische patiënten. Effectiviteit en veronderstelde werkzame mechanismen*. WODC.
- Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits. Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- DeVall, K.E., Lanier, C., Hartmann, D.J., Hupp Williamson, S., & Askew, L.N. (2017). Intensive supervision programs and recidivism. How Michigan successfully targets high-risk offenders. *The Prison Journal*, 97(5), 585-608.
- Dixon-Woods, M., Shaw, R.L., Agarwal, S., & Smith, J.A. (2004). The problem of appraising qualitative research. *BMJ Quality & Safety*, 13(3), 223-225.
- Doekhie, J., Van Ginneken, E., Dirkzwager, A., & Nieuwbeerta, P. (2018). Managing risk or supporting desistance? A longitudinal study on the nature and perceptions of parole supervision in the Netherlands. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 4(4), 491-515.
- Dominey, J. (2019). Probation supervision as a network of relationships. Aiming to be thick, not thin. *Probation Journal*, 66(3), 283-302.
- Dowden, C., & Andrews, D.A. (2004). The importance of staff practice in delivering effective correctional treatment. A meta-analytic review of core correctional practice. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48(2), 203-214.
- Downs, S.M., & Black, N. (1998). The feasibility of creating a checklist for the assessment of the methodological quality both of randomised and not-randomised studies of health care interventions. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 52(6), 388-384.
- Durrance, P., & Ablitt, F. (2001). "Creative solutions" to women's offending. An evaluation of the women's probation centre. *Probation Journal*, 48(4), 247-259.
- Duwe, G. (2012). Evaluating the Minnesota comprehensive offender reentry plan. Results from a randomized experiment. *Justice Quarterly*, 29(3), 347-385.
- Duwe, G. (2014). A randomized experiment of a prisoner reentry program. Updated results from an evaluation of the Minnesota comprehensive offender reentry plan (MCORP). *Criminal Justice Studies*, 27(2), 172-190.
- Epperson, M.W., Thompson, J.G., Lurigio, A.J., & Kim, S. (2017). Unpacking the relationship between probationers with serious mental illnesses and probation officers. A mixed-methods examination. *Journal of Offender Rehabilitation*, 56(3), 188-216.
- Fariello Springer, N., Applegate, B.K., Smith, H.P., & Sitren, A.H. (2009). Exploring the determinants of probationers' perceptions of their supervising officers. *Journal of Offender Rehabilitation*, 48(3), 210-227.
- Finn, M.A., & Muirhead-Steves, S. (2002). The effectiveness of electronic monitoring with violent male parolees. *Justice Quarterly*, 19(2), 293.
- Fischer, T., Clever, I., & Struijk, S. (2019). *Handhaving en veiligheid bij strafrechtelijke contact-, locatie- en gebiedsverboden ter bescherming van slachtoffers*. WODC.
- Fluttert, F. (2016). Risicobeheersing en zelfmanagement via kwetsbare patronen van gedragsontregeling. In A. Menger, L. Krechtig & J. Bosker (Red.), *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk, derde herziene druk*. (pp. 339-352). SWP.
- Friedmann, P.D., Green, T.C., Taxman, F.S., Harrington, M., Rhodes, A.G., Katz, E., O'Connell, D., Martin, S.S., Frisman, L.K., Litt, M., Burdon, W., Clarke, J.G., & Fletcher, B.W. (2012). Collaborative behavioral management among parolees. Drug use, crime and re-arrest in the step'n out randomized trial. *Addiction*, 107(6), 1099-1108.
- Frielink, N., Embregts, P., & Schuengel, C. (2014). Motiverende gespreksvoering bij mensen met een lichte verstandelijke beperking. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 53(2), 36-48.

- Gannon, T.A., Wood, J.L., Pina, A., Tyler, N., Barnoux, M.F.L., & Vasquez, E.A. (2014). An evaluation of mandatory polygraph testing for sexual offenders in the united kingdom. *Sexual Abuse*, 26(2), 178-203.
- Gies, S., Gaaney, R., & Healy, E. (2016). Monitoring high-risk sex offenders with GPS. *Criminal Justice Studies*, 29(1), 1-20.
- Grace, S. (2017). Effective interventions for drug using women offenders. A narrative literature review. *Journal of Substance Use*, 22(6), 664-671.
- Grattet, R., Lin, J., & Petersilia, J. (2011). Supervision regimes, risk, and official reactions to parolee deviance. *Criminology*, 49(2), 371-399.
- Groot, I.F. (2019). *Meta-analyse naar de effectiviteit van mindfulness-training op het verbeteren van zelfregulatie bij delinquenten*. Masterscriptie Forensische Orthopedagogiek. Universiteit van Amsterdam.
- Grubin, D. (2010). A trial of voluntary polygraphy testing in 10 English probation areas. *Sexual Abuse*, 22(3), 266-278.
- Guydish, J., Chan, M., Bostrom, A., Jessup, M.A., Davis, T.B., & Marsh, C. (2011). A randomized trial of probation case management for drug-involved women offenders. *Crime & Delinquency*, 57(2), 167-198.
- Hadfield, E., Sleath, E., Brown, S., & Holdsworth, E. (2020). A systematic review into the effectiveness of integrated offender management. *Criminology & Criminal Justice*, Published online 16 March 2020, 1-19.
- Hamilton, Z., Campbell, C.M., Wormer, J., Kigerl, A., & Posey, B. (2016). Impact of swift and certain sanctions. *Criminology & Public Policy*, 15(4), 1009-1072.
- Hanley, D. (2006). Appropriate services. Examining the case classification principle. *Journal of Offender Rehabilitation*, 42(4), 1-22.
- Harper, R., & Hardy, S. (2000). An evaluation of motivational interviewing as a method of intervention with clients in a probation setting. *British Journal of Social Work*, 30, 393-400.
- Hart, J., & Collins, K. (2014). A 'back to basic' approach to offender supervision. Does working alliance contribute towards success of probation? *European Journal of Probation*, 6(2), 112-125.
- Harte, J.M., Van Kalmthout, W.D., & Knüppe, J.J.M.C. (2010). *Forensisch psychiatrisch toezicht. evaluatie van de testfase van een vernieuwde vorm van toezicht op tbs-gestelden*. WODC.
- Healy, D. (2012). Advise, assist and befriend. Can probation supervision support desistance? *Social Policy & Administration*, 46(4), 377-394.
- Hendriks, J. (2016). Zedendelinquenten. In A. Menger, L. Krechtig & J. Bosker (Red.), *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk (derde herziene druk)* (pp. 155-162). SWP.
- Hepburn, J.R., & Griffin, M.L. (2004). The effect of social bonds on successful adjustment to probation. An event history analysis. *Criminal Justice Review*, 29(1), 46-75.
- Holmstrom, A.J., Adams, E.A., Morash, M., Smith, S.W., & Cobbina, J.E. (2017). Supportive messages female offenders receive from probation and parole officers about substance avoidance. Message perceptions and effects. *Criminal Justice and Behavior*, 44(11), 1496-1517.
- Hucklesby, A. (2009). Understanding offenders' compliance. A case study of electronically monitored curfew orders. *Journal of Law and Society*, 36(2), 248-271.
- Hucklesby, A. (2008). Vehicles of desistance? The impact of electronically monitored curfew orders. *Criminology and Criminal Justice*, 8(1), 51-71.
- Hunter, B.A., Lanza, A.S., Lawlor, M., Dyson, W., & Gordon, D.M. (2016). A strengths-based approach to prisoner reentry. The fresh start prisoner reentry program. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(11), 1298-1314.
- Hyatt, J.M., & Barnes, G.C. (2017). An experimental evaluation of the impact of intensive supervision on the recidivism of high-risk probationers. *Crime & Delinquency*, 63(1), 3-38.
- Jalbert, S.K., & Rhodes, W. (2012). Reduced caseloads improve probation outcomes. *Journal of Crime and Justice*, 35(2), 221-238.

- Jalbert, S.K., Rhodes, W., Flygare, C., & Kane, M. (2010). Testing probation outcomes in an evidence-based practice setting. Reduced caseload size and intensive supervision effectiveness. *Journal of Offender Rehabilitation*, 49(4), 233-253.
- James, C., Asscher, J.J., Stams, G.J.J.M., & Van der Laan, P.H. (2016). The effectiveness of aftercare for juvenile and young adult offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(10), 1159-1184.
- James, C., Stams, G. J. J. M., Asscher, J.J., De Roo, A.K., & Van der Laan, P.H. (2013). Aftercare programs for reducing recidivism among juvenile and young adult offenders. A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 33(2), 263-274.
- Johnson, R.R. (2001). Intensive probation for domestic violence offenders. *Federal Probation*, 65(3), 36-39.
- Kennealy, P.J., Skeem, J.L., Manchak, S.M., & Eno Loudon, J. (2012). Firm, fair, and caring officer-offender relationships protect against supervision failure. *Law and Human Behavior*, 36(6), 496-505.
- Kaal, H.L. (2019). Het belang van het herkennen van een LVB in de strafrechtsketen. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 61(11), 809 - 813.
- KFZ (2018). *Masterprotocol kwaliteit forensische zorg*. Kwaliteit Forensische Zorg.
- Kim, D., Spohn, C., & Foxall, M. (2007). An evaluation of the DRC in the context of Douglas county, Nebraska. A developmental perspective. *The Prison Journal*, 87(4), 434-456.
- King, S. (2013). Assisted desistance and experiences of probation supervision. *Probation Journal*, 60(2), 136-151.
- Klein, A.R., & Crowe, A. (2008). Findings from an outcome examination of Rhode island's specialized domestic violence probation supervision program. Do specialized supervision programs of batterers reduce reabuse? *Violence Against Women*, 14(2), 226-246.
- Klockars, C.B. (1972). A theory of probation supervision. *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 63(4), 550-557.
- Kras, K.R. (2019). Can social support overcome the individual and structural challenges of being a sex offender? Assessing the social support-recidivism link. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(1), 32-54.
- Krechtig, L., & Bosker, J. (2016). Regie op de casus: De regulatieve cyclus. In A. Menger, L. Krechtig & J. Bosker (Red.), *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk (derde herziene druk)* (pp. 259-263). SWP.
- Krechtig, L., & Menger, A. (2016). Het belang van regie. In A. Menger, L. Krechtig & J. Bosker (Red.), *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk (derde herziene druk)* (pp. 251-257). SWP.
- Kruize, A. & De Muijnck, J. (2018). *Evaluatie pilot alcoholmeter 2017*. WODC / Breuer & Intraval Onderzoek en Advies.
- Kyvsgaard, B. (2000). Supervision of offenders. Can an old-fashioned service system be of any service in the case of present-day offenders? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 1(1), 73-86.
- Lammers, S.M.M., Soe-Agnie, S.E., De Haan, H.A., Bakkum, G.A.M., Pomp, E.R., & Nijman, H.J.M. (2014). Middelengebruik en criminaliteit. Een overzicht. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 56(1), 32-39.
- Latessa, E.J., Smith, P., Schweitzer, M., & Labrecque, R.M. (2013). *Evaluation of the effective practices in community supervision model (EPICS) in Ohio*. University of Cincinnati.
- Lattimore, P. K., MacKenzie, D. L., Zajac, G., Dawes, D., Arsenault, E., & Tueller, S. (2016). Outcome findings from the HOPE demonstration field experiment. *Criminology & Public Policy*, 15(4), 1103-1141.
- Lewis, S. (2014a). Exploring positive working relationships in light of the aims probation, using a collaborative approach. *Probation Journal*, 61(4), 334-345.
- Lewis, S. (2014b). Learning from success and failure. deconstructing the working relationship within probation practice and exploring its impact on probationers, using a collaborative approach. *Probation Journal*, 61(2), 161-175.

- Lewis, S., Maguire, M., Raynor, P., Vanstone, M., & Vennard, J. (2007). What works in resettlement? Findings from seven pathfinders for short-term prisoners in England and Wales. *Criminology and Criminal Justice*, 7(1), 33-53.
- Lipsey, M.W. & Cullen, E.T. (2007). The effectiveness of correctional rehabilitation. A review of systematic reviews. *Annual Review of Law and Social Science*, 3, 297-320
- Longshore, D., Turner, S., & Fain, T. (2005). Effects of case management on parolee misconduct. The Bay Area Services Network. *Criminal Justice and Behavior*, 32(2), 205-222.
- Lowenkamp, C.T., Holsinger, A., Robinson, C.R., & Alexander, M. (2014). Diminishing of durable treatment effects of STARR? A research note on 24-month re-arrest rates. *Journal of Crime and Justice*, 37(2), 275-283.
- Lowenkamp, C.T., Flores, A.W., Holsinger, A.M., Makarios, M.D., & Latessa, E.J. (2010). Intensive supervision programs. Does program philosophy and the principles of effective intervention matter? *Journal of Criminal Justice*, 38(4), 368-375.
- Lowenkamp, C.T., Latessa, E.J., & Holsinger, A.M. (2006). The risk principle in action. What have we learned from 13,676 offenders and 97 correctional programs? *Crime & Delinquency*, 52(1), 77-93.
- Lowenkamp, C.T., Pealer, J., Smith, P., & Latessa, E.J. (2006). Adhering to the risk and need principles: Does it matter for supervision-based programs? *Federal Probation*, 70(3), 3-8.
- Lutze, F.E., Rosky, J.W., & Hamilton, Z.K. (2013). Homelessness and reentry. A multisite outcome evaluation of Washington State's reentry housing program for high risk offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 41(4), 471-491.
- Maruna, S. (2017). Desistance as a social movement. *Irish Probation Journal*, 14, 5-20.
- McCulloch, T. (2005). Probation, social context and desistance. Retracing the relationship. *Probation Journal*, 52(1), 8-22.
- McIvor, G., Trotter, C., & Sheehan, R. (2009). Women, resettlement and desistance. *Probation Journal*, 56(4), 347-361.
- McMurran, M. (2009). Motivational interviewing with offenders. A systematic review. *Legal and Criminological Psychology*, 14(1), 83-100.
- McNeill, F. (2009). *Towards effective practice in offender supervision* (report 01/09). The Scottish Centre for Crime & Justice Research.
- Menger, A. (2018). *De werkalliantie in het gedwongen kader. Onderzocht bij het reclasseringstoezicht (proefschrift vrije universiteit Amsterdam)*. Eburon.
- Menger, A., & Krechtig, L. (2004). *Het delict als maatstaf. Methodiek voor werken in gedwongen kader*. Stichting Reclassering Nederland.
- Menger, A., Krechtig, L., & Bosker, J. (2016). *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk (derde herziene druk)*. SWP.
- Menger, A., Van der Heijden, K., Keuning, B., Van Mil, J., Nibbeling, I., Pot, C., & Erinkveld, S. (2019). *Praktische wijsheid in het reclasseringswerk. De werkalliantie in gedwongen kader geïllustreerd in gespreksfragmenten*. Hogeschool Utrecht, Kenniscentrum Sociale Innovatie.
- Miller, W.R., & Rollnick, S. (2005). *Motiverende gespreksvoering. Een methode om mensen voor te bereiden op verandering*. Ekklesia.
- Ministerie van Veiligheid & Justitie. (2017). *Koers en kansen. Whitepaper over de toekomst van de sanctie-uitvoering*. Ministerie van Veiligheid & Justitie.
- Morash, M., Kashy, D.A., Smith, S.W., & Cobbina, J.E. (2016). The connection of probation/parole officer actions to women offenders' recidivism. *Criminal Justice and Behavior*, 43(4), 506-524.
- Morash, M., Kashy, D.A., Smith, S.W., & Cobbina, J.E. (2015). The effects of probation or parole agent relationship style and women offenders' criminogenic needs on offenders' responses to supervision interactions. *Criminal Justice and Behavior*, 42(4), 412-434.
- Mowen, T.J., Wodahl, E., Brent, J.J., & Garland, B. (2018). The role of sanctions and incentives in promoting successful reentry. Evidence from the SVORI data. *Criminal Justice and Behavior*, 45(8), 1288-1307.
- Newstrom, N.P., Miner, M., Hoefler, C., Hanson, R.K., & Robinson, B.E. (2019). Sex offender supervision. Communication, training, and mutual respect are necessary for effective collaboration between probation officers and therapists. *Sexual Abuse*, 31(5), 607-631.

- Newton, D., Day, A., Giles, M., Wodak, J., Graffam, J., & Baldry, E. (2018). The impact of vocational education and training programs on recidivism. A systematic review of current experimental evidence. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(1), 187-207.
- O'Connell, D.J., Brent, J.J., & Visher, C.A. (2016). Decide your time. A randomized trial of a drug testing and graduated sanctions program for probationers. *Criminology & Public Policy*, 15(4), 1073-1102.
- Østergaard Larsen, B. (2017). Educational outcomes after serving with electronic monitoring. Results from a natural experiment. *Journal of Quantitative Criminology*, 33(1), 157-178.
- Padgett, K.G., Bales, W.D., & Blomberg, T.G. (2006). Under surveillance. an empirical test of the effectiveness and consequences of electronic monitoring. *Criminology & Public Policy*, 5(1), 61-92.
- Paparozzi, M.A., & Gendreau, P. (2005). An intensive supervision program that worked. Service delivery, professional orientation, and organizational supportiveness. *The Prison Journal*, 85(4), 445-466.
- Paquete Boots, D., Wareham, J., Stevens-Martin, K., & Barbieri, N. (2018). A preliminary evaluation of the supervision with immediate enforcement probation program for adult gang-affiliated offenders in Texas. *Criminal Justice and Behavior*, 45(7), 1047-1070.
- Patten, R., La Rue, E., Caudill, J. W., Thomas, M. O., & Messer, S. (2018). Come and knock on our door. Offenders' perspectives on home visits through ecological theory. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(3), 717-738.
- Pearson, D.A.S., McDougall, C., Kanaan, M., Bowles, R.A., & Torgerson, D.J. (2011). Reducing criminal recidivism. Evaluation of citizenship, an evidence-based probation supervision process. *Journal of Experimental Criminology*, 7(1), 73-102.
- Pearson, D.A.S., McDougall, C., Kanaan, M., Torgerson, D.J., & Bowles, R.A. (2016). Evaluation of the citizenship evidence-based probation supervision program using a stepped wedge cluster randomized controlled trial. *Crime & Delinquency*, 62(7), 899-924.
- Perry, A.E., Darwin, Z., Godfrey, C., McDougall, C., Lunn, J., Glanville, J., & Coulton, S. (2009). The effectiveness of interventions for drug-using offenders in the courts, secure establishments and the community. A systematic review. *Substance use & Misuse*, 44(3), 374-400.
- Poort, R., & Eppink, K. (2009). *Een literatuuronderzoek naar de effectiviteit van de reclassering. Onderzoek verricht ten behoeve van de adviescommissie onderzoeksprogrammering reclassering*. Boom Juridische Uitgevers.
- Raynor, P., Ugwu-dike, P., & Vanstone, M. (2014). The impact of skills in probation work. A reconviction study. *Criminology & Criminal Justice*, 14(2), 235-249.
- Raynor, P., Ugwu-dike, P., Vanstone, M., & Machon, B. (2012). *The Jersey supervision skills study. Outcomes and reconvictions*. Jersey Probation and Aftercare Service.
- Renzema, M., & Mayo-Wilson, E. (2005). Can electronic monitoring reduce crime for moderate to high-risk offenders? *Journal of Experimental Criminology*, 1, 215-237.
- Robinson, C.R., Lowenkamp, C.T., Holsinger A.M. , VanBenschoten, S., Alexander, M. & Oleson, J. C. (2012). A random study of Staff Training Aimed at Reducing Re-arrest (STARR). Using core correctional practices in probation interactions. *Journal of Crime and Justice*, 35(2), 167-188.
- Roddy, A.L., Morash, M., Adams, E.A., Holmstrom, A.J., Smith, S.W., & Cobbina, J.E. (2019). The nature and effects of messages that women receive from probation and parole agents in conversations about employment. *Criminal Justice and Behavior*, 46(4), 550-567.
- Rooney, R.H. (1992). *Strategies for work with involuntary clients*. Columbia University Press.
- Rugge, T., & Bonta, J. (2014). Training community corrections officers in cognitive-behavioral intervention strategies. In R.C. Tafrate, & D. Mitchell (Eds.), *Forensic CBT. A handbook for clinical practice* (pp. 122-135). Wiley Blackwell.
- Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Schaefer, L., & Little, S. (2019). A quasi-experimental evaluation of the 'environmental corrections' model of probation and parole. *Journal of Experimental Criminology*, published online <https://doi.org/10.1007/s11292-019-09373-2>

- Schwedler, A., & Woessner, G. (2017). Identifying the rehabilitative potential of electronically monitored release preparation. A randomized controlled study in Germany. *International Journal of Offender Therapy & Comparative Criminology*, 61(8), 839-856.
- Shannon, L.M., Hulbig, S.K., Birdwhistell, S., Newell, J., & Neal, C. (2015). Implementation of an enhanced probation program. Evaluating process and preliminary outcomes. *Evaluation and Program Planning*, 49, 50-62.
- Shaul, L., Koeter, M. W.J., & Schippers, G.M. (2016). Brief motivation enhancing intervention to prevent criminal recidivism in substance-abusing offenders under supervision. A randomized trial. *Psychology, Crime & Law*, 22(9), 903-914.
- Shoham, E., Yehosha-Stern, S., & Efodi, R. (2015). Recidivism among licensed-released prisoners who participated in the EM program in Israel. *International Journal of Offender Therapy & Comparative Criminology*, 59(9), 913-929.
- Skeem, J.L., Encandela, J., & Eno Loudon, J. (2003). Perspectives on probation and mandated mental health treatment in specialized and traditional probation departments. *Behavioral Sciences & the Law*, 21(4), 429-458.
- Skeem, J., Eno Loudon, J., Polaschek, D., & Camp, J. (2007). Assessing relationship quality in mandated community treatment. Blending care with control. *Psychological Assessment*, 19(4), 397-410.
- Skeem, J., & Manchak, S. (2008). Back to the future. From Klockars' model of effective supervision to evidence-based practice in probation. *Journal of Offender Rehabilitation*, 47(3), 220-247.
- Sleath, E., & Brown, S. (2019). Staff and offender perspectives of integrated offender management and the impact of its introduction on arrests and risk of reoffending in one police force region. *Policing & Society*, 29(5), 511-529.
- Smit, W., Kuin, M., Meijer, S. & Homburg, G. (2018). *Evaluatie Wvs & Wvm*. WODC / Regioplan.
- Sorsby, A., Shapland, J., & Robinson, G. (2017). Using compliance with probation supervision as an interim outcome measure in evaluating a probation initiative. *Criminology & Criminal Justice*, 17(1), 40-61.
- Spruin, E., Wood, J.L., Gannon, T.A., & Tyler, N. (2018). Sexual offenders' experiences of polygraph testing. A thematic study in three probation trusts. *Journal of Sexual Aggression*, 24(1), 12-24.
- Stone, R., Morash, M., Goodson, M., Smith, S., & Cobbina, J. (2018). Women on parole, identity processes, and primary desistance. *Feminist Criminology*, 13(4), 382-403.
- Sturm, A., De Vogel, V., Menger, A., & Huibers, M.J.H. (2020). Changes in offender-rated working alliance in probation supervision as predictors of recidivism. *Psychology, Crime & Law*, accepted for publication
- Sturm, A., Menger, A., De Vogel, V., & Huibers, M.J.H. (2019). Predictors of change of working alliance over the course of probation supervision. A prospective cohort study. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, First published online 3 Oct 2019, 030662419878554.
- Taxman, F.S. (2002). Supervision. Exploring the dimensions of effectiveness. *Federal Probation*, 66(2), 14-27.
- Taxman, F.S. (2008). No illusions. Offender and organizational change in Maryland's proactive community supervision efforts. *Criminology & Public Policy*, 7(2), 275-302.
- Taxman, F.S., & Thanner, M. (2006). Risk, need, and responsivity (RNR). It all depends. *Crime & Delinquency*, 52(1), 28-51.
- Trotman, A.J., & Taxman, F.S. (2011). Implementation of a contingency management-based intervention in a community supervision setting. Clinical issues and recommendations. *Journal of Offender Rehabilitation*, 50(5), 235-251.
- Trotter, C. (2013). Reducing recidivism through probation supervision. What we know and don't know from four decades of research. *Federal Probation*, 77(2), 43-48.
- Trotter, C. (2015). *Working with involuntary clients. A guide to practice (3rd edition)*. Routledge.
- Trotter, C. (2009). Pro-social modelling. *European Journal of Probation*, 1(2), 142-152.
- Turner, S., Chamberlain, A.W., Jannetta, J., & Hess, J. (2015). Does GPS improve recidivism among high risk sex offenders? Outcomes for California's GPS pilot for high risk sex offender parolees. *Victims & Offenders*, 10(1), 1-28.

- Van Beek, G., De Vogel, V., & Van de Mheen, D. (2020). Financiën: een risicofactor voor delictgedrag? Een onderzoek naar de complexiteit van financiële problematiek bij reclasseringscliënten. *Proces*, 99(2), 136-156.
- Van der Horst, R.P, Schönberger, H.J.M., & De Kogel, C.H. (2012). *Toezicht op zedendelinquenten: Effectiviteit en veronderstelde werkzame mechanismen van vormen van toezicht*. WODC.
- Van Gestel, B., Van der Knaap, L.M, & Hendriks, A. (2006). *Toezicht buiten de muren. Een systematische review van extramuraal toezicht op TBS-gestelden en vergelijkbare groepen in het buitenland*. WODC.
- Van Horn, J.E., Bogaerts, S., Eisenberg, M. J., Van der Put, C.E., Dekker, J.M., Van den Hanenberg, F.J.A.C., & Bouman, Y.H.A. (2016). *Kernset K-factoren voor het ambulante forensische veld. Een multi-method onderzoek naar risico- en beschermende factoren in relatie tot algemene recidive, geweldsrecidive en seksuele recidive*. KFZ.
- Vanstone, M., & Raynor, P. (2012). *Observing interview skills. A manual for users of the Jersey supervision interview checklist*. Jersey Probation and After-Care Service.
- Walters (2016). Working alliance between substance abusing offenders and their parole officers and counselors. Its impact on outcome and role as a mediator. *Journal of Crime and Justice*, 39(3), 421- 437.
- Walters, S.T., Vader, A.M., Nguyen, N.D., Harris, T.R., & Eells, J. (2010). A randomized trial of motivational interviewing as a probation supervision strategy. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research*, 34(6), 230A.
- Weinrath, M., Doerksen, M., & Watts, J. (2015). The impact of an intensive supervision program on high-risk offenders. Manitoba's COHROU program. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 57(2), 253-288.
- Wodahl, E.J., Garland, B., Culhane, S.E., & McCarty, W.P. (2011). Utilizing behavioral interventions to improve supervision outcomes in community-based corrections. *Criminal Justice and Behavior*, 38(4), 386-405.
- Wolff, N., Epperson, M., Shi, J., Huening, J., Schumann, B.E., & Robinson Sullivan, I. (2014). Mental health specialized probation caseloads. Are they effective? *International Journal of Law and Psychiatry*, 37(5), 464-472.
- Wong, J.S., Bouchard, J., Lee, C., & Gushue, K. (2019). Examining the effects of day reporting centers on recidivism. A meta-analysis. *Journal of Offender Rehabilitation*, 58(3), 240-260.
- Wood, J., Kade, C., & Sidhu, M. (2009). What works for offenders and staff. Comparing two multi-agency approaches to offender resettlement. *Psychology, Crime & Law*, 15(7), 661-678.
- Zortman, J.S., Powers, T., Hiester, M., Klunk, F.R., & Antonio, M.E. (2016). Evaluating reentry programming in Pennsylvania's board of probation & parole. An assessment of offenders' perceptions and recidivism outcomes. *Journal of Offender Rehabilitation*, 55(6), 419-442.

9. Bijlagen

Bijlage 1. Formats voor het samenvatten van de artikelen

Samenvatting artikel / rapport empirische studie

Reviewer/datum	
Titel	
Auteur	
Jaar	
Tijdschrift, volume, issue, pagina's / uitgever, plaats	
Onderzoeksvraag	
Land	
reikwijdte	
Respondentgroep, aantal en uitval, kenmerken, methode van werving en selectie	
Onderzoeksmethode / analysemethode	
Gehanteerde uitkomstmaat	
Soort interventie	
Omschrijving interventie, duur, intensiviteit	
Theoretische basis (kort samenvatten)	
Resultaten: bij kwalitatief onderzoek beschrijven, bij kwantitatief onderzoek omschrijven en uitkomstmaten noteren	
kwantitatieve of kwalitatieve studie (zie bijlage 2)	
kw1	
kw2	
kw3	
kw4	
kw5	
kw6	
kw7	
kw8	
kw9	
kw10	
kw11	
kw12	
kw13	
kw14	
kw15	
kw16	
kw17	
kw18	
kw19	
Eindoordeel reviewer kwaliteit studie	
Conclusie auteur(s)	
(Verondersteld) werkzaam mechanisme	
Opmerkingen reviewer	

Samenvatting systematic review

Reviewer/datum	
Titel	
Auteur	
Jaar	
Tijdschrift, volume, issue, pagina's / uitgever, plaats	
Onderzoeksvraag	
Meegenomen studies: aantal, selectiecriteria, periode van uitvoering	
Resultaten: bij kwalitatief onderzoek beschrijven, bij kwantitatief onderzoek omschrijven en uitkomstmaten noteren	
Conclusie auteur(s)	
Opmerkingen reviewer	
(Verondersteld) werkzaam elementen	

Bijlage 2. Kwaliteitsbeoordeling artikelen en rapporten

kwantitatieve studies (Downs & Black, 1998). Antwoord: ja / matig / nee / n.v.t. / ?

1. Is de hypothese / doel van de studie duidelijk beschreven?
2. Zijn de belangrijkste uitkomstmaten duidelijk beschreven in de introductie of methode sectie?
3. Zijn de kenmerken van de doelgroep (reclasseringswerkers of -cliënten) duidelijk beschreven?
4. Zijn de interventies duidelijk beschreven?
5. Is de verdeling van mogelijk versturende variabelen (principal confounders) in alle onderzoeksgroepen duidelijk beschreven?
6. Zijn de belangrijkste bevindingen in het onderzoek duidelijk beschreven?
7. Geeft de studie informatie over de verdeling in de data (random variability) voor de belangrijkste uitkomstmaten? (verdeling, standaarddeviatie, betrouwbaarheidsinterval)
8. Zijn de kenmerken van respondenten (werkers of cliënten) die tijdens de studie uitvielen en dus niet meegenomen zijn in de nameting beschreven?
9. Waren de cliënten/respondenten die feitelijk meededen in de studie representatief voor de volledige populatie waaruit ze zijn gerekruteerd?
10. Waren cliënten random toegewezen aan interventiegroepen (experimentele en controlegroep)?
11. Is rekening gehouden met uitval in de resultaten?
12. (zelf toegevoegd) Zijn de belangrijke variabelen kwalitatief goed genoeg gemeten?

Kwalitatieve studies (Dixon-Woods et al., 2004):

13. Zijn de onderzoeksvragen duidelijk?
14. Zijn de onderzoeksvragen geschikt voor kwalitatief onderzoek?
15. Is het volgende duidelijk beschreven:
 - Werving
 - Data-verzameling
 - Analyse
16. Sluiten de volgende aspecten goed aan bij de onderzoeksvraag:
 - Werving
 - Data-verzameling
 - Analyse
17. Worden de conclusies ondersteund door voldoende bewijs?
18. Zijn de data, interpretaties en conclusies duidelijk geïntegreerd (sluit het aan)?
19. Biedt de studie een bruikbare bijdrage?

Bijlage 3. Gebruikte afkortingen

BRI	Boston reentry initiative
CCP	core correctional practices
CEP	confederation of European probation
COST	the European cooperation in science and technology
COVA	cognitieve vaardigheidstraining
DRC	day reporting centers
3RO	3 reclasseringsorganisaties
EFP	expertisecentrum forensische psychiatrie
EM	elektronische monitoring
EPICS	effective practices in community supervision
et al	et alii / en anderen
ERBO	evidence-based richtlijnontwikkeling
GGZ	geestelijke gezondheidszorg
GPS	global positioning system
hbo	hoger beroepsonderwijs
HOPE	Hawaii 's opportunity probation with enforcement
ISD	inrichting voor stelselmatige daders
IPS	intensive probation supervision
JJI	justitiële jeugdinrichtingen
KFZ	kwaliteit forensische zorg
LJ&R	leger des heils jeugdbescherming & reclassering
MET	motivational enhancement therapy
MI	motivational interviewing
NJI	Nederlands jeugdinstituut
NPT	nieuwe perspectieven bij terugkeer
NSCR	Nederlands studiecencentrum voor criminaliteit en rechtshandhaving
OGRS2	offender group reconviction scale
OM	openbaar ministerie
PI	penitentiaire inrichting
PICOC	population, intervention, comparison, outcome, context
PIJ	plaatsing in een inrichting voor jeugdigen
tbs	terbeschikkingstelling
t/m	tot en met
RCT	randomized control trial
RFID	radio frequency identification
RISc	recidive inschattings schalen
RN	reclassering Nederland
RNR	risc, needs, responsivity
RSJ	raad voor strafrechtstoepassing en jeugdbescherming
rw.	reclasseringswerkers
SEED	skills for effective engagement and development
STARR	staff training aimed at reducing re-arrest
STICS	strategic training initiative in community supervision
SVG	stichting verslavingsreclassering GGZ
VS	Verenigde Staten
WLT	wet langdurig toezicht, gedragsbeïnvloeding en vrijheidsbeperking
WODC	wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum

Bijlage 4. Begeleidingscommissie

Ada Andreas, strategisch adviseur Reclassering Nederland.

Marjolein Maas, beleidsadviseur Stichting Verslavingsreclassering GGZ.

Eva Möller, productmanager toezicht, Reclassering Nederland

Wim Veldhof, beleidsmedewerker Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering

Vivienne de Vogel, lector Werken in Justitieel Kader, Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht

